

KU

Görüş

TU

P

L

A

Ş

M

A

12-47

Kutuplaşma mı, Ayrışma mı?

Kutuplaşma Sadece Türkiye'ye mi Özgü?
Prof. Fuat Keyman

Türkiye'nin en ciddi sorunu.
Prof. Fatmagül Bertay

Modernleşme / muhafazakarlık ikilemi
Prof. Ayhan Kaya

Kazananlar ve Kaybedenler
Prof. Ali Çarkoğlu

Sosyal gerilim kutuplaşma değildir.
Prof. Berat Özipek

38

Irak'ın Geleceği

Prof. Deniz Ülke Arıboğan

49

Sınırlı Bir Müdahale

Prof. Mensur Akgün

74

Kültür ve Sponsorluk

Görgün Taner

74

İkinci Makine Çağının Eşiğinde

Cemal Yardımcı

Türkiye'de Kutuplaşma AYRIŞMADAN YAŞAYABİLME

SİZİN İÇİN BİRİKTİRİYORUZ

BU SEFER DE ÖDÜLLERİ

Akbank altı büyük uluslararası kuruluş tarafından

“Türkiye’nin En İyi Bankası” ve “Türkiye’nin En Değerli Banka Markası” seçildi.*

Bu başarıyı borçlu olduğumuz siz değerli müşterilerimize sonsuz teşekkürler.

* 2013 yılı ödülleri

www.akbank.com

AKBANK

sizin için

EDİTÖR

KUTUPLAŞMA MI AYRIŞMA MI?

Zafer Ali Yavan / TÜSİAD Genel Sekreteri

"Kutuplaşmanın bertarafı konusunda, eğer somut bir ilerleme kaydedemsek, üzerinde önemli uzlaşmalar gerektiren reform alanlarında, örneğin çözüm sürecinde, örneğin yeni anayasada yol alamayız diye düşünüyoruz."

TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Haluk Dinçer Yüksek İstişare Kurulu'nda yaptığı konuşmanın son bölümünde bu değerlendirmede bulunmuş ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a şöyle seslenmişti: "Uzlaştırmacı bir tutum ile sadece gelecek hedeflerine kilitlenerek, devletin kurumları, siyasi partiler ve her türlü toplum kesimi arasında, yeni bir toplumsal mutabakatın oluşturulmasında öncülük edebileceğinize inanıyoruz."

Evet, kutuplaşma ya da ayrışma son yıllarda belki de en çok konuşulan, tartışılan bir konu. Siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve kamusal hayatta farklı şekillerde kutuplaşma ya da ayrışma yaşandığı iddia ediliyor. Kimileri bu kutuplaşmanın siyasette, özellikle parti tabanları arasında yaşandığını, kimileri de bu durumun sadece siyasi eğilimlerle açıklanamayacağını çünkü kutuplaşmanın ekonomik ve kamusal alana kadar yaygınlaştığını söylüyor.

Türkiye'de gerçekten bir kutuplaşma yaşanıyor mu? Yoksa bunun adı ayrışma mı?

Bu konuyu tartışmak, konuşmak ve doğru anlamda kavramsallaştırmak gerekiyor. Biz de Görüş Dergisi olarak bu sayımızda Türkiye'nin geldiği noktada, kutuplaşma/ayrışma konusunda durum tespiti yapmak, somut olaylar üzerinden yola çıkarak kendisiyle barışık bir ülke ve toplum için gelecekte neler yapılması gerektiğini masaya yatırmak istedik.

Masanın etrafına da Türkiye'nin bu konuda önde gelen akademisyenlerini davet ederek uzun, verimli, zihin açıcı ve ileriye yönelik projeksiyonları içeren bir tartışma ortamı yaratmak istedik. Sanırım bunu da başardık.

Prof. Fuat Keyman'ın moderatörlüğünde Prof. Fatmagül Bertay, Prof. Bekir Berat Özipek, Prof. Ayhan Kaya ve Prof. Ali Çarkoğlu'nun katılımıyla gerçekleşen yuvarlak masa toplantısında, akademisyenler kendi alanlarında ve konunun bütününe dair çok önemli ve dikkate değer saptamalar

yaptılar. Bu saptamaların birçoğumuzun kafasındaki soruların aydınlanmasına yardımcı olacak nitelikte olduğuna inanıyorum.

Evet, Türkiye'de şu ya da bu şekilde bir kutuplaşma yaşanıyor. Bu kutuplaşma, devletin merkezci yönetim anlayışından mı kaynaklanıyor? Yoksa toplumsal yaşamın çok hızlı bir değişim geçirmesinin yarattığı bir sonuç mu? Rövanşist yaklaşımlar var mı yoksa birçok alanda eski imtiyazlarını kaybedenlerin abartısı mı söz konusu?

Kutuplaşma tartışmasının salt bir modern/muhafazakar, laik/dindar ikilemiyle açıklanamayacağı, günümüzde niteliksel olarak farklılık taşıdığı ortada. Kutuplaşmanın spektrumunu genişlemiş görünüyor; Kürtler, Aleviler, laikler, liberaller, kadınlar, LBGT bireyleri, dışlandıkları iddiasında. Bu durumun sadece kültürel değil ekonomik alana yansımalarını söyleyenler de var.

Türkiye insanların farklı gettolara çekilip yaşayacakları bir ülke değil, olmamalı. Zaten yuvarlak masanın etrafındaki akademisyenler de bir kutuplaşmanın yaşandığının altını çizirken henüz ayrışma yaşanmadığı tespitinde uzlaştı. Kutuplaşma tespiti bir uyarı ancak ayrışma noktasına henüz gelmemiş olmak da hala bir şans. Bu kutuplaşmanın derinleşmesi ise Türkiye'nin her alandaki enerjisini boşa tüketme kapasitesine sahip.

Bu konuda en önemli görev başta ülkenin yönetiminde söz sahibi olanlar olmak üzere tüm siyasilere düşüyor.

Türkiye insan haklarına dayanan, kamusal ve özel alanda herkesin özgürlüğünden yana olan, inanç ve ifade özgürlüğünü sonuna kadar yaşayan, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda ayrımcılık yapılmayan ve en önemlisi de birbirine karşı rövanşist duygular beslemeyen insanların ülkesi olarak ileriye daha güçlü ve emin olarak bakabilecek.

Umarım bu sayımızın neredeyse büyük bir bölümünü ayırdığımız kapak dosyamız sizler için de yararlı bir tartışma sunar.

Kapağımızdaki başlıkta olduğu gibi "ayrışmadan yaşayabilmek" umuduyla..

Gelecek sayıda görüşmek üzere.

Görüş

— 3 —

TÜSİAD

Görüş

Ağustos 2014 SAYI 85

TÜSİAD Adına Sahibi:
Haluk Dinçer**Genel Yayın Yönetmeni ve Sorumlu Müdür:**
Zafer Ali Yavan**Yazı Kurulu:**
Prof. Deniz Ülke Arıboğan,
Ercan Kumcu,
Prof. Fuat Keyman,
Erdal Güven,
Başak Solmaz,
Zafer Ali Yavan**Görsel Yönetmen:**
Çağdaş Üstünkaya**Baskı:**
Marin Basım**Yapım:**
Tribeca İletişim Danışmanlık**Reklam:**
Başak Solmaz
T: 0212 249 19 29**Abone:**
Burcu Orhan
E: borhan@tusiad.org**Yönetim Yeri:**
TÜSİAD - Meşrutiyet Caddesi 46,
Tepebaşı 34420 İstanbul
T: 0212 249 19 29

Görüş'te yayınlanan tüm yazılar, açıkça metinde belirtilmedikçe kuruluşun resmi görüşünü yansıtmaz. İmzalı yazılarda belirtilen görüşler sadece yazarların düşüncelerini ifade eder.

EDİTÖR

1

Kutuplaşma mı Ayrışma mı?

Zafer Ali Yavan / TÜSİAD Genel Sekreteri

KONJONKTÜR

4

İç Talebin Hızlandırılması Şart!

Doç. Dr. Ümit İzmen

BAŞKANIN GÖRÜŞÜ

10

Kutuplaşma Türkiye'nin Hızını Yavaşlatır

Haluk Dinçer / TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı

KAPAK: AYRIŞMADAN YAŞAYABİLMEK

13

YUVARLAK MASA: Kutuplaşma Tartışması

Kutuplaşma sadece Türkiye'ye mi özgü?
Prof. Fuat KeymanKutuplaşma Türkiye'nin en ciddi sorunu.
Prof. Fatmagül BertkayModernleşme/muhafazakarlık ikilemi hala devam ediyor.
Prof. Ayhan KayaKazananlar ve kaybedenler şeklinde ayrışma var
Prof. Ali ÇarkoğluSosyal gerilim ayrışma ya da kutuplaşma değildir.
Prof. Berat Özipek

DOSYA: ORTADOĞU'NUN GELECEĞİ

49

Irak'ın Geleceği ve Senaryolar

Prof. Deniz Ülke Arıboğan / Bilgi Üniversitesi

52

Sınırlı Bir Müdahale

Prof. Mensur Akgün / Kültür Üniversitesi

KİTAP

56

Kültür, Sanat ve Sponsorluk

Görgün Taner / İKSV Genel Müdürü

BİLİM

58

Evrende Neler Var?

Prof. Mehmet Ali Alpar/ Bilim Akademisi Başkanı-Sabancı Üniversitesi

KİTAP

62

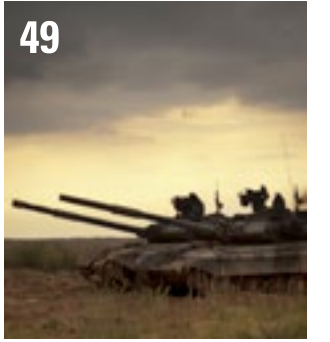
İkinci Makine Çağının Eşiğinde

Cemal Yardımcı

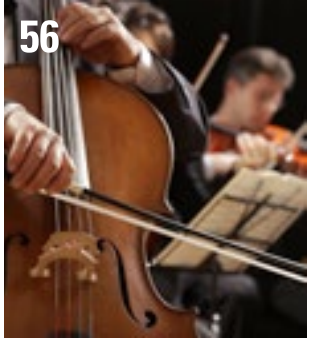
13

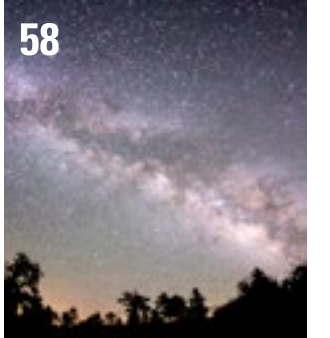
49

56

58

İÇ TALEBİN HIZLANDIRILMASI ŞART!

Doç. Dr. Ümit İzmen

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından siyasetteki belirsizlik ve tansiyon geriledi. Yeni bir başbakanla, yeni kabinede ekonomiden sorumlu bakanların görevlerine devam etmesi 2015 seçimlerine kadar siyaset kaynaklı büyük sürprizlerin ihtimalini düşürdü.

Jeopolitik riskler düşmek bir yana tırmanıyor. Rusya ile devam eden çekişme ve karşılıklı yaptırımlar, ateşkese rağmen Gazze’de devam eden hassasiyet ve Irak ve Suriye’de mevzi kazanan İD’ye karşı ABD’nin Nato desteğini alarak müdahale etme kararı Türkiye’nin içinde olduğu bölgedeki risklerin biraz daha yükselmesi anlamına geliyor. Özellikle Ortadoğu’da çatışmaların ve istikrarsızlığın daha uzun yıllar boyunca sürebileceği aşikar. Dünyanın en önemli petrol üreticisi bölgelerinden olan Rusya ve Ortadoğu’daki tansiyonun petrol fiyatlarında bir artışa yol açmamış olması, jeopolitik risklerdeki yükselişin faturasını bir ölçüde düşürüyor.

Bu çatışmaların yanı sıra milliyetçiliğin Avrupa’dan sonra başka yerlerde de yükselişte olduğunu dikkate almamız gerekiyor. Son olarak İskoçya’da, gördüğümüz gibi milliyetçilikteki tırmanma ve artan çatışmalar, dünya ekonomisinin henüz toparlanmadığı, büyümenin ve ticaret hacminin cılız olduğu bir ortamda sevimsiz bir bileşim oluşturuyor. Bunun küresel ekonomiden bir talep artışı beklememiz için umutlu olacağımız bir bileşim olmadığı aşikar.

Küresel ekonominin dış talep açısından ümitvar olmaması, 2014’ün ikinci çeyreğinde daralmış olan ekonominin yeniden büyümeye nasıl geçeceği sorusunu ön plana çıkartıyor. Hep iç talep ağırlıklı büyüyen Türkiye’nin iç tüketim ve yatırımlardaki düşüşü tersine çevirmesi, 2015 seçimlerinin dayattığı siyasi mantığın bir gereği. Bu gereğin nasıl yerine getirileceği, ekonominin seçimlere kadar olan görünümünü belirleyecek.

Jeopolitik risklerde tehlikeli tırmanış

Küresel ekonomideki riskler azalırken 2008’in yaraları ancak çok yavaş sarılabiliyor. Tüm iyileşme emarelerine rağmen,

Milliyetçilikteki tırmanma ve artan çatışmalar, dünya ekonomisinin henüz toparlanmadığı, büyümenin ve ticaret hacminin cılız olduğu bir ortamda sevimsiz bir bileşim oluşturuyor

dünya ekonomisinde büyüme ivme kazanamıyor. Yavaş büyüme önümüzdeki yıllara da damgasını vuracak.

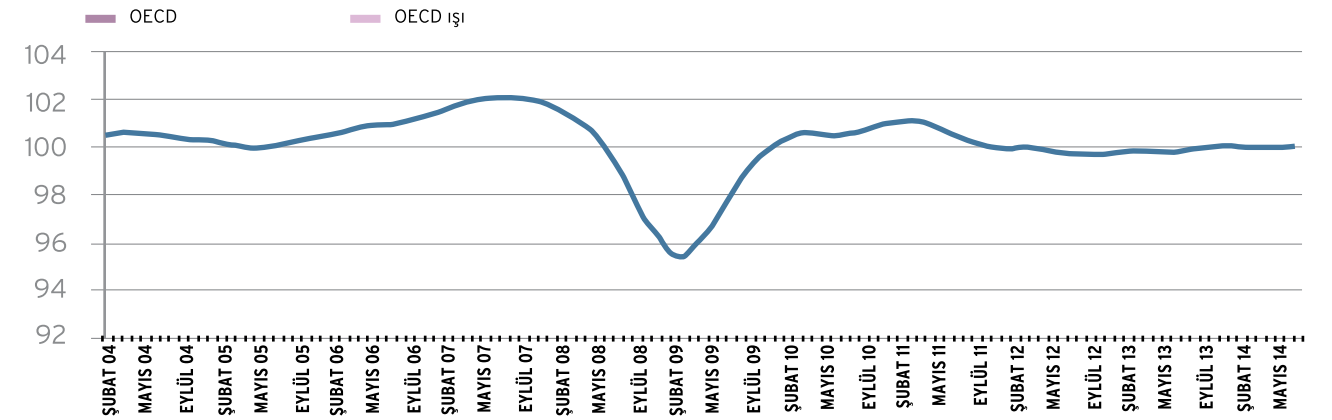
The Economist’in dünya ekonomisinin %90’ını oluşturan ülke verileriyle yaptığı hesaplama göre 2014’ün ikinci çeyreğinde dünya ekonomisinde büyüme hızı %2.6’ya geriledi. Ülkelerin yarısında büyüme hızı düşerken, 7 ülkede ise küçülme görüldü.

G20 ülkelerinde ilk çeyrekte %0.6 olan büyüme hızı ikinci çeyrekte hızlanarak %0.8’e ulaştı. Ancak büyüme performansı ülkeler arasında farklılıklar gösteriyor. Çin, Meksika ve Kanada gibi ülkelerde büyüme hızı arttı, ABD ve Güney Afrika gibi ilk çeyrekte küçülme yaşayan ülkelerde büyüme görüldü, Endonezya ve İngiltere gibi ülkelerde istikrarlı büyüme devam etti, Hindistan, Avustralya ve Kore gibi ülkeler yavaşladı, hatta Japonya ve Almanya’da büyüme yerini sert daralmalara bıraktı, Brezilya ve İtalya’da da ekonomi daralmaya devam etti.

Üretim verilerini 6-9 ay öncesinden tahmin etme gücü yüksek olan OECD Öncü Göstergeler Endeksi OECD ülkelerinin bütününde büyümede istikrarlı bir sürece işaret ediyor. Dünya ekonomisinin en büyük yedi ülkesi için istikrarlı bir görünüm var. Büyük ülkelerden Japonya’nın yılın ikinci çeyreğinde küçülmesinde Nisan ayındaki tüketim vergisinin bir seferlik etkisi olabileceği ve daralmanın devam etmeyebileceği öngörülüyor.

Küresel kriz sonrası dünya ekonomisinde görülen bir başka değişim ise gelişmekte olan ülkelerde büyümenin yavaşlıyor olması. OECD Öncü Göstergeler endeksi 5 büyük Asya ülkesinde aşağı yönü işaret ediyor. Dünya ekonomisindeki

ÖNCÜ GÖSTERGELER ENDEKSİ OECD + BRIICS

Kaynak OECD verilerinden hazırlanmıştır.

Hep iç talep ağırlıklı büyüyen Türkiye’nin iç tüketim ve yatırımlardaki düşüşü tersine çevirmesi, 2015 seçimlerinin dayattığı siyasi mantığın bir gereği

büyümenin %45’ini tek başına sağlayan Çin’de ise büyümenin toparlamakta olduğu dikkat çekiyor.

Dünya ekonomisinde üretim ve dış ticaret artış hızı düşerken, tüketim talebi de geriliyor. Birçok yerde reel ücretlerdeki gerileme ve işsizlikteki yükselme satın alma gücünü zayıflatıyor. Nüfus artış hızının yavaşlaması, tüketim ve üretim dinamiklerini etkiliyor. Dünyada çalışma yaşındaki nüfusun artış hızı 1995-2000 arasında %7.3’ten %2,1’e geriledi.

2012 ortalarında %2.5 olan enflasyon oranının %0.4’e gerilemiş olduğu Avrupa’da, ikinci çeyrekte hiç büyüme yaşanmaması ve üçüncü çeyrekte de bu durumun düzeleceğine ilişkin herhangi bir işaretin görülmemesi üzerine faiz oranlarını düşürerek ve parasal genişlemeye giderek iç talebin desteklenmesiyle büyümenin bu sene %0.9 ve gelecek sene %1.6 olacağı tahmin ediliyor.

Avrupa’daki parasal genişleme Türkiye’nin de aralarında yer aldığı yükselen piyasa ekonomileri üzerinde Fed politikalarının olumsuz etkisini azaltacak. Ancak Avrupa’da büyümedeki canlanma ile Dolar’ın Euro karşısında değer kazanmasının bir arada gitmesi, Türkiye’nin AB’ye ihracatı için iyi haber değil.

Sonuç olarak dünya ekonomisindeki gelişmelere baktığımızda, 2014’ün ilk yarısında Türkiye’nin büyümesine olumlu katkı yapmış olan dış talebin yılın kalanında benzeri

bir etki yapması kolay gözüküyor. Türkiye’nin büyümeyi hızlandırmak için iç talebe ağırlık vermesi gerekecek.

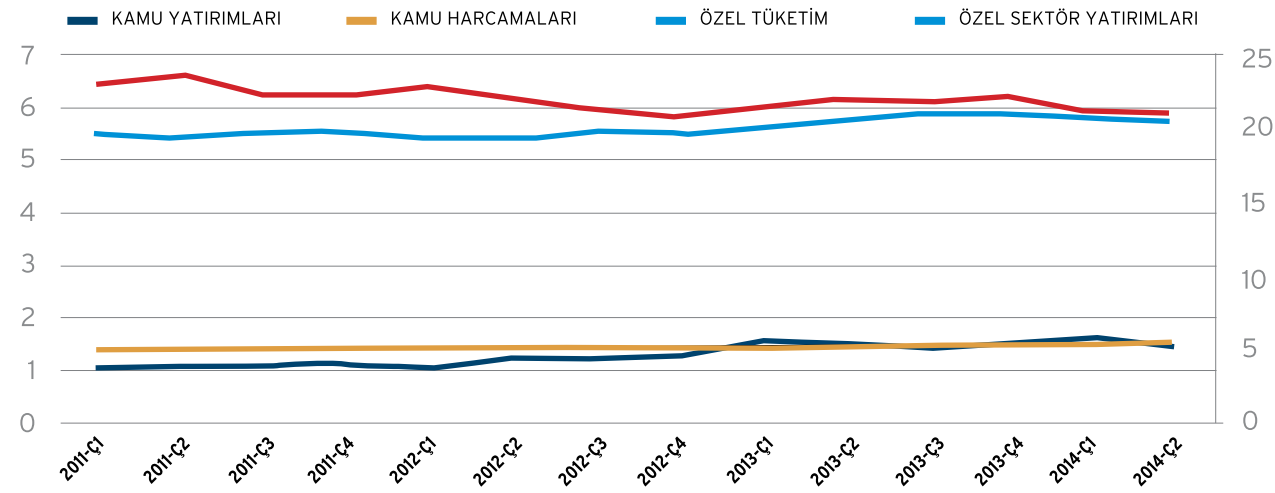
Büyümenin yapısında değişim

Türkiye ekonomisinde büyüme dinamiklerinde bariz bir yavaşlama dikkati çekiyor. 2012’nin ikinci çeyreğinde yıllık büyüme hızı %2.1 ile uzun dönem büyüme hızı olan %4.5’in çok altında kaldı. 2001-2007 döneminde büyüme hızının %6,8 olduğunu hatırladığımızda, %2 civarında bir büyüme hızının büyük bir hayal kırıklığı yarattığı aşikar. Son açıklanan rakamlara göre büyümeyi destekleyen yegane unsur dış ticaret açığının azalıyor olması. Büyümeye en büyük katkı bu kalemden geliyor. Net ihracatın katkısı 2.9 puan. Kamu sektörünün maaş, ücret, yatırım ve cari harcamaları da büyümeyi 0,2 puan yukarı çekiyor. Buna karşılık özel sektör tüketiminin ve yatırımlarının azalıyor olması büyümeyi 0.6 puan aşağı çekiyor. Yapılan üretim karşısında talebin yetersiz kalması, stokların şişmesine yol açıyor.

Rakamlara 2014’ün Nisan-Haziran dönemine yoğunlaşarak baktığımızda mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre ekonominin bir önceki çeyreğe göre %0.5 gerilemiş olduğunu görüyoruz. Bu gerileme özel sektörden kaynaklanıyor. Özel sektörün tüketim harcamaları bir önceki çeyreğe göre, ilk çeyrekte % 1.1 daraldıktan sonra ikinci çeyrekte de %0,5 daraldı.

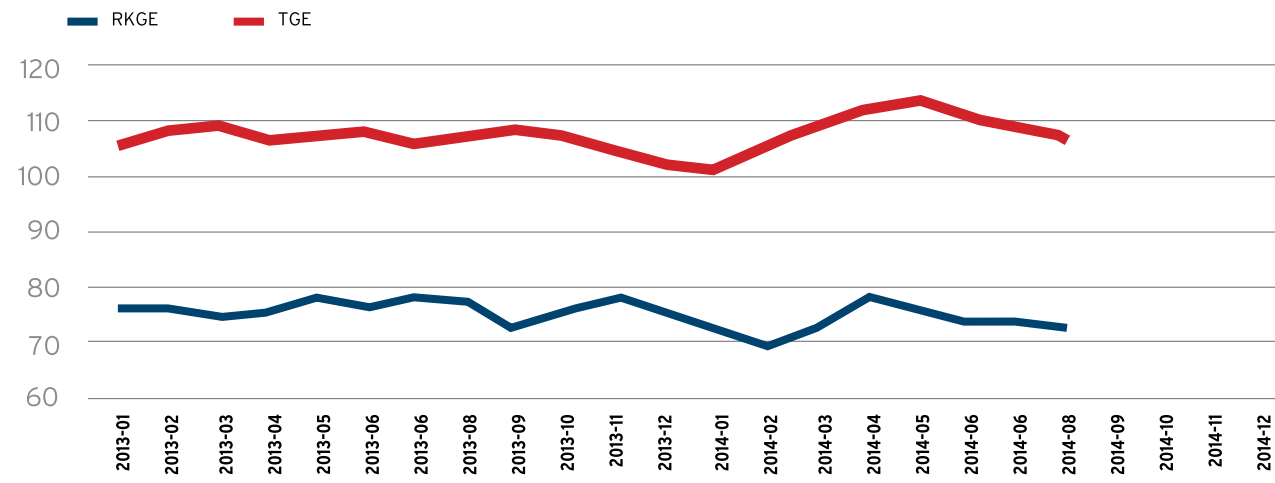
Siyasi çalkantıların yanı sıra faiz ve kurlardaki oynaklık ve öngörü ufğunun daralmış olduğu bir ortam, yatırımlar için caydırıcı oluyor. Yatırımlardaki düşüş 2011’in ikinci yarısından beri sürüyor. Özel sektörün makine yatırım harcamaları bir önceki çeyreğe göre ilk çeyrekte %7.6 geriledikten sonra ikinci çeyrekte % 2,4 ile düşmeye devam etti. Özel sektör yatırımları bu sene üç sene önceki seviyenin sadece beşte dördü kadar. Yatırımların

TALEP BİLEŞENLERİ (MİLYAR TL)

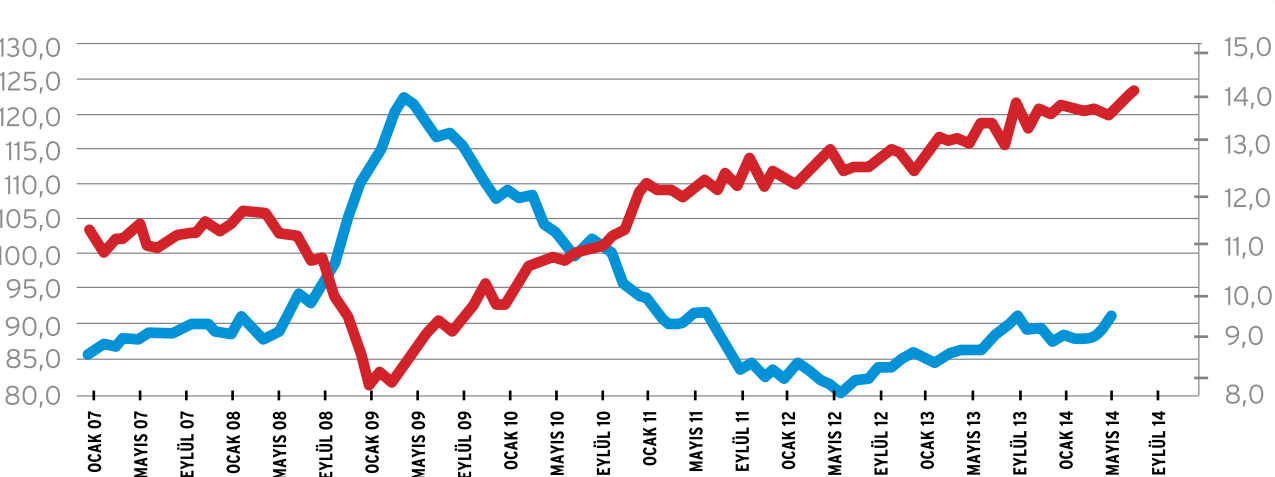
Kaynak: 1998 fiyatlarıyla, mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış harcamalar yöntemiyle GSYH serilerinden hesaplanmıştır.

GÜVEN ENDEKSLERİ

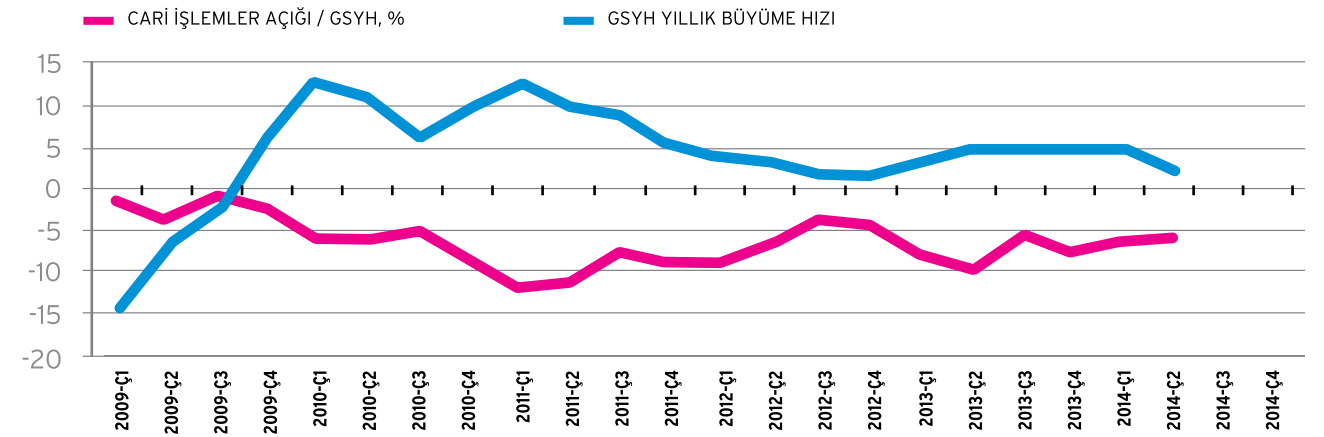
Kaynak: TÜİK ve TCMB verilerinden hazırlanmıştır.

ÜRETİM İSTİHDAM

Seriler mevsim ve kavim etkilerinden arındırılmıştır. TÜİK verilerinden hazırlanmıştır.

BÜYÜME VE CARİ AÇIK

Önümüzdeki dönemde iç talepte bir artış görmemiz ancak faizlerin düşürülmesi, kredi koşullarının gevşetilmesi, kamu harcamalarının artırılması ve kamu personeline yapılacak zamlar gibi iç talebi uyarıcı politikalar ile mümkün

gerilemesi, üretim kapasitesinin genişlemediğini ve talebin artması durumunda bu artışın karşılanamayacağını gösteriyor. Talep baskısı ya enflasyonda artışa ya da ithalatta yükselmeye yol açacak.

Büyümeye tek olumlu katkısı yapan dış ticaret açığındaki azalma ise ihracat artışından değil, ithalattaki azalmadan kaynaklanıyor. AB'de devam eden ekonomik sıkıntılar ve tüm Ortadoğu bölgesini kasıp kavuran çatışmalar, ihracatı zorlaştırmaya başladı. Bu nedenle ilk çeyrekte %11 olan ihracat büyümesi ikinci çeyrekte %5.5'e indi. İthalat ise duraklayan sanayi üretimine bağlı olarak geriliyor. İlk çeyrekte %0.6 artan ithalat ikinci çeyrekte % 4,6 geriledi. Küresel ekonomideki gelişmeler, dış talebin büyümeye olumlu katkısının devam etmesinin zor olduğunu gösteriyor.

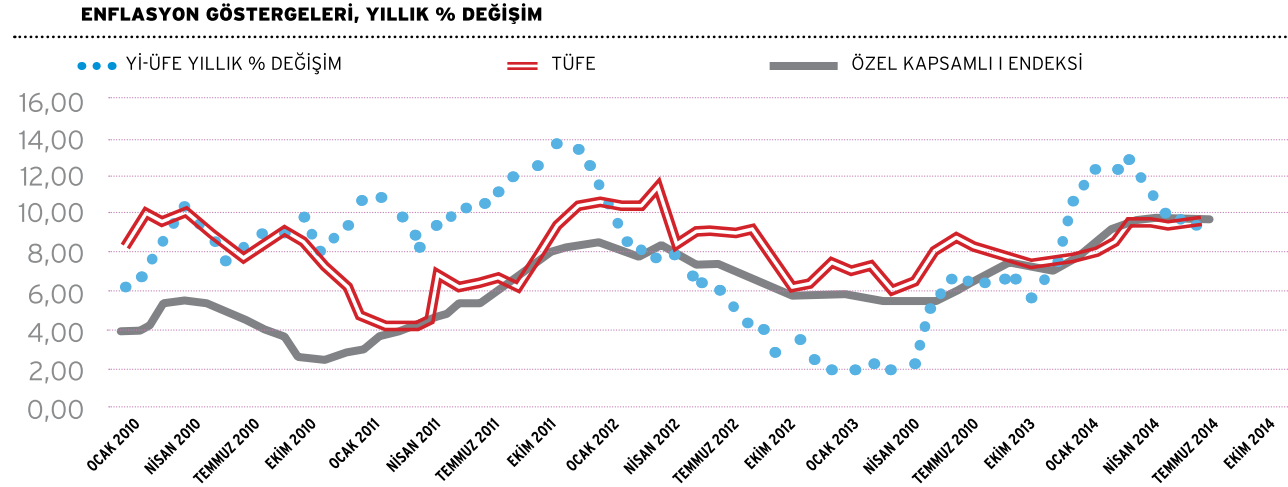
Büyümenin önümüzdeki dönemde hızlanması iç talebe bağlı olacak. Fakat, gerek Tüketici Güven Endeksi gerekse Reel Kesim Güven Endeksi, iç talepte canlanma sinyali vermiyor. Tüketici beklenti anketleri, tüketicilerin önümüzdeki bir yıllık süre içinde maddi durum ve genel ekonomik durum beklentilerinde iyileşme olduğunu buna karşılık bu iyileşmenin daha fazla dayanıklı tüketim malı ve kredi

kullanma talebi olarak yansımadığını gösteriyor. Reel Kesim Güven Endeksi'nin 2013 Kasım ayı ile birlikte hızla gerilediği, Mart ayında yeniden artmaya başladığı ve Nisan ve Mayıs aylarında hızla yükseldikten sonra Haziran ayından itibaren yeniden inişe geçtiği görülüyor. Siyasetteki dalgalanmaların ardından Reel Kesim Güven Endeksi Ağustos itibariyle yeniden 105-110 arasındaki uzun dönemli eğilim bandına geri döndü.

Reel kesim beklenti anketleri yılın son çeyreğinde toplam siparişlerde, üretim hacminde, yatırımlarda ve istihdamda bir toparlanma beklentisini desteklemiyor. TCMB İktisadi yönelim anketi bulgularına göre, yılın ilk yarısında stoklarda görülen birikme Temmuz ve Ağustos aylarında bir parça azalıyor. Stok birikiminin durması, sanayi üretim endeksinde Temmuz ayında görülen canlanma ile tutarlı.

Sanayi üretim endeksi Temmuz'da bir önceki çeyreğe oranla %4.7 oranında daraldı. Ancak bu daralma bayram nedeniyle bu sene yaşanan işgünü kayıplarının etkisini yansıtıyor. Temmuz ayında mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış verilere göre imalat sanayi üretiminde, Haziran ayına göre %1.9 ile kuvvetli sayılacak bir artış görüldü. Kapasite kullanım oranı, aramalı ve yatırım malı ithalatı, reel sektör güven endeksi gibi verilerde düşme üretimdeki düşük eğilimin devam ettiğine işaret etmesine rağmen, sanayi üretimi endeksinde mevsim ve takvim etkilerinden arındırıldığında gözlenen artışın ne ölçüde doğru bir ölçölme olduğu ve ne ölçüde kalıcı olacağı ileriki aylarda ortaya çıkacak.

Talepteki düşüklük, yatırımlardaki gerileme, stoklardaki şişme ve üretim yavaşlamasının doğal sonucu istihdam piyasalarında bozulma oluyor. Mevsim ve takvim etkisinden arındırılmış verilere göre, Mayıs ayında işsizlik oranı %9,2'den %9.5'e yükseldi.

KAYNAK: TÜİK

Ortadoğu bölgesinde çatışmaların uzun bir süre daha devam edeceğinin ortaya çıkması, AB’de toparlanma sürecinin çok yavaş seyrediyor olması ve Euro-Dolar paritesinin rekabet gücüne yapacağı olumsuz baskı nedenleriyle önümüzdeki dönemde dış talep büyümeye eskisi gibi katkı yapamayacak

Her ne kadar, iç talepteki gerilemede siyasi belirsizliklerin önemli bir etkisi olsa da, küresel ekonomiden kaynaklanan negatif dışsal etkiler, enflasyonun yüksekliği, istihdam imkanlarının daralıyor olması ve kredi koşullarının sıkılığı gibi ekonomik konjonktürden kaynaklanan faktörlerin de ciddi bir etkisi olduğu açık. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından siyasi belirsizlik büyük ölçüde ortadan kalkmış olsa da reel geliri kısıtlayan faktörler iç talebi olumsuz etkilemeye devam edecek. Önümüzdeki dönemde iç talepte bir artış görmemiz ancak faizlerin düşürülmesi, kredi koşullarının gevşetilmesi, kamu harcamalarının artırılması ve kamu personeline yapılacak zamlar gibi iç talebi uyarıcı politikalar ile mümkün.

Ekonomideki yavaşlama nedeniyle küçülen dış açık

İç talepteki yavaşlama ithalat talebini azaltarak dış denge üzerinde olumlu etkide bulunuyor.

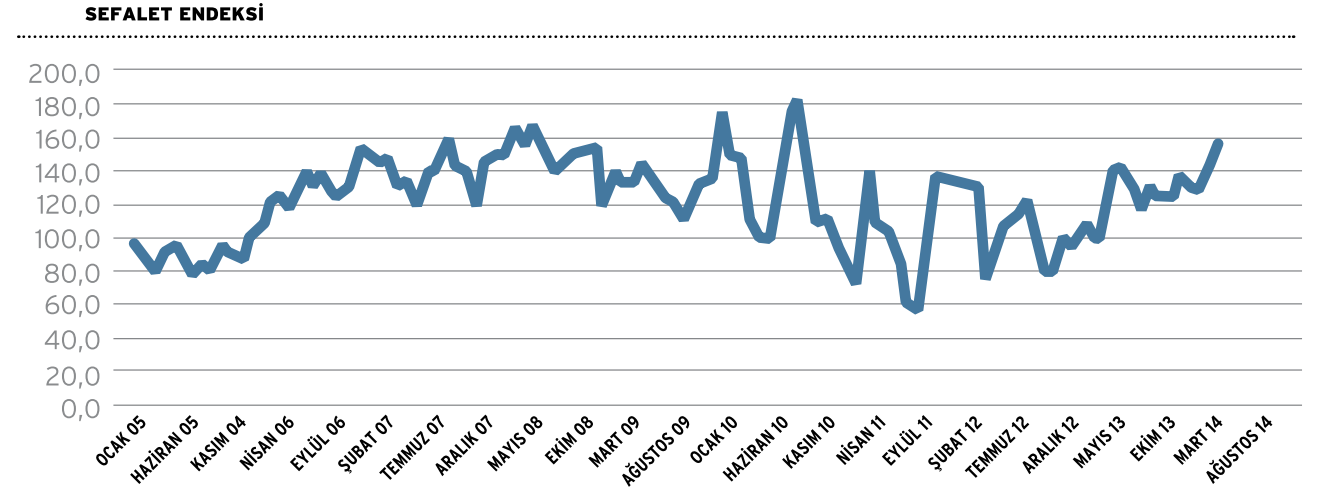
2013 sonunda 65 milyar dolara ulaşmış olan 12 aylık kümülatif cari işlemler dengesi Temmuz ayında 48 milyar dolara geriledi. Ancak 12 milyar dolarlık bu gerilemenin 8 milyar doları enerji alımı karşılığında yapılan altın ithalatının gerilemesinden kaynaklandı.

Cari açığın GSYH’ya oranı 2011’in sonunda %10’lar seviyesine dayanmıştı. Üretimde ve tüketimdeki yavaşlama sonucunda bu oran 2014’ün ikinci çeyreğinde %6.5’e geriledi. Bu gerileme hiç şüphesiz ekonomi üzerindeki çok büyük bir riski ortadan kaldırdı. Ancak yine de %6.5 civarında seyreden bir cari açık/GSYH oranı yüksek ve Fed’in beklenen faiz artışının ardından küresel fon akımlarından alınabilecek payın azalmasıyla risk oluşturabilecek.

Fed’in beklenen faiz artırımı ve Avrupa Merkez Bankası’nın faiz indirimi ve parasal genişleme politikası bileşimi Eruo’nun Dolar karşısında değer kaybetmesine yol açıyor. İthal aramalı girdilerini Dolar üzerinden karşılayan, buna karşılık ihracatını Euro üzerinden yapan Türkiyeli ihracatçılar için, küresel piyasalarda Dolar’ın değer kazanması, ihracatta kar marjının daha da daralması anlamına geliyor. Dünyanın en önemli iki petrol üreticisi bölgesinde jeopolitik risklerdeki artış, Ortadoğu bölgesinde çatışmaların uzun bir süre daha devam edeceğinin ortaya çıkması, AB’de toparlanma sürecinin çok yavaş seyrediyor olması ve Euro-Dolar paritesinin rekabet gücüne yapacağı olumsuz baskı nedenleriyle önümüzdeki dönemde dış talep büyümeye eskisi gibi katkı yapamayacak.

%10 bandına oturan enflasyon

Enflasyon rakamlarına baktığımızda ise son 5 aydır enflasyonun %10 eşiğine oturduğunu görüyoruz. Enflasyon son 5 aydır %9.2 ile %9.7 arasında değişiyor. Mayıs ayında

(*) SEFALET ENDEKSİ, GIDA ENFLASYONU VE İŞSİZLİK ORANLARI EŞİT AĞIRLIKLANDIRILARAK OLUŞTURULMUŞTUR. TÜİK VERİLERİNDEN HESAPLANMIŞTIR.

%9.8 olan özel kapsamlı I endeksi Nisan ayından bu yana %9.7. Enflasyondaki yükselmenin baş sorumlusu gıda fiyatları. Ancak tarım ve gıdanın ekonomideki ağırlığına rağmen, Türkiye OECD ülkeleri arasında gıda fiyatlarının en hızla arttığı ülkelerden.

Bu ekonomik ve siyasi konjonktürde, iktidarın en kolay vaz geçeceği hedefin fiyat istikrarı olduğu açık. Daha önceki sayılarda da işaret ettiğim gibi enflasyon hedeflerinin tutturulmasını şu seçim döneminde beklememek gerekiyor. Önümüzdeki döneme baktığımızda, belki gıda fiyatları nedeniyle enflasyonda bir yavaşlama mümkün olsa da, TL’nin dolar karşısında değer kaybetmesi enflasyonist baskıları biraz daha artıracak. Piyasadaki enflasyon beklentilerine baktığımızda, beklentilerde gerileme değil, tam tersine artış olduğu görülüyor.

Seçim senaryoları

Zaten yüksek olan enflasyonun üzerindeki baskıların devam edeceği, küresel piyasalarda fonlama imkanlarının eskisi gibi olmayacağı, artan jeopolitik riskler nedeniyle dış talebin büyümeyi desteklemeyeceği, parite hareketleri nedeniyle Türkiye’nin ihracatının rekabet gücünün olumsuz etkileneceği bir konjonktüre giriyoruz. Sandık sonuçları ile ekonomik performans arasındaki doğrusal ilişkiyi dikkate aldığımızda, 2015 yılında yapılacak milletvekili seçimlerinde AKP’nin alacağı oylar için bu ekonomik konjonktür pek de elverişli gözüküyor.

Enflasyondaki yükselme, işsizlik oranı ile birlikte ele alındığında halkın yaşam standartlarında ciddi bir bozulma olduğunu ortaya koyuyor. Gıda fiyatları ve işsizlik oranı kullanılarak oluşturulan sefalet endeksi küresel kriz ve gıda fiyatlarının çok hızla artmış olduğu 2010 yılı hariç

bırakılırsa 2005 sonrasındaki en yüksek seviyesine ulaştı. Siyasi akıl, bu tablonun seçimlerden önce değişmesi gerektiğini söylüyor.

Ekonomik gidişatın önümüzdeki dokuz aylık süre için daha olumlu olmasını sağlayacak başlıca iki araç var: 1. Faizlerin düşürülmesi ile talebin hızlanması. Faizlerde düşüş beklentisinin bir süredir gündemde olması nedeniyle bu beklentinin karşılanması piyasanın açılmasına neden olacaktır.

2. Gevşek maliye politikası ile kamunun maaş, cari ve yatırım dahil olmak üzere tüm harcamalarının artırılması. Kamu maliyesinde şimdiye kadar disiplinin hep korunmuş olması, bu tür kritik zamanlarda bir parça esneme imkanı tanımaktadır.

Bu her iki aracın da talebi uyarmak ve büyümeyi hızlandırmak için kullanılması şaşırtıcı olmayacaktır. Önemli olan meydana gelecek bozulmanın tolere edilebilir düzeyde kalması ve ortaya çıkan bozulmanın seçimler sonrasında yapısal reformların da hızla devreye sokulmasıyla geri alınabilir olmasıdır.

Gıda fiyatları ve işsizlik oranı kullanılarak oluşturulan sefalet endeksi küresel kriz ve gıda fiyatlarının çok hızla artmış olduğu 2010 yılı hariç bırakılırsa 2005 sonrasındaki en yüksek seviyesine ulaştı. Siyasi akıl, bu tablonun seçimlerden önce değişmesi gerektiğini söylüyor

KUTUPLAŞMA TÜRKİYE'NİN HIZINI YAVAŞLATIR

Haluk Dinçer / TUSİAD Yönetim Kurulu Başkanı

“Son zamanlarda üzerinde uzlaştığımız tek şey, ülkede ciddi bir kutuplaşmanın yaşandığıdır.”

Bu giriş, kendiyle çelişir gibi görünen bir cümle olsa da galiba son dönem Türkiye’sinin ruh halini iyi anlatan bir ifade. Devletin zirvesinden TUSİAD’ın aralarında bulunduğu STK’lara, TV yorumcularından sıradan yurttaşa kadar herkes, ülkede hemen her konuda kolayca inatlaşmaya dönebilen bir kutuplaşma olduğunda hemfikir.

Olguyu veya doğurduğu sorunu tespit etmek, çözmeye başlamak için gerekli, ancak yeterli değil. “Türkiye’de bir kutuplaşma sorunu var, sizce çözüm nedir sorusuna?”, “Siyasetçilerin dilini değiştirmeleri” veya “yeni anayasa yapılması” gibi yanıtlar vermek çok kolay olurdu; keşke reçete vermek bu kadar kolay olsaydı. Oysa bugün

Tarihin kutuplaşan ilk toplumu olmadığımıza ve buna benzer süreçleri mutlaka başka toplumlar da daha önce yaşamış olduğuna göre bu olgunun dünyadaki örneklerini, -bazı parçalarını kendimize yontmak amacıyla değil- gerçekten anlamak için araştırmak durumundayız

yaşadığımız gibi bir olguya çözüm getirmek için bu yanıtlar maalesef fazla basit kaçıyor.

Bu kutuplaşmadan “artık bitsin bu kutuplaşma” diyerek çıkamayacağımız ortada. Eğitimden dış politikaya varana kadar her konuyu, bizi etkisi altına alan bu kutuplaşmaya havale etmeden, teknik, bilimsel ve çağdaş standartlarda konuşmaya, tartışmaya ve kararlarımızı kutuplaşmanın etkisinde kalmadan almaya başlamanın zamanı gelmiştir ve geçmektedir.

Türkiye giderek, hiç bir konunun kutuplaşmaya kurban gitmeden kendi zemininde, kendi parametreleri ile konuşulamadığı, her şeye, her olaya bu kutuplaşma gözlüğü ile bakılan ve her konuda sıkı saflaşmanın yaşandığı sağlıklı bir ruh hali içinde.

Yaşadığımız kutuplaşma sorununu çözemezsek her birimizin bir gruba mensup olmak zorunda kaldığı ve bu grubun içine hapsedildiği, mensup olduğu grubunun partisine oy verdiği, grubundan ayrı bir yaşam süremediği bölünmüş, zihnen birbirine değmeyen topluluklardan oluşan bir ülke olacağız. Kısaca söylersek ayrışacağız.

Toplumsal kutuplaşmanın azaltılabildiği bir ortamda Türkiye önünde bekleyen yapısal reformları hızla hayata geçirebilecek, küresel rekabet gücünü artıracak, AB uyum sürecini hızlandıracak ve bölgemizde barış, özgürlük, refah ve güvenlik referansı olan bir ülke olabilecek

Bu derecede kimliğin, grup aidiyetinin vurgulu olduğu ve bireyin tüm hayatını belirlediği bir ortamda çağdaş bir demokrasiden de söz edemeyeceğiz. Oysa demokrasi temelde farklı siyasi gruplar arasında asgari diyalog ve uzlaşmalarla yaşayan bir sistem ve yaşama şansı olan politikalar sadece bu uzlaşmalarla sağlanabilenler.

Tarihin kutuplaşan ilk toplumu olmadığımıza ve buna benzer süreçleri mutlaka başka toplumlar da daha önce yaşamış olduğuna göre bu olgunun dünyadaki örneklerini, -bazı parçalarını kendimize yontmak amacıyla değil- gerçekten anlamak için araştırmak durumundayız. Kendi geçmişimizi ve dünyanın geçmişini ve bugününü daha iyi öğrenmek ve anlamak zorundayız. Çıkış yolunu bulmak için soğukkanlı bir görüş alışverişi ve tartışma dönemini açmamız gerekiyor. Bu süreçte kilit unsurlar, soğukkanlılık, tarihi ve güncel gerçeklere sadakat ve çağdaş demokratik standartlardan sapmamak olacak. Bağırarak veya gerçekleri çarpıtarak siyasi başarılar elde edebiliriz ama bu kutuplaşma sorununu çözemeyiz.

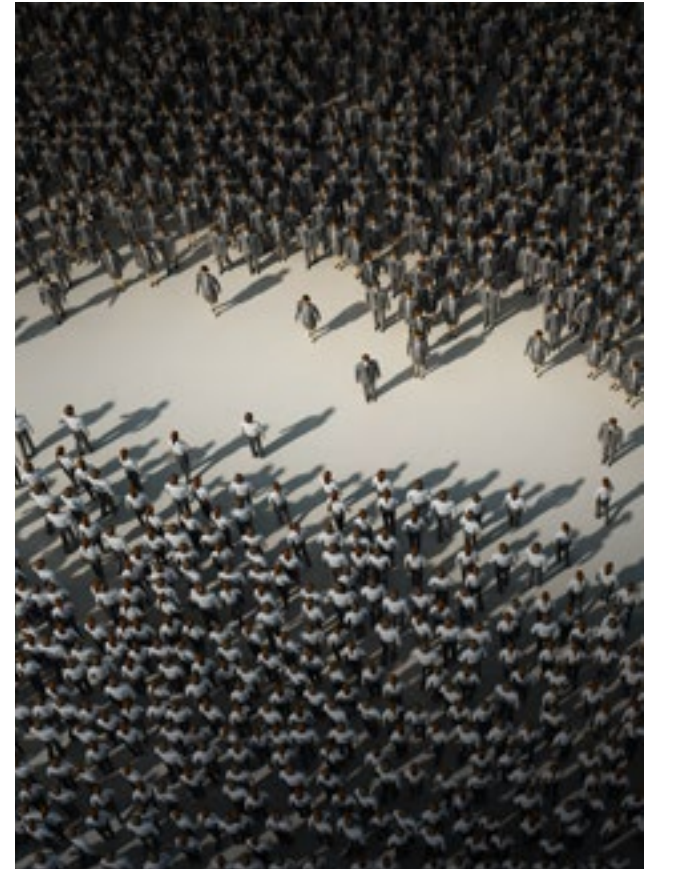
Kutuplaşmanın bir ölçüde, tarihi sorunlarımızın uzun süre çözümsüz kalmasından ötürü kemikleştiğini söylemek mümkün. Her dönemde iktidarda olan kesimin kutuplaşma konusu olan sorunu sadece kendi açısından görmekte ısrar etmesi ve soruna uzlaşmaya dayalı bir çözüm bulmaya gayret etmemesinden ötürü bu sorunlarla kutuplaşma arasındaki ilişki bir kısır döngüye dönüşmekte. Kutuplaşma, çözümleri zorlaştırırken, çözümsüzlük, kutuplaşmayı kuvvetlendirmekte.

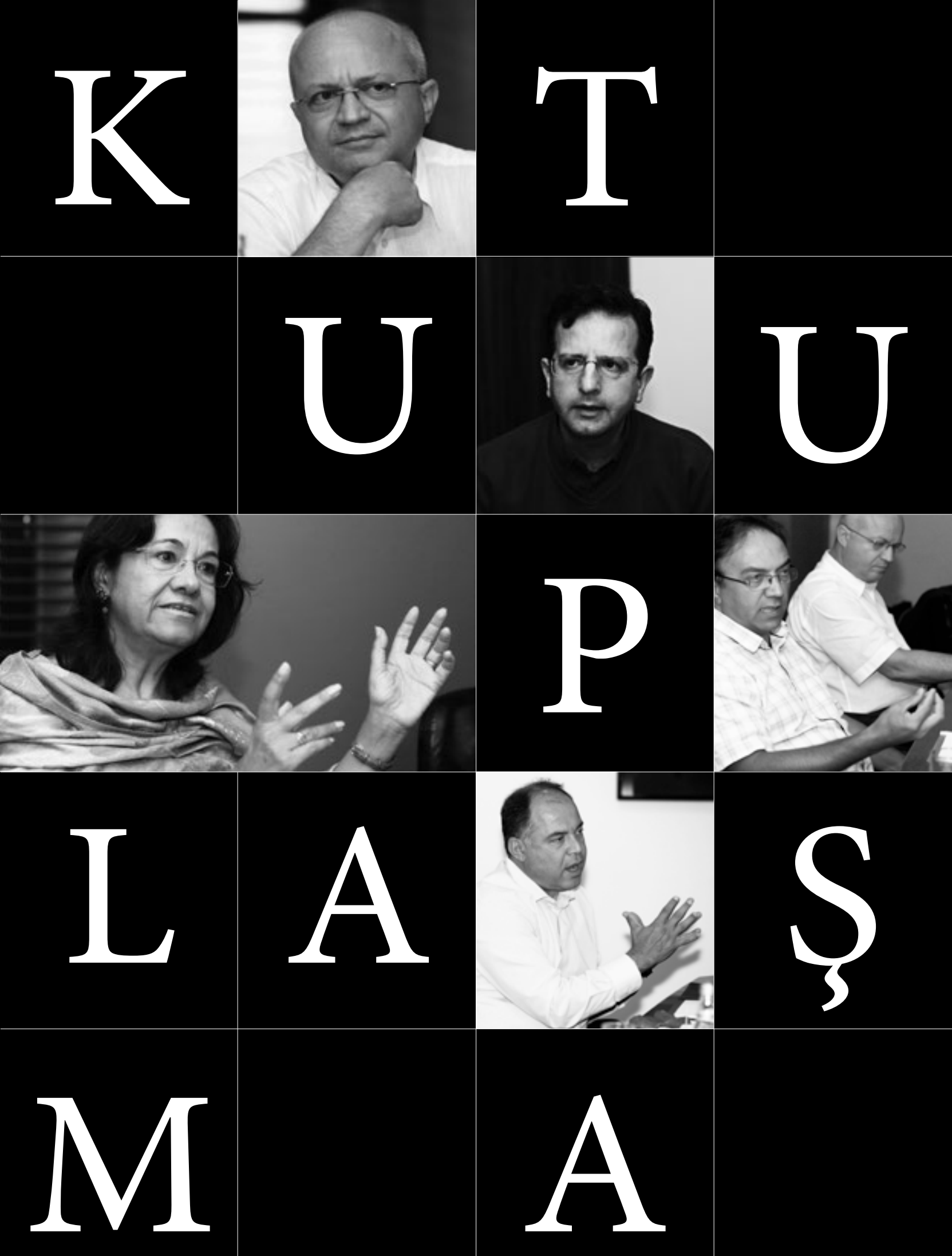
Türkiye’de kutuplaşmaya yol açan sorunlardan biri kuşkusuz, Kürt sorunudur. İki yıl önce kamuoyuna açıklanan ve ilk günden toplumda hak ettiği desteği

bulan çözüm süreci, kutuplaşmayla baş etmenin doğru adımlarına bir örnek. Ancak böylesine kuvvetli bir başlangıca ve şiddeti uzunca bir süredir durdurmuş olmak gibi somut bir başarıya rağmen çözüm sürecinin gerçekten başarılı olması, çağdaş demokratik standartlarda bir dizi somut adım atılmasını gerektirmektedir. Başka bir deyişle, çözüm getirmesi gerekmektedir.

Sadece güzel şeyler söylemek, kimsenin faydasını tartışmadığı kavramlardan bahsetmek, sorunları çözmeye de, bu sorunlar çevresinde oluşan ve kemikleşen kutuplaşmayı izale etmeye de yetmiyor. Kutuplaşmadan kurtulmak istiyorsak, bizi bu noktaya getiren sorunlarımızdan kurtulmalıyız. Burada ise yolumuz bir kez daha, çağdaş demokratik standartlara ve AB hedefine çıkmaktadır.

Toplumsal kutuplaşmanın azaltılabildiği bir ortamda inanıyoruz ki, Türkiye önünde bekleyen yapısal reformları hızla hayata geçirebilecek, küresel rekabet gücünü artıracak, AB uyum sürecini hızlandıracak ve bölgemizde barış, özgürlük, refah ve güvenlik referansı olan bir ülke olabilecek.

AYRIŞMADAN YAŞAYABİLMEK

Prof. Fuat Keyman:

Kutuplaşma konusunda herkesin farklı bir tarifi var. Katılımcılar kendi görüşüne göre kendi tanımlarına göre referanslarla anlatabilir. Fakat başlangıçta biraz kutuplaşmadan ne anlıyoruz tartışmak isterim.

Ve bu kutuplaşma kavramının ötesinde sosyolojik olarak, siyasi olarak, ideolojik olarak ayrışıyor muyuz sorusuna cevap arayalım diyorum. Kutuplaşmadan ne anlıyoruz, ayrışmayla arasında ne fark var? En azından çerçeveye koymak hem de okuyanları bilgilendirmek açısından bunu gerekli görüyorum. İkinci olarak kutuplaşmanın AK Parti'den önce de varolduğunu söyleyenler var. AK Parti ile daha hızlandığı iddiaları da söz konusu. Hatta bu konunun AK Parti'ye karşı olanlarca abartıldığı da söylenenler arasında. Peki bu konu son dört beş yılın konusu mu yoksa daha mı eski? Türkiye her zaman farklı eksenlerde kutuplaşmış mıydı? Şimdinin farkı ne o zaman?

Hangi alanlarda kutuplaşmayı hissediyoruz? Ekonomik olarak siyasi olarak yansımaları nelerdir? Bunları konuşabiliriz. Bir diğer başlık olarak demokrasi ve hukukun bu durumdan etkilenme derecesini tartışabiliriz. Son olarak da bu alanlarda çözüm nasıl olmalı, neler yapılmalı konuşabiliriz. Yani çözümler, öneriler üzerinde durabiliriz.

Prof. Fatmagül BERKTAY:

Ben bu kutuplaşma meselesinin Türkiye'nin çok ciddi bir sorunu olduğunu düşünüyorum ve maalesef kökleri çok geriye giden bir sorun. Yani bu topraklardaki otoriter devlet geleneğiyle çok yakından ilgili olduğu kanaatindeyim. Aynı zamanda bu geleneğin yarattığı zihniyet iklimiyle çok yakından ilgili. Bu nedir? Bu mutlak hakikatçılıktır, tek doğruluktur ve bu, toplumun bütün katmanlarına sağ-sol yelpazenin neresinde olursa olsun herkese sinmiş durumda.

Bu, sonuç olarak aslında Cumhuriyet'in modernist eğitimiyle de pekiştirilir. Dolayısıyla bir düşünmeme alışkanlığı ortaya çıkıyor. Yani sorgulamak, düşünmek

Prof. Keyman: Bugünün dünyasında kutuplaşmadan söz ediyoruz ama biz bazen çok kapalı bir şekilde sorunları tartışmaya alışık olduğumuz için bunun Türkiye'ye özgü olduğunu düşünüyoruz. Oysa baktığımız zaman dünyanın en güçlü ülkelerinde de olduğunu görüyoruz

Prof. Fuat Keyman

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde Lisans ve yüksek lisans eğitimini yaptı ve doktorasını Kanada'da Carleton University'de tamamlamıştır. İstanbul Politikalar Merkezi Direktörü ve Sabancı Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Demokratikleşme, küreselleşme, uluslararası ilişkiler, sivil toplum ve Türkiye'de devlet-toplum ilişkileri üzerine çalışmaktadır. Görüş Dergisi yayın kurulu üyesidir.

Prof. Fatmagül Berktaş

İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi. İÜ SBF'de ve İÜ Kadın Sorunları Araştırma Merkezi'nde yüksek lisans dersleri veriyor. Kadın hareketinde etkin olarak yer alan Berktaş, Türkiye'yi çeşitli uluslararası platformlarda temsil etti. Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın adlı kitabı, İngilizce, 'Tarihin Cinsiyeti' adlı kitabı Arapçaya çevrildi. 2012 yılında 'Dünyayı Bugünde Sevmek' adlı kitabı yayınlandı.

muhakeme ederek bir sonuca varmak yerine bir yere yaslanmak, taraftarlık. Fanatik taraftarlık hatta.

Bir yere yaslandığınız zaman duygularla hareket etmeniz, kabileye sadakat duygusuyla hareket etmeniz gerekiyor. Ayrıca ezberlenmiş klişelere rahatlıkla dayanabiliyorsunuz. Sonuç olarak herkes sadece kendi tarafına sadakat göstermeye başlıyor ve bu sonuçta tek doğru da benimki olduğuna göre o zaman başkasının ne dediği önemli olmayıp bu elinize güç geçtiği zaman her şeyi kesip biçip kendi doğrunu uydurmaya gidiyor.

Bu, tabii ki Anayasa'nın başlangıç ilkesinde var. Atatürkçü nesiller yetiştirmekte bir sorun var. Bu zihniyet iklimi değişmediği sürece Anayasa'nın başlangıç ilkesi yerine dindar ahlaklı nesil yetiştirme ilkesi geliyor. Yani aslında değişen bir şey yok. Zihniyet kalıpları aynı. Dolayısıyla bu bir yandan komplo teorilerinin Türkiye'de bu kadar yaygın olmasının da sebebi bence.

Komplo teorisi size gayet güzel bir açıklama sunar. Her şey yerli yerindedir. Hiç sizin düşünmenize gerek yoktur onu alırsınız sürekli tekrarlırsınız.

Bu, aynı zamanda otoriter devlet geleneğiyle ilgili. Çünkü otoriter devlet bir yandan baba, ister dövüyor ister seviyor. Dolayısıyla insanlarda sürekli dıştan denetim var. Yani siz

ceza korkusuyla, yasa korkusuyla etraf ne der korkusuyla bir şey yapıyorsunuz ya da yapmıyorsunuz ve bu arada o yasayı, kuralları içselleştirmek yerine onun etrafından dolaşıyorsunuz. O yüzden hiçbir zaman gerçek anlamda bir ahlak içselleşmiyor. Benim gördüğüm sonuç olarak bu. Bu, dediğim gibi komplo teorilerine de yatkınlık getiriyor, düşünmemeyi getiriyor, sorgulamamayı getiriyor ve sonuç olarak da var olan önyargıların sürekli tekrarlanmasını, pekiştirilmesini getiriyor. Bu önyargılar meselesinde tabii her cinsten ayırmadan söz ediyorum. Cinsiyetçi, dinci, ırkçı, aşırı milliyetçi önyargılar...

Bütün bunlar, Türkiye siyaset ortamında da prim yapıyor çok. Bu taraftarlık meselesi, yani ölümüne taraftar olmak kendi tarafından vazgeçersen dönemlikle suçlanmak, ihanetle suçlanmak aynı zamanda tabii karizmatik otoritelere çok önemli bir zemin sağlıyor. Karizmatik otorite duyguları manipüle etmeye yönelik bir şey. O yüzden bu önyargıların pekiştirilmesi aslında siyasal iktidarların daima işine yaramış bir durumda.

Keyman:

Yani sizin için kutuplaşma hatta daha fazlası ayrışma var ama bunlar hep otoriter devlet geleneği içinde yaşamış olduğumuz bir sorunun benzeri. Ama arada sadece derece farkı mı var yoksa bir ayırım mı?

Berktaş:

Ayrışma meselesi son zamanlarda gördüğümüz bir şey gerçekten ve kutuplaşmayı aşmayı iyice engelliyor ve karamsarlığa itiyor. Bu yüzden ben bu ayrışmayı bir şekilde zorlayan, onu aşan her şeyi çok destekliyorum. Örneğin ben Büyükada'dayım; orada ben denize giriyorum

Prof. Berktaş: Ben bu kutuplaşma meselesinin Türkiye'nin çok ciddi bir sorunu olduğunu düşünüyorum ve maalesef kökleri çok geriye giden bir sorun. Yani bu topraklardaki otoriter devlet geleneğiyle çok yakından ilgisi olduğu kanaatindeyim. Aynı zamanda bu geleneğin yarattığı zihniyet iklimiyle çok yakından ilgili

bikini ve mayıyla, orda bizim gibi bir sürü insan var denize giren tabii tesettürlü, haşemalılar da var ben bundan çok memnunum. İki taraf da birbirini görüyor, anlayışlı toleranslı... Bundan memnun olmamak nasıl bir şeydir bilmiyorum ama orada birçok dostumuz bundan çok rahatsız oluyor.

Halbuki farklı hayat tarzı olan insanlar bir araya gelip birbirini tanımazsa ayrışmanın önüne geçemeyiz. Birbirimizle konuşmamız gerekiyor. Kamusal alan dediğimiz açık bir alan ve insanların birbiriyle konuştuğu bir yer olmalı. Bizde kamusal alan insanların birbiriyle atıştığı bir yere dönüşüyor. Hâlbuki bir şekilde etkileşebilirsek belki onları açacağız ama bence bu kutuplaşma hakikaten var olan bütün iktidarların işine geliyor ve maalesef muhalefet bu noktada çok beter bir durumda.

Daha sonra önyargılar mevzuuna gelmek istiyorum. Bir de günümüzdeki çok önemli bir nokta Kürt sorunu, iç düşman meselesi bütün toplumun ahlakını yok etti, zehirledi diye düşünüyorum. Düşmana her şey yapmak mubahtır anlayışı karşılıklı olarak toplumda taraftarlığı, kutuplaşmayı çok derinleştirdi ve ahlakımızı da çok bozdu.

Keyman :

Bu kutuplaşmaya neler sebep oldu bunu tartışacağız. Ayhan KAYA ile devam edelim. Fakat siz kutuplaşmadan ne anladığınızı, kutuplaşma-ayrışma arasındaki ilişkileri

nasıl gördüğünüzü bize anlatırken hem Türkiye'de hem Avrupa'da kimlikler üzerine, çoğunluk üzerine, çoğunluğun sorunları üzerine hem sosyolojik hem aktif araştırmaları da katabilirsiniz.

Bir de tabii şöyle bir sav var: Bugünün dünyasında kutuplaşmadan söz ediyoruz ama biz bazen çok kapalı bir şekilde sorunları tartışmaya alışık olduğumuz için bunun Türkiye'ye özgü olduğunu düşünüyoruz. Oysa baktığımız zaman dünyanın en güçlü ülkelerinde de olduğunu görüyoruz. Amerika'da, Kanada'da kutuplaşmanın çok büyük bir sorun olduğu söyleniyor.

Sizin araştırmalarınızı okuduğumuz zaman esasında Avrupa'da da kutuplaşmanın çok önemli bir sorun olduğu söyleniyor. Sizden dinlerken biraz da Avrupa ağırlıklı olmak üzere bu kutuplaşma sadece bir ülkenin sorunu mu yoksa dünyadaki yapılarla ilgili bir sorun mu, biraz Avrupa Türkleri üzerine yaptığınız araştırmaları anlatır mısınız...

Prof. Ayhan Kaya :

Ben de bu kutuplaşma-ayrışma süreçlerine bakarken daha tarihsel bir perspektifle bakmak gerektiğini düşünüyorum. Bunu yaparken de içinde bulunduğumuz anın Türkiye açısından ve dünya açısından kendine özgü bir varsayım olmadığını değerlendirmelerini yapmaya çalışıyorum.

Prof. Kaya: Türkiye'de 19. yüzyıldan, hatta 18. yüzyılın sonlarından itibaren Türkiye'de ciddi anlamda modernleşme-muhafazakarlık ikileminin bugün tekrar tekrar yinelenerek devam ettiğini söylemek istiyorum. Devlet ile toplum arasındaki yine bu kartezyen ikiliğin hiç değişmeden varlığını devam ettirdiğini söylemek mümkün

Çünkü Türkiye'ye baktığımız zaman Türkiye aslında Cumhuriyet'in kurulduğu yıllardan bu yana çok fazlasıyla ikilik üzerine kurulu toplumsal, siyasal bir yapı aslında. İkilikler derken 1920'lerin, hatta 19. yüzyılın devamı şeklinde görececek olursak Türkiye'de halen devam eden en büyük ikilik müslüman-gayrimüslim ikiliği. Yine Türkiye'de 19. yüzyıldan, hatta 18. yüzyılın sonlarından itibaren ciddi anlamda modernleşme-muhafazakarlık ikileminin bugün tekrar tekrar yinelenerek devam ettiğini söylemek istiyorum. Devlet ile toplum arasındaki yine bu kartezyen ikiliğin hiç değişmeden varlığını devam ettirdiğini söylemek mümkün.

Keyman :

Parantez açarsak kartezyen ikilik derken her kutbun bir sosyolojisi, bir bilgisi, bir dünya görüşü, bir kültürü olduğunu, fakat bunların diğer kutbunkilerle uyummadığını, birbirine zıt olduğunu söylüyorsunuz.

Kaya :

Dolayısıyla bu perspektifle bakıldığı zaman biraz bugünü değerlendirmeye çalıştığımızda hep bugünün özgünlüklerini aramak yerine bugünün geçmişle benzerliklerini aramak gerektiğini düşünüyorum. Bize sorunları algılama, tanımlama ve çözümlemede daha kolay birtakım yaklaşımlar benimsememizi sağlayacağını, bugün çok karışık olduğunu düşündüğümüz grupların rahatlıkla bir araya gelebileceklerini ve dolayısıyla çözüldüğünü, parçalandığını düşündüğümüz toplumsalı yeniden üretmekte daha başarılı olabileceğini varsaydığım

için bu şekilde geçmişteki benzerlikleri kullanmaya, görmeye çalışıyorum.

Mesela bizim yaptığımız çalışmalarda normal koşullarda bir araya gelmeyecek Alevilerle başörtülü insanları bir araya getirdiğimizde sorunların aslında çok benzer olduğunu, aynı olduğunu fark etmelerini sağlamaya çalışmanın işte bu toplumsalın, bozulan, parçalanmış toplumsalın yeniden üretilmesi bağlamında çok katkı sağladığını düşünüyorum.

Bu örnek beni geçmişe götürüyor. Geçmişle benzerlikleri sıralarken benim gördüklerim Türkiye'de parçalanmaların kutuplaşmaların özündeki en önemli unsur devletin geçmişten bugüne, bugün de dahil olmak üzere devletin kamusal alanı şekillendirme, yönetme, kontrol etme konusunda yaşadığı, yaşattığı tekel. Yani 'Vatandaş Türkçe konuş' kampanyası... Hangi dili konuşacağımıza devletin karar verdiği 1930'lar. Kimin ne giyineceğine, yine devletin karar verdiği bir gelenek, bir yapı... Hangi inancın bir din olup olmadığında, dolayısıyla özellikle Aleviler konusunda kendi tekeli elinde tutan devlet. Neyin nerede yapılacağına, hangi inşaatın, hangi alışveriş merkezinin, hangi yolun nereden geçeceğine yine kendisi karar veren, karar verme yetkisini kendinde gören devlet söz konusu... İster yerel olsun ister merkezi olsun...

Prof. Ayhan Kaya

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Bölümü öğretim üyesidir. Aynı Üniversite'de Avrupa Birliği Enstitüsü Müdürü olan Kaya, 2011 yılı itibarıyla Avrupa Birliği Komisyonu tarafından Jean Monnet Profesörü olarak ödüllendirilmiştir. Kaya'nın, diasporalar, kimlik, uluslararası göç, etnisite, milliyetçilik, çok kültürlülük, yurttaşlık, ulus aşırı alan ve sürdürülebilir kalkınma gibi konular hakkında da kitap, makale ve tercümeleri vardır.

Prof. Berktaş: Farklı hayat tarzı olan insanlar bir araya gelip birbirini tanımazsa ayrışmanın önüne geçemeyiz. Birbirimizle konuşmamız gerekiyor. Kamusal alan dediğimiz açık bir alan ve insanların birbiriyle konuştuğu bir yer olmalı. Bizde kamusal alan insanların birbirleriyle atıştığı bir yere dönüşüyor

Bugüne geldiğimiz zaman, AKP konusuna geldiğimiz zaman ben bütün analizlerimi yaparken de AKP konusunda özellikle sizin sorunuza aslında cevap olacağını düşündüğüm bir nokta olarak bütün olup bitenleri iki perspektifle ele almak gerektiğini düşünüyorum. Bunlardan bir tanesi ki bunlar aslında küresel süreçler, AKP'nin, özellikle politik, ekonomik ve yöresellik anlayışının çok neoliberal olduğunu ve bu nedenle de dünyadaki diğer, ister Yeni Zelanda'daki ister İngiltere'deki ister Amerika'daki yönetici modelleriyle çok benzerlikler paralellikler gösterdiğini düşünüyorum.

Çünkü bir taraftan neoliberalizmi hepimiz biliyoruz; bir tarafıyla liberal bir tarafıyla muhafazakar. AKP açısından bakıldığı zaman bu tezat gibi görülebilir ama hayır emeklilik politikalarına baktığımız zaman özel sağlık sigortalarını bu tabii geçmişten gelen 90'lardan itibaren gelen, ama AKP'nin de sürdürdüğü bir anlayış. Öbür tarafıyla da dinsel oluşumlu vakıflar var TÜRGEV gibi veya camiiler, cemaatler gibi...

Bu açıdan küreselleşme süreçleriyle çok bağlantılı, paralel giden bir yönetim anlayışı görüyorum ama öbür taraftan da tabii yanılgıya kapılmamak lazım devlet cemaatlerin yeniden üretilmesini sağlayan bir devlet. Çünkü toplumsalı yeniden üretmek gibi bir kaygısı yok. İşini kolaylaştırmak için düzeni korumak açısından bu görevi cemaatlere vermek yoluyla bunu sağlıyor.

Öbür taraftan da bir gerçeklik var ki yine dindarlığın ön plana çıktığı bir yapıdan bahsediyoruz dünya genelinde. Bu İngiltere'de de böyle, ABD'de böyle, Türkiye'de de böyle. İslam'da özel bir yere sahip benim gördüğüm kadarıyla, çünkü İslam böyle örneklerine baktığımız zaman

her zaman dışlandığını hisseden insanlara bir şekilde kucağını açan bir din. Türkiye'de özellikle İslami çevreden gelen, kentlerin çeperlerinde olan veya Orta Anadolu'nun çeperlerinde olan insanların İslamlaşması süreçlerine baktığımız zaman burada ben özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana dışlandıkları kanaatinde değilim. Bir şekilde dışlanmışlık hissine kapılan veya dışlandıklarına yönelik bir söylem üretilen bu insanların İslam üzerinden bir şekilde kendilerini merkeze taşıma, dünyanın da merkezine taşıma veya değişen siyasal burjuva türleriyle birlikte Türkiye'nin de merkezine taşıma gayretinde olduğunu görüyorum ve burada da ilginç bir

Prof. Kaya: Türkiye'de 19. yüzyıldan, hatta 18. yüzyılın sonlarından itibaren ciddi anlamda modernleşme-muhafazakarlık ikileminin bugün tekrar tekrar yinelenerek devam ettiğini söylemek istiyorum. Devlet ile toplum arasındaki yine bu kartezyen ikiliğin hiç değişmeden varlığını devam ettirdiğini söylemek mümkün

Prof. Çarkoğlu: Kazananlar ve kaybedenler şeklinde ayrışma belki var. Türk-Kürt, Alevi-Sünni, İslamcı – laikçi ayrışmasında var. Bunların içinde eskiden bu kadar kazananlar kaybedenler ayrımı belki yapılamazdı. Daha çok mücadele vardı o zaman. Ama şu anda bir taraf kendini kaybetmiş gibi hissederken öteki taraf ‘Ben hükümdarım, dominantım, her şey benim elimde’ fikrine sahip olabilecek durumda

şeyin altını çizmek istiyorum. Bir rövanşizm söz konusu Bu rövanşizmin, siyasal iktidarın bütün katmanlarında artı değeri ele geçirmek suretiyle de kendi yaşam düzeni, kendi yaşam pratiğini oturttuğunu gözlemliyorum. Ve tabii ki bu değişen düzen içerisinde siyasal toplumsal düzen içerisinde, birtakım avantajları yitirmiş kitlelerin de sosyolojik anlamda bu süreç karşısında yerlerini aldıklarını görüyorum. Özetleme yapmak gerekirse geçmişle bugünü bağlamak açısından siyasal iktidarın kamusal alanı şekillendirme konusunda kendine ait olduğunu düşündüğü tekelin altını çizmek istiyorum.

Keyman :

Ali Çarkoğlu'na geçelim. Sizin de bugüne kadar varsa tabii kutuplaşma üzerine çalışmalar, oradan konuya girebilirsiniz. ... Siz olayı nasıl görüyorsunuz onu sizden dinleyelim.

Prof. Ali Çarkoğlu :

Modernlik öncesi modernlik sonrası denen tarzların birbiriyle çatışması halen devam ediyor. Bence halen sınıf mücadelesinden de konuşulabilir, kimlik politikasından da konuşulabilir. Türkiye’de eskisinde göremediğimiz kadar cinsiyet temelli siyaset de geliştirildi; 70’lerde 80’lerde böyle bir şeyi hatırlamıyorum.

Bir anlamda Türkiye benim siyasete sosyalleştiğim dönemlerdekinden çok daha zengin tartışma ortamına sahip ama bir taraftan da baktığımız zaman şunu da görüyorum: O zaman polarizasyon bana daha fazlaymış gibi geliyor çünkü daha sert katlara bölünmüş, daha çok

parçaya ayrılmış solun içerisinde belki bir belki iki düzine ayrı tartışmanın yürüdüğü, benzer şekilde sağın içerisinde de o zaman daha kalıplaşmış bir tartışma vardı. Şu anda ise daha kazananlar ve kaybedenler şeklinde ayrışma belki var. Bu hem Türk-Kürt, Alevi-Sünni ayrışmasında ver hem İslamcı – laikçi ayrışmasında var. Bunların içinde eskiden bu kadar kazananlar kaybedenler ayrımı belki yapılamazdı. Daha çok mücadele vardı o zaman ama şu anda net bir taraf kendini kaybetmiş gibi hissederken öteki taraf ‘Ben hükümdarım, dominantım, her şey benim elimde’ fikrine sahip olabilecek durumda.

Şimdi Türkiye kendini niye böyle bir durumda buluyor?

Ayhan Kaya da söyledi, biz niye şahsına münhasır bir örnek olalım? Bunu değerlendirmek bence zor. Ben Kaya’nın verdiği örneklerle gerçekten katılıyorum; pek çok yerde Fuat bey de söyledi, Kanada gibi bir yerde bugünkü tartışma çok ilginç.

Ama biz belki biraz daha kendimizi hangi ülkelerle kıyaslayacağımızı da pek bilmez durumdayız. O açıdan

Prof. Ali Çarkoğlu

Koç Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde öğretim üyesi. Eylül 2013’ten itibaren İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dekanlığını yürütüyor. 2008-2009 akademik yılında Hollanda Beşeri ve Sosyal Bilimler Yüksek Araştırmalar Enstitüsü’nde (NIAS) akademi üyesi (fellow) olarak araştırmalar yapmıştır. 2013 yılında Bilim Akademisi’ne seçilmiştir. Doktora derecesini State University of New York-Binghamton’da Mayıs 1994’te savunmuştur. Araştırma alanları davranışsal siyaset bilimi soruları üzerine yoğunlaşmış ve oy verme davranışı, kamuoyu ve parti politikaları alanlarında değişik sorulara cevap aramıştır. Makaleleri Democratization, European Journal of Political Research, Electoral Studies, Turkish Studies, New Perspectives on Turkey, South European Society and Politics, Middle Eastern Studies, Political Studies dergilerinde ve derleme kitaplarda yayınlanmıştır.

bunun tartışmasına girmenin belki pek bir anlamı yok ama neden çünkü Müslüman ve her tür sorununa rağmen işleyen bir demokrasi var Türkiye’de. Sadece seçim değil. Basının baskı altında olması, sansür falan bunlar her zaman vardı olmayan bir durum yaşamadık Türkiye’de.

Kutuplaşma: Türkiye'nin 100 yıllık tartışması

Ve bugünkü durum bence ne 50’lerden daha kötüdür ne 70’lerden daha kötüdür. Türkiye her şeye rağmen daha açık daha çoklu fikirlerin tartışılabilirdiği bir ortama sahip bugün. Bilimsel bir gözle baktığım zaman Türkiye daha kendimi bildim bileli çok hızlı gelişen bir ülke, hiçbir zaman yavaşlamadı. Finlandiya, Norveç, İsveç, Danimarka gibi kutuplaşmayan ama aynı zamanda da sıkıcı bir ortam hiçbir zaman olmadı.

Dolayısıyla kutuplaşmanın o anlamda belki hızlı değişen bir ülkede kaçınılmaz bir şey olduğu da düşünülebilir ve hızlı değişen ama kutuplaşmamış bir ülke olabilir miydik, herhalde olamazdık. Onun yanı sıra da bundan bir dinamizm üretmek de mümkün.

Kutuplaşmanın belki tartışmamız gereken tarafı şu: Birbirini yok sayan bir kutuplaşma haline dönüşürse, herkes kendi içinde birbirini rencide ederek tartışırsa bu kötü bir kutuplaşma olur. Ama herkes de birbirinin fikrine son derece karşı ama anlayışlı birbirleriyle tartışıyor; o bence dinamizm getiren bir kutuplaşma. Olmaması daha

kötü olur diye düşünüyorum ben.

Keyman :

Bir parantez açarsak çünkü bu ayrışma kavramı da kullanılıyor o zaman sizin söylediklerinizden şöyle bir şey çıkıyor mu; ‘Kutuplaşma var, bunun negatif yönleri de var ama belki pozitif bir yön de olabilir, birbiriyle farklı olmakla birlikte eğer bir konuşma ortamı veya bir beraber olma ortamı ortaya çıkıyorsa. Ama eğer bu kutuplar, bu kimlikler, bu kesimler tamamıyla kendi içlerine kapanıp birbirlerini yok saymaya başlarsa bu da ayrışma olur ama böyle bir noktada değil Türkiye.’

Çarkoğlu :

Şimdi benim kanaatim henüz o noktada değil ama oraya gidildiği durumları da görmüyor değiliz. Beraber de araştırma yaptık biz. Özellikle yoğunluklu bir şekilde Kürtlerin göç ettiği, Türklerle birlikte yaşadığı mahallelerde burada gerçekten farklı bir durumla karşı karşıya kalıyoruz. Gruplar arası güvenin azaldığı bir ortamı orda gözlüyoruz ama bu Türkiye’de bu kadar da yaygın bir tecrübe değil gibi görünüyor.

Hep şu söylendi, Türkler ile Kürtler için söylendi, Aleviler, Sünniler için söylenmedi ama ‘Türkler ve Kürtler birlikte aile kurdu. O anlamda bir ayrışma hiçbir zaman olmadı.’ Bu, siyasiler tarafından bir zaman çok sık dile getirildi. Bunun doğru olmadığını biliyoruz Hacettepe Üniversitesi’nin araştırmasına baktığımız zaman ailenin içinde Türkler ile Kürtlerin birlikte evlenmiş birlikte yaşadıkları bir aile yapısının yüzde 8-9 civarında olduğunu görüyorum. Öyle bir şey hiçbir zaman olmamış

durumda ama bu ideolojik olarak hoş bir söylem, kulağa hoş geliyor.

Prof. Bekir Berat Özipek :

Yüzde 8-9 da az bir oran değil aslında

Çarkoğlu :

Belki de az değil ama öyle bir anlatılıyor ki bu gittiğin zaman Türk bir ailenin yanında Kürt kökenli de bulabirsin... Aynı şekilde Kürt ailede de geçerli.

Kaya :

Yüzde 8-9 olan rakamlardan konuşuyoruz. Hani özellikle göç bağlamlarında benzeştiğini düşünüyorum. Toplumsal entegrasyonun olabilmesi için biz yüzde 40-50 civarında olmasını aslında arzu ederiz. Yüzde 8-9'luk rakam çok düşük bir rakam.

Çarkoğlu :

Tabi ki. Zaman içi değerlendirmeyi Türkiye'de yapmak hakikaten çok zor, veri yok. En temel veri belki seçim sonuçları. Nüfus sayımlarında bizim işimize yarar

Prof. Bekir Berat Özipek

Hacettepe Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünü bitirdi. Yüksek lisansını aynı üniversitede, doktoraasını ise Ankara Üniversitesinde tamamladı. İstanbul Ticaret Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi olan Prof. Dr. Özipek, ağırlıklı olarak çağdaş siyasi teoriler, insan hakları ve ifade özgürlüğü alanında çalışmalar yapıyor.

Prof. Özipek: Sokağa baktığımda, pazara gittiğimde hayatın olağanüstü devam ettiğini görüyorum. Bu şu anlama gelmiyor; yani bu ülkede birbirine karşı tahammülsüz insanlar yok demek değil bu. Yani birbirleriyle asla birlikte yaşamak istemeyen bazı gruplar var, sosyal kesimler var ama bu da yeni bir durum değil

sorular pek sorulmuyor o yüzden bilmiyoruz. Yanlış hatırlamıyorsam Servet Mutlu 90'lı yıllarda temel bir projeksiyon yaptı ona dayalı olarak biz ilk Kürt nüfus oranını biraz da olsa tahmin edebiliyoruz, tabii halen bu çok zor. Alevi-Sünni ikilik arasında her zaman bir sorun olduğunu görüyorum. Bu üç grup arasında da çok anlamlı farklılıklar var, yani kutuplaşma. İlk baştaki soruya benim verebileceğim cevap Türkiye'de herhangi bir soruyu bu üç grup açısından değerlendirdiğimiz zaman birbirleriyle hemfikir olacakları kaç konu var dersiniz hemen hemen hiç bir konu bulamayabilirsiniz.

Biz 1999'da Binnaz Topak ile bir şey yaptık, sonra 2006'da Ersin Kalaycıoğlu ile tekrarladık. O zamanki raporlara baktığımızda orada ilk disiplindir muhafazakarlık.

Orada hep söylediğimiz şey kutuplaşma laikçi kesimin söyledikleriyle ondan daha büyük Sünni muhafazakar kesimin görüşleri arasında bağdaşmaz bir ayrışma var. Bu aslında Alevilerle Sünniler arasındaki ayrışmayla da hemen hemen örtüşüyor pek çok açıdan. Kürtler de aynı şekilde çoğunluk ve ağırlıklı olarak Sünni-Müslüman görüşe sahip olsalar da kimlik siyasetinin anlamlı olduğu sorularda her zaman yine ayrışan bir görüntü veriyorlar. Dolayısıyla kutuplaşma bizim izleyebildiğimiz kadarıyla son 20 sene içerisinde hep vardı. Bunun temel nedeni ne olabilir diye sorduğumuz zaman yenilikçi bir cevap veremeyeceğim ama Türkiye halen ağırlıklı olarak kırsal yaşamın tam olarak kentsel yaşama dönüşmediği bir ülke. Biz kentsel yerleşim bölgesinde nerede doğdunuz diye sorduğumuzda halen yüzde 60 civarında kırsal doğumlu insanla karşılaşıyoruz. Bu belki mümkün değil

ama biz sorduğumuz zaman nerede doğdun diye kendini kır kökenli olarak görüyor. Kırılı, kırdan yeni göç etmiş ama halen kendini kentli olarak görmeyen, onun yaşam tarzını tam olarak benimsemeyen bir kavram. Yani 'Nerelisin kardeşim' diye sorulan bir sorunun cevabı yani Kadıköylüyüm değil. Kendisine kentsel bir yerleşim yeri vermiyor averaj Türk. Bunun değerlere nasıl yansıdığına baktığımız zaman en temel gösterge güvensizlik. Türkiye halen Rusya ve Brezilya ile komşuluk eden bir durumda. Yüzde 7 civarında güven duyuyoruz. Sokaktaki sıradan bir insana güvenilebilir mi diye sorduğumuz zaman yüzde 7-8 civarında evet diyen insan var.

Şimdi Brezilya ve Rusya tabii Türkiye için karşılaştırılabilir komşular değil o anlamda... Brezilya'da ırk farklılığı var yerliler Avrupalılar farklılığı var. Rusya Sovyet çöküntüsünden sonra o büyük pazar değişimini yaşamış bir ülke.

Ayrışma değil kutuplaşma

Biz böyle büyük değişimler yaşamamış olmamıza rağmen öyleymiş gibi. Belki de ondan daha köklü bir dönüşümü halen yaşamakta olduğu için...

Kırsaldan kente göçü 70'lerde daha çok ciddiye alıyorduk. Ben hatırlıyorum, o zamanlarda kentleşen köylüler diye bir yaklaşım vardı şimdi böyle bir şey yokmuş gibi varsayıyoruz. Ama bu halen Türkiye'deki bu değerler temelinin en önemli belirleyici faktörü. Türkiye'de birbirine güven duymayan insanlar tabii ki fikirler fikir olarak da kutuplaşmaya daha eğilimli olacaktır. Güven olmayan yerde tolerans olması, toleransın olmadığı bir yerde demokrasinin işlemesinden söz etmek de son derece güçtür. Tartışma olmayacaktır güven olmayan bir yerde, işbirliği olmayacaktır. İşbirliğinin olmadığı bir yerde kapitalizm gelişemez. İşbirliğinin olması için güvenin olması lazım. Dolayısıyla iktisadi başarının arkasında güvenin olduğu iddiasında bulunuldu ama Türkiye buna rağmen yine de değişimi ve büyümeyi gerçekleştirebilen bir ülke oldu bu açıdan belki literatürde de büyük bir soru işareti bu.

Türkiye'de yabana atılmayacak bir iktisadi değişim var. Anadolu illerine gittik büyük değişimler var. İsveç, Norveç, Danimarka gibi... Yüzde 80 birbirine güvenmiyor ama iktisaden gelişen ortam var. Fakat belki de en temel gözlem nedir? Birbirine güvenin olmadığı bir ortam olduğu için kamusal alan son derece kısıtlı kalıyor;

Prof. Çarkoğlu: Yüzde 80 birbirine güvenmiyor ama iktisaden gelişen ortam var. Fakat belki de en temel gözlem nedir? Birbirine güvenin olmadığı bir ortam olduğu için kamusal alan son derece kısıtlı kalıyor; iktisaden gelişiyor ama kamusal alanı hiç olmayan bir durum söz konusu. Bu da o anlamda istediğimiz bir tür gelişme değil

iktisaden gelişiyor ama kamusal alanı hiç olmayan bir durum söz konusu. Bu da o anlamda istediğimiz bir tür gelişme değil.

Son olarak vurgulamak istediğim şey Birleşmiş Milletler'in iktisadi gelişim ölçütleri var örneğin. Türkiye burada yol kat edemeyen bir konuma gelmiş durumda. Ne iktisaden orta gelir durumunu aşıp bir üste zıplayabiliyoruz ne de o orta gelir durumu içerisinde iktisadi gelişmişlik endeksi açısından aradaki toplumsal gruplar arasındaki farkı azaltabiliyoruz. Dolayısıyla Türkiye'deki kutuplaşmanın en önemli uzun dönemli sonucu, yansıması bir anlamda budur. Demokrasinin kendi sorunları da bunun bir parçası... İktisadi gelişmenin sorunlarından bir tanesi de bu.

Keyman :

O zaman sizden de şunu anlıyoruz: Evet, kutuplaşma var ama bu devlet merkezci yönetim kadar, Türkiye'nin toplumsal yaşamının çok hızlı gelişmesiyle de ilgili. Bu hızlı gelişimin sonuçlarından biri bu ama bu bağlamda bunun nedeni şudur diyebileceğimiz yeterli veri yok.

İkincisi, biraz Fatmagül Hanım ve Ayhan Bey'den de hafif farklılaşarak eğer kutuplaşma, ötekini tamamıyla yok sayma düzeyinde değilse, bu hızlı değişimle birlikte gidiyorsa, iyimser açıdan dinamizm de yaratabilir. O yüzden de bu kadar kötü bakmamak lazım. Ama öbür taraftan da bugün geline noktan, insani girişim endeksinde olanlara ve yahut da genel tartışmaya baktığımız zaman ayrışmaya doğru da gidebilir. Öyle de bir noktadayız. O yüzden de kutuplaşmanın bu toplumsal tarafını da görmekte yarar var.

Keyman :

Evet, bir de burada esas konulardan biri de güven. Fakat güven, eski ile yeni arasında ve yahut da bugünle dün arasındaki bağlaçlardan biri. Çünkü, dün de yürüyemeyen bir topluma sahiptik, bugün de... Ama tabii bu çok konuşulma, her şeyin ortada olması, çoklaşma gibi bir noktaya gelince, o zaman da çok daha net olarak görülen bir şey, güvensizlik.

Çarkoğlu :

Güven, yeterince tartışılıp araştırılmadı Türkiye'de bence. Ama eskiden güven büyük bir sorun değildi. Köyünüzde yaşıyorsanız tabii ki herkes birbirine güveniyor, herkes birbirini tanıyor ama şehirde yaşadığınız zaman güvenin eksik olması çok doğal oluyor. Bunun dışındakilere karşı güvensizlik hissedip, içindekilere karşı kapalı bir şekilde güven duyan, ayrılmış tabular kuruyor.

Keyman :

Dünya literatürüne baktığınız zaman kutuplaşmaya, güven ve risk, özellikle risk toplumu çalışmalarında, esasen dünyada da modernlik, küreselleşme, hatta 90'lara kadar uygulanmış olan neo-liberalizm dediğimiz çağa kadar, biraz güven temelinde gidiyordu. Fakat bugün iklim değişikliğinden bu açlığa kadar, açıktan teröre kadar ve hani bugün işte IŞİD diyoruz, böyle acayip şeylerin olduğu her tarafta, riskli bir dünyada yaşıyoruz ve çok basit. Yani güvenle birlikte esasında bir değişim ama güvensiz büyük bir değişime de o anlamda da hem pesimist hem optimist aynı anda olmanın da bir yararı var. Evet Bekir Berat Özipek'e geçelim...

Hem bu değişimle ilgili hem Türkiye'nin felsefi ve siyasal sosyolojisiyle ilgili baktığımız zaman tabii şu da var. Uzun süre, bu konular çok net olarak tartışılmıyordu. Çünkü biz, belki de Ayhan Bey'in söylemiş olduğu o ikilikler içinde Türkiye'deki tartışma daha seküler alandan gelen referanslarla, muhafazakâr kesim bilinmeden yapıldı uzun süre.

Fakat siz o alanı da iyi bilen birisi olarak nasıl görüyorsunuz? Bir, kutuplaşmayı nasıl anlamalıyız, ayrılmayı varsa eğer onu nasıl anlamalıyız, bir de tabii Türkiye'nin bu yapısı içinde tarihsel ve bugün arasındaki bağlantıyı nasıl görüyorsunuz?

Prof. Bekir Berat Özipek :

Yani özellikle barışmayla gelinebilir. Toplumsal gerilimle siyasal gerilimi birbirinden ayırmak lazım. Ben toplumda, toplum hakkında belli bir uzlaşma görmüyorum. Sokağa baktığımda, pazara gittiğimde hayatın olağanüstü devam ettiğini görüyorum. Bu şu anlama gelmiyor; yani bu ülkede birbirine karşı tahammülsüz insanlar yok demek değil bu. Yani birbirleriyle asla birlikte yaşamak istemeyen bazı gruplar var, sosyal kesimler var ama bu da yeni bir durum değil.

Bu bir kutuplaşmanın var olduğu anlamına gelmiyor. Eskiden de hoşgörüsüzlük toplumda vardı, güvensizlik vardı, kaygılar vardı. Bunlar az veya çok devam ediyor. Bazı toplum kesimlerinde bir mağduriyet algısı ya da kaygı durumu var ama bu mağduriyet algısı ya da kaygı da tek başına bir toplumsal uzlaşmanın varlığını göstermiyor. Toplumun içindeki bu hani hiçbir şekilde, onlarla ben bir arada olmam diye düşünen insanların ya da kesimlerin varlığı da aslında geniş bir toplum tarafından bahsediliyor ve onların arasındaki ara renkler, bu tür sosyal gruplar da çok daha fazla.

Dolayısıyla da bu anlamda bir kutuplaşmanın varlığını ortadan kaldıracabilecek kadar bir çeşitlilik ve farklılaşmanın da ben Türkiye toplumunda var olduğunu düşünüyorum. Çok böyle homojenmiş gibi görünen kesimlerin bile kendi içlerinde bir çeşitlilik arz ettiğini söyleyebiliriz.

Siyasi tercihler burada tırmanışa geçti. Bu değişmez ya da kalıp şeklinde değil. Evet, yani sonuçta toplumun yüzde 50'sinin oyunu alan bir parti var ve bu parti istikrarlı bir şekilde, sürekli alıyor. Ama dikkat edin mesela genel seçimle, yerel seçimlerde alan olarak farklı olabiliyor. Diyelim ki aynı parti yerel seçimde kazanırken, genel seçimde kaybedebiliyor. Eğer gerçek anlamıyla böyle

Prof. Özipek: Ben Türkiye toplumunun büyük bir çoğunluğu için böyle bir sorunun olmadığı kanaatini taşıyorum. Pirüpak bir toplumda yaşıyoruz, her şey güllük gülistanlık, herkes birbirini seviyor değil tabii ki ama böyle bir söylendiği ya da yakıştırılmak istendiği gibi bir sosyal gerilimin, ayrışma ya da kutuplaşma olduğu kanaatinde değilim.

kesinleşmiş bir ayrım, ayrışma sizin bahsettiğiniz bu ayrışma kavramını kullanırsak, kutuplaşma olsa pek çok şey feda edilecek burada. İnsanlar mesela şey yapmazlar. Her halükarda kimlik üstüne siyaset yaparlar.

Mesela anayasa referandumu yapılıyor. Oranlar farklı çıkıyor, birleşenler farklı... Türkler, İslamcılar, liberaller bir araya toplanabiliyor. Cumhurbaşkanlığı seçimi yapıldığında daha farklı bir kompozisyon ortaya çıkabiliyor.

Böyle bu anlamda kutuplaşmış ve yaşam biçiminden oy verme yarışına kadar ayrışma yaşamış bir toplumun yapacakları değil bunlar. Ama bununla beraber tabii ki siyasette zaman zaman artan veya azalan bir gerilim var. Bunun da bir doğal kaçınılmazı var, bir de kaçınılabilir olduğu halde bir şekilde yaşadığımız ve kaçınmadığımız bir boyut var.

Doğal ve kaçınılmaz olan boyutu şu ki bu aynı zamanda da olumlu boyutu: Türkiye toplumu, özellikle 1950'lerden bu yana ki daha da eskiye götürülebilir, işte 2014'e kadar ciddi bir değişim ve dönüşüm yaşıyor. Daha böyle oligarşik yapıdan demokratik bir topluma geçiş söz konusu. Bu hiçbir toplum için kolay değildir, sancılıdır, sancılı olması kaçınılmazdır.

Mesela egemenlik ilişkileri değişiyor, daha önce iyi durumda olanlar, farklı kesimlerin de sosyal güçlerinin gelişmekte olduğunu görüyorlar. Bu onları rahatsız ediyor. Mesela büyük sermaye için de geçerli, başka bir sermaye var ve o ortaya çıkıyor.

Dolayısıyla da bu anlamda bastırılan kimliklerin daha görünürlük kazanması söz konusu. Kimliklerin Alevi

kimliğinden Kürt kimliğine, eşcinsellerin görünürlük kazanmasından daha farklılaşmış bir toplum yapısına değişim, dönüşüm var. Yani bu 80'lerden beri böyle algılanabilir. Daha belirginleşmeye başladı. Dolayısıyla da bunun bir sancısı olacak.

Hiçbir toplum bu kadar büyük değişim ve dönüşümü, hiçbir şekilde normal geçiremez. Yani mutlaka hararetin yükselmesi kaçınılmaz. Bu sadece Türkiye için böyle değil. İspanya'da Franco'nun ölmesinden önce, Franco'nun iktidara el koymadan önceki son serbest seçimlerde, aşağı yukarı yüzde 49-50 şeklinde iki kısma bölünmüştü İspanya. Aradan 40 sene geçti İspanya'da Franco 40 sene sonra egemen oldu ve sonra ilk yapılan seçimde yine aynı oranda seçildi. Sonra sonra normalleşmeyle beraber, anayasa sorununa barışçıl çözüm, ondan sonra siyasetleri normale dönmeye başladı.

Biz de aslında şu an benzer bir süreç yaşıyoruz. Yani bu anlamda değişimin daha doğrusu gerilimin bu boyutu kaçınılmaz ve olumlu da bir boyutu...

Sorun toplumdan değil Devletten kaynaklanıyor.

Ama kaçınılabilecek bir boyutu da var. Bu özellikle de mesela şu an dört siyasi partiyi özetle söyleyecek olursak, onların hepsinin tutumundan, Türkiye'deki siyasal kültürden kaynaklanan bir gerilim. Aslında hiç yaşanmaması da mümkün olabilecek bir gerilim ama hem siyasi kültür hem siyasi aktörlerle ilgili boyutlar ama bunun bile topluma yansımaları sınırlı.

Yani meclisteki o siyasi hararetin aşağı doğru inerken aynı ölçüde neyse ki birebir karşılığının olmadığını görebiliyoruz. Yani son sözlerini söylüyorlar mesela siyasetçiler birbirlerine, biri genel müdür diyor ona, biri hain diyor, hırsız diyor, katil diyor ama dışarıda hayat olağanüstü devam edebiliyor.

Türkiye toplumu olarak bazı yeterince farkında olmadığımız sigortalarımızın da olduğu şeklinde iyimser bir açıklama da yapılabilir. Bu siyasal kültürle ilgili boyutundan bahsetmek için bir örnek vereyim. Demokrat Parti kurulduğu zaman ... İsmet İnönü'ye CHP'li bir milletvekili şöyle demiştir: “Şimdi

Demokrat Parti diye bir parti var. İktidara geldiler. Ne yapacağız? Yani onlar iyi yaparsa iyi, kötü yaparsa kötü mü diyeceğiz?” Rivayete göre İsmet Paşa şöyle söylüyor: “Hayır, onlar iyi yaparsa da kötü, kötü yaparsa da kötü diyeceğiz.”

Böyle bir konuşma yapıldı mı bilmiyorum ama bu bizim geleneğimiz olarak var. Yani siyasi kültür olarak bu zaten var, hepsinde var bütün siyasi partilerde var. Dolayısıyla bizim geçmişten tevarüs ettiğimiz siyasi gelenek de tek parti dönemindeki otoriter ve totaliter yapıyı, işleyişi düşünün, böyle bir anda çok partili hayata geçmekle ya da Ahmet Kuyaş'ın daha doğru bir tarifiyle dönmekle, çünkü çok partili hayatı yaşamıştık biz daha önce, dönmekle bütün ortadan kaldırılamıyor. Yani geçmiş büsbütün ortadan kaldırılmış bir şey olmuyor.

Ben kısacası Türkiye toplumunun büyük bir çoğunluğu için böyle bir sorunun olmadığı kanaatini taşıyorum. Yani demek istediğimi tekrarlayayım. Böyle pirüpak bir toplumda yaşıyoruz, her şey güllük gülistanlık, herkes birbirini seviyor falan değil ama böyle bir söylendiği ya da yakıştırılmak istendiği ya da kesinlikle ciddi anlamda, bir sosyal gerilimin, ayrışma ya da kutuplaşma olduğu kanaatinde değilim.

Bu konuda şu tespitin yapılabileceğini düşünüyorum. Birincisi, algı olgu değil. Yani evet, böyle bir algı var ama onun gerçeklikle ilişkisi aynı ölçüde gerçek olmayabilir.

İkincisi, kutuplaşma diye bir sorun olabilmesi için en az iki tarafın varlığı gerekiyor. Artıyla eksi, anotla katot gibi böyle bir şey olması gerekiyor toplumun, aileleriyle, iş yerleriyle, yaşam alanlarıyla bölünmesi anlamına geliyor. Böyle bir şey yok. Elbette ki bazı yerler var mesela, bazı toplumlar, bazı yerlerde, bazı çevrelerde diyelim ki kendisi gibi olmayanın yaşam tarzına birisi geldiği zaman öfkelenip hatta çemkiren insanlar da var. İşte plajlarda mesela bazen yaşanan şeyleri biraz önce karikatür okurken aklıma geldi ama bu da yani genel ve yaygın bir durum değil.

Toplum o anlamda sanıldığından daha farklı bir şekilde o çeşitliliği tanıyor kendi içinde. Özellikle ayrıntı olarak siyasi yelpazenin solunda, kentli orta ve üst sınıfın, yani sosyal piramidin daha çok üst tarafındaki bir kesimin yaşam biçimlerinin tehdit altında olduğuna dair bir öfke var ama bu öfkenin de mesela karşılığı yok. Bunun çok fazla kültür ve siyasi olarak karşılığını göremiyorum yani. Böyle bir ne siyasi aktörden yansıyan ne de öyle geniş toprak kesimlerinden yansıyan...

Ama sonuçta bu soruların merkezinde bir şekilde devlet var. Türkiye'de özellikle de bu siyasi sorunların toplumsal nitelik kazanması yani daha can acıtır hale gelmesi mutlaka bir şekilde devletin parmağıyla ya da devletin devre edilmesiyle daha çok olabiliyor. Devletin etnik, mezhepsel, cinsel konularda, o kimliklere müdahalesi, o kimlikleri politize ediyor.

Yani normal şartlar altında politize olması gerekmeyen bir kimlik artık politik bir kimlik haline gelebiliyor. Yani mesela ana dili kullanma politik bir mesele değildir ama yasak dersiniz politik olur ya da başörtüsü de aynı şekilde... Yasaklamalar da devletle toplumun çeşitli kesimleri arasında bir küskünlük ve gerilim kaynağı oldu. Bu anlamda Türkiye'de toplumun bir kesimiyle, diğer kesimi arasındaki bir ayrışmadan, kamplaşmadan, kutuplaşmadan ziyade toplumun çeşitli kesimleriyle devlet arasındaki bir gerilim ya da kutuplaşma ya da devletle bir kutuplaşma olmaz belki ama bir gerilim ya da yabancılaşma ekseninden bahsedebiliriz.

Mesela 90'lı yılları düşünün işte, insanların alıp öldürüldüğü, ölenin yakıldığı, cidden beyaz Toroslu, alacakaranlıklı günleri düşünün. Mesela bütün bu yaşananlar devletle PKK arasında, 30 bin, 40 bin, 50 bin kişinin öldüğü bir çatışma süreci yaşandı. Bu Türklerle Kürtler arasında bir savaşa dönmedi. Bu önemli bir şey. 28 Şubat sürecini düşünün. Merve Kavakçı'nın kimliğinde sadece ona örnek vereyim hani. Dışarı diye şey yapıldığı, toplumun bazı kesimlerinin de buna destek verdiği, çocuklara anlatılması vs. Bunlar bile hani böyle daha çağdaş yaşamcı yürüyüşü, hatırlarsanız Ankara'da şeriate karşı kadın yürüyüşü yapılmıştı. Bunlar bile mesela İslamcılar ile laikler arasında böyle tüm köprülerin falan atılması anlamına gelmemiştir. Daha çok devletle İslami kesim arasındaki ayrışmayı ifade etmiştir.

Ben bazıları Türkiye'de bu anlamda, Türkiye hiç olmadığı kadar gruplaşma yaşadığını düşünüyorum ama bu kadar değil. Özellikle de 90'ların, 2000'lerin Türkiye'siyle bugünün Türkiye'sini karşılaştırdığımız zaman, o zamanlar yaşananları düşünecek olursak, yani illa ki bir kutuplaşmadan söz edeceksek mesela o zamanlar daha mümkündü. 70 öncesi, 80 öncesi ... ayrıştığı dönemler için söyleyecek olursak daha fazlaydı ama ilginç bir şekilde mesela toplumun bir kesimi bugün bunu daha fazla hissediyor.

Ben şimdi özel üniversitede öğretim üyesi olduğum için bunu sınıf üzerinden de daha fazla okuma imkanına sahip olduğumu düşünüyorum. Mesela bir öğrencim bana şunu söylüyor, ‘Hocam ben sizin anlattığınız 50'li yılları, 60'lı yılları, 70'leri, 80'leri, 90'ları bilmem ama anneannem diyor ki, kızım ekonomimiz hiç bu kadar kötü olmamıştı. Anneanesi, bu Sana yağlı kuyuklarını hatırlar, 99, 2001 krizini de hatırlar ama buna rağmen bunu söyledi’ diyor. Anneanesi onu kandırmaya çalışmıyor. Gerçekten böyle hissediyor ama biraz

önce onu söylemeye çalıştım. Algıyla olgu aynı şey değil. Yani hatta olgu bile bir değer bağımlılığıdır.

Dolayısıyla da bu yaşananların mesela kutuplaşmayla ilgili şikayetleri niye bugün bu kadar arttı? Mesela 90'larda, 80'lerde ya da 2000'lerde değil de bugün.... Biraz da böyle algılamak, böyle bakmakta fayda var.

Son bir şey daha söyleyeyim. Ben tam tersine bu mesela ciddi anlamda bir çeşitlilik ve çoğulculuk meselelerinin olduğunu, daha doğrusu olgusunun olduğunu söyleyebilirim. Siyasi anlamda mesela bazı atılan uygunsuz adımlar ya da baskıcı yaklaşımlar, sözler, siyasetçilerin diline yansıyan ve hiç aslında söylenmemesi mümkün olmayan, acıtan ifadelere rağmen böyle bir tespitin yapılabileceğini düşünüyorum.

Evet, mesela Türk toplumu ciddi anlamda değişiyor. Bir sürü insan mağduriyet duygusu yaşıyor ama mesela Alevilerin bu durumda yaşadığı değişim ve dönüşümden pay alamadıklarıyla ilgili bir kaygı var. Bu haklı bir kaygı, doğru bir kaygı ama mesela yaşam biçimlerinin bastırıldığı ya da işte özellikle de kendilerinin dışlayıcı politikalara maruz kaldıkları şeklindeki bir algı üzerinden dile getirilen özellikle de piramidin orta ve üst sınıflarından gelen şikayetlerin aynı ölçüde haklı bir talep olduğunu düşünmüyorum.

Keyman :

Şöyle bir tablo ortaya çıktı. Herkes, kutuplaşmanın esasında sadece bugün değil dünden başlayarak Türkiye'de olduğunu ve bunun önemli bir odak noktası devlet, devletin daha güçlü ikilikler yaratan, karar verici, kamusal tartışmayı, kamusal alanı daraltan niteliğiyle ilgili olduğu ve o anlamda kutuplaşma sorununun olduğunu, fakat Türkiye'nin bugün geldiği noktada da dün de, bugün de ayrışmaya doğru gitmediğini daha doğrusu gitme olasılığı olduğunu ama, bugün bir ayrışmadan söz edemeyeceğimizi fakat bunun yanı sıra biraz farklılaşma olduğunu, bence bu toplantının güzelliğini de ortaya koydu.

Bu da sanki Fatmagül Hanım ve Ayhan Bey'den, ‘Bu kutuplaşma sorundur, fakat bununla ilgilenmemiz gerekir’ gibi bir yaklaşım çıkarken Ali ve Berat Beyler'den esaslı kutuplaşma içerisine girdiğimiz zaman bunun daha siyasal yapıyla, siyasal yönetimle ilgili olduğu, fakat toplumda bunun çok fazla karşılığı olmadığı, esasında toplumun hızlı değişmesi sonucu olduğu için bunun

Prof. Berktaş: Kamusal alanın açık olması çok önemli. Ama kamusal alana layık olabilmesi için herkesin kendi somut farklılıklarıyla orada bulunabilmesi gerekir. Yani farklılıklarıyla damgalanmış bedenleriyle diyorum ben ona. Yani eşcinsel eşcinsel olarak, kadın kadın olarak, dekoltesi kadın dekoltesi kadın olarak, başı örtülü kadın başı örtülü olarak. Alevi ve kürt kendi kimliğiyle var olmak zorunda. Bunu beceremiyorsak o zaman kamusal alan tehlikeli bir yöne doğru girer

hem olumlu ve yahut da pozitif hem de negatif yahut da bugüne pesimist, optimist bakabileceğimiz noktalar olduğu gibi bir yaklaşım geldi.

Berat Bey'inki biraz daha netti Ali Bey'inkinden. Türk toplumu esasında kutuplaşmayı yaşamadan dünden bugün de geldi ve toplumun sigortaları oldu. O yüzden de siyasi alanda yaşananlarla, toplumda yaşanan arasında bir farklılık olduğu vurgulanması gerektiği ve toplum esasında siyasette üretilen bu ikilikleri yahut da devletin bu hükmüne karşı kendisi şimdi bir Türk-Kürt, bir Alevi/ Sünni yahut da bir laik-Müslüman kavgaya yahut da aşırı kutuplaşmaya gitmediği ortaya çıkıyor.

Şimdi o zaman ikinci olarak şöyle bir soru soracağım. Bugün kutuplaşmayı tartışıyoruz yani öyle veya böyle sosyolojik olsun siyasal olsun Türkiye'de bir kutuplaşma sorunu gibi bir endişe var. Bence belki Ali Bey'in söylediği bir şey burada önemli olabilir. O da 1960'larda da vardı, 1970'lerde de vardı. Tabii o zaman biraz daha mücadele varken bugün biraz azalanlar, kaybedenler temelinde. Bu mesela doğru mudur? Bugün hakikaten kazananlar ve kaybedenler temelinde bir yapıya mı sahibiz?

Bu topluma da yansıyor çünkü. Topluma da mesela Berat Bey'in söyledikleri, Ayhan Bey ve Fatmagül Hanım'ın da söyledikleri vardı. Bir grup kaybettiğini de düşünüyor

fakat bugün o kadar güçlü değil. Ayhan Bey rövanşizm dedi. Bunu tartışabiliriz ama tabii ki rövanşizm sebebiyle bu kaybeden ve kazanan arasındaki ilişki bugüne kadar toplumda olan ahengi bozabilir. Daha evvelden mücadele içinde bir kutuplaşma olmayabilir ama bugün kazananlar-kaybedenler mantığı devam ederse bu o yüzden kısa ve net olarak bir daha kutuplaşmanın alanlarına ve çözümlerine geçmeden önce, bugünle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Ben esasında bu kazanan ve kaybedenler sorusuna ek olarak şöyle bir şey görüyorum. Siyasi haritaya baktığımız zaman Türkçüler biraz batıda ve orta kısımda var. Kürtler güneydoğu, doğuda var. İslamcılar da ortada var.

Bir de esasında tabii, bu son 2002 yılından bugüne kadar, şimdi burada 'yeni Türkiye' diyoruz, güçlü cumhurbaşkanı, güçlü başbakan, güçlü bir parti. Egemen parti, dominant parti. ... Böyle bir egemen parti, egemen gözükme, zayıf yasama, zayıf muhalefet gibi de bir siyasi dengesizlik olduğu için bir boyutta bu kutuplaşmayı kimliklendiren ideolojiler. ... Güçlü hükümet, zayıf muhalefet acaba kutuplaşmayı Berat Bey'in söylediği gibi daha siyasi tercihler temelinde düşünüp böyle bir İslamcı, Türkçü muhafazakarlık, milliyetçilik değil de AK Partililer, anti-AK Partililer ve Kürtler gibi mi düşünmek lazım

Berktaş:

Şimdi bu kazananlar kaybedenler meselesi var, bu böyle. Rövanşizm de var ama o kadar çok etmenli bir tabloyla karşı karşıyayız ki bir parçası sadece. Dolayısıyla bugün Türkiye, geçmişe göre çok daha çoğulcu, farklılaşmış bir yönde. Ama gene de ben tarihsel perspektife sadık kalmak gerektiğini düşünüyorum ve bu otoriterliğin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişteki en önemli süreklilik kanıtlarından biri de bugün daha da fazla pekişiyor.

Güvensizlik, kazananlar ve kaybedenler

Dolayısıyla bunlara çok bakmak gerekir. Aynı zamanda dünyaya da bakmak gerekiyor. Kimlik politikalarının her yerde yükseldiği, Türkiye'de özellikle son 15, 20 yılda çok yerleştiğini görüyoruz. Bu önemli bir şey. Kimlik politikası çünkü cemaat ve grup dayanışmasını getiriyor. Ölümüne taraftarlık dediğimiz, kutuplaşmayı çok pekiştiren bir şey.

Bunu somut olarak örneklendiren bir şey. Şimdi bu güven meselesinin çok önemli olduğu kanaatindeyim, ama bu da Türkiye'ye özgü değil. Hakikaten kendine liberal diyen demokrasilerde de bu böyle. ... Neden? Çünkü bu ülkelerde de totaliter eğilimler giderek artıyor. Hani bu güvenlik sorunlarıyla birlikte iktidarlar kendilerinde bir gerekçeye sahip oluyor. Giderek iktidarı tekelleştirmek açısından, iktidar daima tekelleşmek ister. Yani bütün iktidarların meselesidir bu. Sadece Türkiye değil. Şimdi bir anda, bütün dünyada bu var. Yani gümrük kapılarında geçerken gördüğümüz, benim mesela yeni fark ettiğim Almanya'da, İngiltere'de değişen birçok yasa, pekala totaliter eğilimler gösteren hatta daha ötesine geçen şeyler bunlar.

Şimdi bu noktada bütün bunlar kamusal alanı kısıtlıyor. Çok doğru, bütün dünyada kamusal alan karıyor. Türkiye'de bunu ben daha fazla görüyorum. Yani bu bence çok önemli. Türkiye'de değişim hızlı, doğru ama görüyoruz cemaatçiliği ortadan kaldırmıyor, hemşeriliği ortadan kaldırmıyor, ataerkilliği hiç ortadan kaldırmıyor. Bunlar taraftarların, fanatik taraftarların, bu zihniyet ikliminin temel bileşenleri bir yandan. Bütün o seriyi oluşturuyor.

Dolayısıyla sürekli bir gruba sadakat, yanındaki komşuna güvenmek yerine, kendi ailene, kabilene, tırnak içinde kendi cemaatine güvenmek, bu dışlayıcı bir şey. Keşke öyle olsa ama çok farklı şeyler görüyorum. Dışlama üzerine kurulu hem toplumsal hem siyasal iklim doğru gidiyor

diye düşünüyorum. 80 öncesinde, toplumda değil de siyasetin uç noktalarında birbiriyle çatışanlar var. Bugün daha farklı bir durum var. Bunu hani tahmin etmek zorundayız. Şimdi yani işte Türkiye iktisaden gelişiyor, çok güzel ama insani gelişme endeksinde neredeyiz meselesi var. Yani eğer Türkiye temel sorunlarını çözmezse, biz o endeksle hiçbir yere varamayız.

Kadına şiddet konusunda sıfır toleransımız var işte yıllardır. Bütün bu hükümetlerin döneminde yüzde 1400 arttı kadın cinayetleri. Şimdi neden? Bir yandan yasalar değişiyor, doğru. Bunlar var ama gene dikkat edin hep otoriter devlet geleneği yasayla, cezayla halletmeye çalışıyor. Buna karşılık devletin en yüksek mevkiindeki insanların. ... Başbakan Yardımcısı kalktı, 'Kadınlar ortalıkta kahkaha atmasın' dedi. Şimdi bu İslam'da hani çok konuşanlara derler ya aynı şey eski Yunan'da vardı. Cenaze töreni söylevi vardır, 'En iyi kadın ortalıkta en az görünen kadındır' der.

Şimdi bu anlayış yani yüzlerce geçtim, binlerce yıllık anlayış, yeniden tekrarlanıyor. Siz bunu devletin en yüksek kademesinden ifade ederseniz, o zaman aşağıya işte erkekler şey yapar. Kot pantolon giyiyordu, öldürdüm. Cilveli saat sordu tanımadığı adama, öldürdüm. Televizyondaki programa katıldı, telefon etti, öldürdüm. İzinsiz sinemaya gitti, öldürdüm. Bu öldürmeler devam eder. Siz de her zaman o endekste geride kalırsınız. Yani sonuç olarak kamusal alanın açık olması çok önemli ama kamusal alana layık olabilmesi için herkesin kendi somut farklılıklarıyla orada bulunabilmesi gerekir. Yani farklılıklarıyla damgalanmış bedenleriyle diyorum ben ona. Yani eşcinsel eşcinsel olarak, kadın kadın olarak, dekoltesi kadın dekoltesi kadın olarak, başı örtülü kadın başı örtülü olarak her neyse, Alevi Alevi olarak, Kürt Kürt olarak somut bir biçimde var olmak zorunda. Eğer bunu beceremiyorsak o zaman kamusal alan dünyadaki genel görünümle birlikte bayağı tehlikeli bir yöne doğru girer.

Keyman :

O zaman da size göre devletin yönetim zihniyeti devam etti fakat buna ek olarak son dönemlerde örnek olarak kadınlara karşı şiddet ve cinayetlerdeki aşırı artış söz konusu. ...

Berktaş:

Evet, Ali Bey dedi ya, Alevi, Sünni, Kürt, Türk hani hepsinde farklı cevaplar alırız sorularımıza diye. Belki de birleştiklerindeki tek nokta o ataerkillik noktasıdır.

Hep böyledir.

Keyman :

Peki Ayhan Bey sizce bugünle ilgili olan, farklı olan ne? Bugün niye bunu daha açık olarak, daha net olarak, daha bir sorun olarak konuşuyoruz?

Kaya :

En sonda söyleyeceğimi en başta söyleyerek başlayayım ben de. Ben bu yaşanan süreci İslamileşme olarak görüyorum. Çok net bir ifade.

Toplumsalın ve siyasalın İslamileşmesi olarak anlatmak isterim bunu. Çok daha net olarak ifade etmek gerekirse de aslında bu biraz önce hani buradaki toplantıyı da kutuplaştırmamak için o rövanşizm konusuna geri dönmekte fayda olduğunu görüyorum.

Ben yaşanan bu sürecin aslında Türk toplumunun ya da Türkiye siyaseti ve toplumunun bilinç altında hep var olduğunu düşündüğüm ulema ve işte modern devlet karşıtlığının tekrar tezahürü olarak yorumlamak gerektiğini düşünüyorum. Bugün olanın 1920'li yıllarda iktidarı elinden alınan ulemanın, ne bileyim ruhban sınıfı diyelim, bugün bir anlamda bu demokrasi içerisinde yeniden iktidarı ele geçirdiği bir dönem olarak okuma yanlısıyım.

Özellikle iktidar partisinin, AKP'nin siyasal liderliğine

baktığımız zaman, oradaki temel figürlerin işte ister başbakan olsun, Arınç olsun, Gül olsun hatta, bu insanların habituslarına baktığımız zaman, bu insanların kullandığı dillere baktığımız zaman, kullandığı söylemlere baktığımız zaman, bu retoriklerin ben son derece İslami retorikler olduğunu, hani bunu da yadırgamak için değil de yani bunu bir tespit olarak ben koymak gerektiğini düşünüyorum.

Dolayısıyla ben 2002 yılında birtakım içerideki ve dışarıdaki farklı siyasal güçlerin, toplumsal güçlerin ittifakıyla, liberallerin katkısıyla, Avrupa Birliği'nin katkısıyla, birtakım cemaatlerin katkısıyla, tabii ki muhafazakârların katkısıyla, aslında toplumsal ve siyasal ittifak şeklinde iddia edilen AKP'nin, hiç unutmayalım, 2007 cumhurbaşkanlığı seçiminde ciddi anlamda dönüştüğünü, ciddi anlamda daha otoriter birtakım yönelimler sergilediğini düşünüyorum.

Yasaları, özellikle birtakım kurumları değiştirmek, dönüştürmek ve devleti bir anlamda İslamileştirmekle önemli kilit noktalara, aynı anlam dünyasından insanları getirmek suretiyle, devletin, devlet mekanizmalarının bu anlamda giderek homojenleştiği, giderek İslamileştiği bir süreci beraberimizde yaşadık. Sadece seçimlerden gidildiği zaman 2002, 2007 cumhurbaşkanlığı seçimi ve akabinde genel seçimler, 2011 genel seçimleri, bu anlamda çoğunlukçu bir anlayışa geçildiği dönem olarak ve bu İslami retoriğin daha da

güçlendiği dönem olarak görmemiz mümkün. Ben işte son dönemde bir çalışma yaptım. O çalışmada altını çizdiğim şey, bu İslamileşme, devleti bir anlamda o rövanşist yaklaşımla ele geçirdi, tırnak içinde ele geçirdi. Daha sonra bunu toplumsal yansımaları olduğunu söylüyorum ve o yapılırken de...

Özipek :

Hukuki ve siyasi olarak örnek verebilir misiniz bu rövanşist politikalara? Ne yapıldı mesela? Diyelim ki anayasal düzenleme anlamında...

Kaya :

2007 cumhurbaşkanı seçimleriyle daha böyle pürüzsüz bir siyasal anlayışın, siyasal iletişimin gündeme geldiğini biliyoruz. Aile konusunda yapılan vurguların, özellikle ben cumhurbaşkanının, başbakanın söylemlerine baktığımda ...

Hızlı değişim sorun yaratır

Özipek :

Karşılığı yok yani. Söylem olarak var bu; normal muhafazakar bir parti bunu yapar ama mesela bir sosyal kesime karşı bu rövanşist bir yasadır diyebileceğiniz bir yasa var mı ya da mesela?

Kaya :

Ya da mesela 4+4+4'ü unutmayalım.

Özipek :

Bu, 28 Şubat sürecinde yaşanan mağduriyetin giderilmesine yönelik bir düzenlemeydi. Çünkü öbürü de yapmaydı zaten.

Kaya :

Şimdi bu mağduriyet söylemleri tabii ben bunları söylerken şimdi burda bir kutuplaşma söz konusu. Benim söylediklerimi şöyle yorumluyorsunuz, birtakım önceden yapılan uygulamaların politikaların sonucu gibi... Tabii ki 28 Şubat konusunda ciddi anlamda sorunlarımız var. Tabii ki orda o döneme gittiğimiz zaman ben çok rahatlıkla söyleyebilirim ki sadece imam hatipleri engelleyebilmek için bütün meslek lisesi öğrencilerini ciddi anlamda mağdur eden bir yapılanma söz konusu.

Türkiye'de her zaman gücün yanında yer almak, her zaman iktidarın yanında yer almak anlayışı söz konusudur. Dolayısıyla bu değişen siyasal iradenin,

İslamlaşan siyasal idarenin beraberinde giderek İslamiyeti kullanan bir kitle yarattığını söylemek isterim.

Gezi öyle bir dönemde oldu ki bütün bu retoriklere, özellikle İslami retoriklere karşı bir mücadele. Öyle İslami bir retorik ki bu dayatmacı bir İslami anlayışla karşı karşıya kaldığımızı düşünüyorum. Bu öyle bir anlayış ki kendi vicdanlarını yaratıyor, kendi toplum polislerini. ahlak polislerini yaratıyor. Şu anda yaşadığımız şeyi kutuplaşma olarak tanımlamayacaksak ya da parçalanma olarak tanımlayamayacaksak ben neye kutuplaşma diyebilirim gerçekten anlayamıyorum.

Keyman :

O zaman sizin söylediğiniz şey bu devlet ve devletin yöresel yapısında süreklilik var, bu süreklilik içinde iktidar en güçlü ve bu el değiştirme İslamizasyon olarak ortaya çıkıyor...

Kaya :

Süreklilik içinde ve bunun toplumsal yansıması da bence sosyal medya ve görsel medyayı takip eden insanlar arasında. Orada daha alternatif bir gerçeklik söz konusu, ayrışma burda biraz aslında belirginleşiyor.

Keyman :

Ali ÇARKOĞLU, bugünün ayrışmaya özgü bir yapısı varsa o kutuplaşma alanında nerde görmeliyiz bunu?

Çarkoğlu :

Berat Bey'in söylediğine kendimi ikna etmeye çalışıyorum. Bu bir algı, olgu değildir demesine. Ve devlet olmadan polarizasyon aslında yok gibi, yani devlet polarizasyonu yaratıyor sanki. Biraz öyle bir noktaya geldik mi?

Özipek :

Yok onu söylemedim ama özellikle bu daha önce söylediğim o fay hatlarının kanamasında, kanatılmasında devletin mutlaka bir şeyi var, yasaklarıyla kimlikler arasındaki mağduriyetlerle olsun payı var. Bu tek başına sivil toplumun pirupak olmadığını belirtmek lazım. Ama esas olan Türkiye'deki sorun politik bir sorun, o da yukarıdan geliyor.

Çarkoğlu :

Belki onu vurgulamak önemli diye düşünmüştüm. Onu vurgulamanıza sevindim. Önemli çünkü ben mesela Erzurum'a gittim. Erzurum'da polarizasyon görmüyorsunuz tabii. Erzurum'da polarizasyon yok çünkü orada çok homojen bir yapı var hakikaten. Fakat içeride sorduğunuz

zaman hiçbir zaman homojen yapı yok diyor. Yok diyor ama siz gözleyemezsiniz diyor. O homojen yapı aslında öyle bir toplumsal konformizim baskısı altında ki gözlenemez hale geliyor.

Anadolu kentlerinde bunu gözlemeniz hakikaten çok zor. Yani, en gözlenen şey ne? Alkol servisi yok tartışmasıyla bu çıktı değil mi? Anadolu'da alkol servisi yok. Bu çünkü gözlemesi kolay bir şey olarak gözleniyor. Daha sonra tartışmalar oluyor. Yok ama aslında tüketim rakamları değişmedi deniliyor. Yani demek ki özel alanda tüketimin devam etmesi sanki bir sağlıklılık ifadesi olarak söyleniyor. Ama tabii sağlık ifadesi olamaz tam olarak. Niye? Çünkü bu kamusal alanda gözlenmediği takdirde konformizm baskısı var demek.

Tabii ki özel alanda ne olup bittiği konusu çok önemli bir şey değil. Şimdi bunu söylerken ben 93-94 yılında Türkiye'ye döndüm. Ve şok olarak ne hatırlıyorum? O zamanlar pembe noktalı yayınlar vardı televizyonlarda yani tutti frutti yayınları vardı. Şimdi bu Amerikan tecrübesiyle hiç olabilecek bir şey değildi. Amerika'da böyle bir şey hiçbir zaman toleransla karşılanmaz. Ama Türkiye'de bu vardı 1993-1994 yılında.

Şimdi ise hiç hatırlanmayan bir tecrübe olarak geçiyor. Dolayısıyla çok büyük bir değişim yaşadı Türkiye. En büyük başarılarından bir tanesi de AKP'nin türban tartışması, şu an için bitmiş gözüküyor. Bu nasıl çözüldü? Bu aslında kutuplaşmış bir ortamdaydı. Fakat zaman içerisinde bu kutuplaşma kendi içerisinde bir tartışma yarattı. Ve bu tartışma da pratikte bu sorunu çözdü.

Ama benim kanaatim yine burada da var olan böyle yüzeyde su kıpırdamıyor gibi gözüküyor fakat altta akan önemli bir akıntı var ve bunu tamamıyla dışlamış durumda şu anda Türkiye. Bu iktidar süresince bu konu tartışılmayacak gibi gözüküyor. Fakat Türkiye bu sorunu gerçekten tam anlamıyla çözdü mü diye düşünürsek, bana zor gibi görünüyor. Pek çok alanda bunun yeniden farklı şekillerde yansıyacağını düşünüyorum ben. Özellikle kadın politikalarının eskisinden daha homojenleştirici bir şekilde çözümlenmeye çalışıldığını da gözlüyorum mesela. Beklenmedik bir şekilde muhafazakâr kesim içerisinde de buna itirazlar gelmeye başladı. Yani Refah Partisi dönemindeki dönüşüm AKP içerisinde eski hızını korumadı gibi gözüküyor. Bilhassa kadın olayı çerçevesinde.

Prof. Özipek: Erdoğan'ın bir yönetim anlayışı ya da bir tarzı var. Kendisinden önceki muhafazakar sağ gelenekteki siyasetçilerden farklı olarak alttan almıyor mesela. Reste rest diyor. Ve kaçınılmaz bir şekilde kitlesi çoğunlukta olduğu için de bu kutuplaşmadan o kazançlı çıkıyor. Ama kutuplaştıran her zaman o olmuyor

Kaya :

İmam Hatip liseleri sayısındaki...

Çarkoğlu :

İmam hatip liselerinde de keza inanılmaz... Yani rövanşizm biraz zor bence de. Açıkçası ben de kendimi sizin argümanınıza da ikna etmeye çalışıyorum. Evlilik dışı ilişkilerin cezalandırılması tartışıldı Türkiye'de. Ama orada mesela iktidar partisi geri adım atmaktan çekinmedi.

Keyman :

Kürtajda da...

Çarkoğlu :

Kürtajda da aynı şey oldu. Dolayısıyla bu böyle gündeme geliyor.:

Kaya :

Kürtajda AB çok önemliydi. O dönemde hala AB'ye angaje bir iktidar vardı. Ve AB'den gelen itirazlar çok yoğun itirazlardı. Bence o nedenle geri çekildiler.

Kaya :

Ya Zina konusu.

Keyman :

Kürtajda iki hafta içinde başbakanın söylemini kürtajdan sezeryana çevirdiler.

Çarkoğlu :

Ama orada pratikte nasıl bir değişiklik olduğunu hiç gözlemiyoruz. Yani pratikte ne oluyor? Çok şey oluyor olabilir, hiçbir şeyin farkında değiliz şu anda. Diğer konu

Gezi bağlamında ne oldu? Öğrenci evleri tartışması oldu. Yine zinaya benzer bir tartışmaydı o da. Anadolu'da nasıl yansıdı bu? Ne oluyor şu anda? Öğrenciler rahat rahat ev kiralayabiliyorlar mı sorusunun cevabını kimse vermek istemiyor şu anda.

Berktaş :

Anadolu'yu geçtim, İstanbul'un çeşitli semtlerinde de...

Çarkoğlu :

Tabii tabii İstanbul'da da. Türkiye'de evet pek çok şey aynı anda oluyor. Yani işte köprü'nün ismi Gezi'yi tetikleyen olaylardan biri olarak söyleniyor. Gerekli bir tartışma mıydı belli değil. Gereksiz diye düşünülmesine rağmen AKP liderliği bundan hiç geri adım atmayı düşünmedi.

Bugün Gezi'nin ertesindeyiz. Gezi tecrübesi bize kutuplaşmanın gayet açık ortaya çıktığını gösterdi. Yani başbakanın söyledikleri o zaman... Ayyaşlar v.s. tartışması. O zaman birdenbire insanlar kutuplaşmış bir ortamdayız dedi o zaman. Yani hiç kimse kendisini Gezi sürecinde, o sürece katılanların hiçbirisi kendisini çapulcu olarak görmüyor. Görmemesine rağmen böyle bir ayrışma Türkiye'de oldu. O anlamda bence bugün Türkiye'de kutuplaşmayı tartışmak durumundayız.

Kaya :

Yani o senin neden öyle bir kutuplaşma üzerinden gidildiğini anlayamıyorum dediğin sorunun cevabı belki de. İktidar partisi kutuplaşmayı bir yönetim anlayışı olarak benimsiyor. Çünkü iktidarın devamını sağlayabilmek için eğer yüzde 20 yetiyorsa o kutuplaşmayı bütün toplumsal maliyetlerine rağmen tercih ettiği kanaatindeyim ben.

Özipek :

Tercih ettiği... Ben kaçınmadığını söyleyebilirim.

Kaya :

Kaçınmıyor...

Özipek :

Mesela Erdoğan'ın bir yönetim anlayışı ya da bir tarzı var. Mesela daha önceki, kendisinden önceki muhafazakâr sağ gelenekteki siyasetçilerden farklı olarak alttan almıyor mesela. Reste rest diyor. Ve kaçınılmaz bir şekilde kitlesi çoğunlukta olduğu için de bu kutuplaşmadan o kazançlı çıkıyor.

Ama kutuplaştıran her zaman o olmuyor. Hatta özellikle de mesela bu son yaşadığımız tartışmaları dikkate alacak olursak muhalefet de sadece ahlaki olarak yanlış değil stratejik olarak da bir yanlış yaparak kutuplaşmaya oynuyor ve her oynadığında kaybediyor. Bu anlamda Erdoğan'ın bir tercihten ziyade bir avantajı kullanmak şekline dönüyor.

Berktaş:

Sonuç olarak aslında otoriterlik ihya ediliyor bir yandan. Sürekliliği bu noktada da görüyorum.

Keyman :

Bu arada yalnız Ayhan Bey'den iki argüman çıkıyor. Bir tanesi bir ortak olarak devletin yönetim tarzı kutuplaşmayı güçlendiren bir şey. Erdoğan bunu kullanıyor veya bundan kaçınmıyor, ne dersek diyelim ama bu tabii herkesin bir ortak noktasını ortaya getiriyor. Toplumdan ziyade siyasetin örgütlenmesi ve devletin yönetim tarzı. AKP çok güçlü olduğu için şu an devletle hükümet arasındaki ayrımı da o kadar net... Evveliden de vesayet diyorduk. O yüzden rahat devlet diyoruz ama hükmetmek yani hüküm etmek, yönetmek orada kaçınmasa da veya tercih etse de o yüzde 50'yi bulmada bu siyasal bir oluşum; siyasetle ilgili fakat topluma tam birebir yansımıyor ve tabii İslamlaşmada farklı bir şey. Yani bunun bir illa ki İslamlaşma olması gerekmiyor. Bu bir egemen olmayla ilgili, güçlenmeyle ilgili, devletteki iktidar değişikliğinin yeni bir adı. O yüzden belki

de araya girip bunu söylemek lazım anlaşılması açısından. İslamlaşmayla bu argüman aynı argümanlar değil.

Özipek :

Mesela Gezi dönemindeki restleşme Erdoğan'ın işine yaradı ama bu restleşmeyi ilk başta o yapmadı. Gezi'deki ilk müdahale yanlıştı. Oradaki politika hatalıydı ve AKP tabanından da eleştiriliyordu ama Erdoğan geri adım attığında referanduma gideceğiz, yargı kararlarını bekleyeceğiz, Topçu Kışlası yapılmayacak falan dediğinde de oradaki irade gevşemeyince hatta daha fazla ilave talepler dile getirilince bu sefer tamamen reddetti o da.

İşte referanduma kamuoyu gidemez, yargı karar verse de tanımayacağız... Taksim Dayanışması'nın taleplerini hatırlayın. 3. Köprü olmasın, havaalanı yapılmasın vs. Orada mesela öteki AKP'li birçok yetkiliden farklı olarak Erdoğan reste rest dedi. Ve bu da daha sonraki süreçte ona kazandırdı.

İlk başta eğer daha doğrusu tatlı yerinde bırakılmış olsaydı oradaki muhalefet böyle olmayacaktı. Ama Kazlıçeşme mitingi daha sonraki süreçte çok devasa bir miting oldu ve hayatında hiç AKP mitingine gitmemiş insanlar Kazlıçeşme mitingine gitti. Çünkü karşılarında kendilerini ezen başka bir gruptan buyurgan gördüler.

Sonuçta son tahlilde bir yere bir park mı yapacağız, bina mı yapacağız yoksa sirk mi yapacağız neyse bunu bir kamusal müzakereye konu edebiliriz, tartışabiliriz, tartıştık anlaşılmadık ama son tahlilde burada seçilmiş meşru siyasi organlar karar verir. Belli bir kesimin yaşam biçimini ya da diyelim ki daha seçkin olması üzerinden burada karar verici olan siz olamazsınız dediği zaman o zaman demokrasinin en temel varsayımına döneriz.

Çarkoğlu :

Ama bir dakika o en temel varsayımı, aslında yani bunu kabullenmekte zorluk çekmek de çok doğal bir şeydir. Yani Böyle yüzde 51'in dediği temel sonuca götürür bizi, demokrasinin en temel varsayımı bu değildir yani.

Özipek :

Demokrasinin en temel varsayımından kastettiğim şu: Sonuçta bir kamu politikasının belirlenmesinde müzakere yaparsınız, uzlaşmaya çalışırsınız ama anlaşılmadınız...

Çarkoğlu :

Yani referandumu yapalım, yüzde 51'i bulan kararı alsın...

Özipek :

Hayır, demokrasi zaten ideal bir şeydir anlamında değil ama ikinci en iyi olan burada oylama yapmanız. Yani birincisi mutabakatla, diyalojik bir süreçle karar alma. Bunu da gerçekleştiremezseniz oylama yaparsınız ya da son tahlilde seçilmiş siyasi organdır buna karar verecek olan. Mesela Taksim Dayanışması değildir. Ben o zaman sorarım mesela Erdoğan yapamaz ya da sandık her şey değildir diyene senin meşruluğun nereden geliyor diye sorarım. Yani ben kentliyim ben bu işleri daha iyi anlarım ... Karar olmaz, referandumu da kabul etmiyorum dersiniz eğer belki öyle söylendi o zaman demokrasi nedir? En temel anlamıyla, ilk anlamıyla. Bundan ibaret değildir tabii ki demokrasi. Birey haklarıyla teçhiz edilmiş bir demokrasidir ama daha demosun belirleyicilerin reddedildiği bir yerde tabii ki bu anlamda öyle bir tartışma yaşanır ve öyle bir tutum alınır.

Berktaş:

Berat kardeşim Gezi'de demos kimdir? Demos güzel de, hep demosla birlikte demos kim sorusunu baştan itibaren sormak gerekir. Çünkü demos dediğiniz şey her kamusal alanda farklılaşabilir. Gezi'deki demos kimdir? Gezi'deki demosla yüzde 51 demos aynı şey değil. Bir ikincisi de burada ilkeler, yani demokrasiye yol gösteren ilkelerdir sonuç olarak değil mi? Onlar nerede? O zaman müzakerenin manası yok. Yani sonuç olarak müzakere olsun diye yaparız, ondan sonra oylarız referandumla iş biter.

Özipek :

Yok öyle olması şart değil. O indirgemecilik olur. Ben onu kastetmiyorum. Onu söylemiyorum.

Berktaş:

Yani Gezi'ye iyi bir örnek değil o.

Özipek :

İyi bir örnek bence çünkü mesela Gezi'deki o tepki, içinde AKP'lilerin de bulunduğu bir tepkiydi başlangıçta. Dolayısıyla da yani sadece AKP karşıtı belli bir yaşam biçimine mensup insanların verdiği homojen bir tepki değildi. Orada kalsaydı eğer mesela diyelim ki bir kent politikasının oluşturulması sürecindeki buyurganlık kınanıyor olsaydı çok da haklı olurdu ve orada demos epeyce çeşitli, çoğulcu bir demostu. Liberal gençler de vardı, sosyalist gençler de vardı, Kemalistler de vardı, diğerleri de vardı. Ama sonraki süreci hatırlayalım. Sonraki süreçteki o biraz önceki sözünü ettiğim yaklaşım,

kınadığı dilden daha buyurgandı. Yani gerçekten orada bir buyurganlık vardı. İktidardan kaynaklanan, oraya müdahale şekline kaynaklanan... Ama sonraki süreçteki o Taksim Dayanışması'nda somutlaşan buyurganlık kitlelerin tekrar konsolide olmasını sağladı Erdoğan'ın arkasında.

Berktaş:

Ama şöyle bir şey var, orada bir buyurganlık varsa Taksim Dayanışması'nın tutumunu, ben de söyledim o kadar taraftar ve ölümüne taraftarlık bir şeyin sonuna kadar gitmek vardı. O doğru ama siz bunu elinde iktidar olan, TOMA'ları olan, öldüren, yaralayan bir güçle Taksim Dayanışması'nın gücünü karşılaştırıramazsınız. Bunu karşılaştırdığınız zaman bu olmaz yani.

Özipek :

Karşılaştırmıyorum. Bilmiyorum tekrarlamama gerek var mı?

Berktaş:

Buna karşı Erdoğan restleşti. Hayır. Bir hükümet başı bu şekilde restleşemez. Böyle restleşirse oradan tüm Gezi olaylarından 17 ölüm çıkarsa bunun demokrasiyle ilgisi yoktur. Kamusal alanı savunmakla falan da ilgisi yoktur. Yani o konuda net olalım. Çünkü iktidar yani elinde TOMA'larıyla geliyor.

Özipek :

İktidarın TOMA'larıyla oraya saldırması, o müdahale, müdahalenin biçimi daha sonra yaşanan çatışmalar benim onayladığım şeyler değil. Benim orda kınadığım Taksim Dayanışması'nda somutlaşan ama sadece ona özgü olmayan yaklaşım tarzı. Aslında biraz önce konuştuğumuz... kutuplaşma söyleminden de bağımsız

Prof. Berktaş: Bir hükümetin başı Gezi'de olduğu şekilde restleşemez. Böyle restleşirse oradan tüm Gezi olaylarından 17 ölüm çıkarsa bunun demokrasiyle ilgisi yoktur. Kamusal alanı savunmakla falan da ilgisi yoktur. Yani o konuda net olalım. Çünkü iktidar yani elinde TOMA'larıyla geliyor

değil bu. Yani sen yapamazsın deyince mesela özellikle Demokrat Parti-AKP geleneğinden gelen iktidar ve onun yönetme hakkını meşru görenler haklı olarak ki ben de onlardan birisiyim tepki duyabiliyoruz. Yani ben başlangıçta Gezi'deki müdahaleyi kınarken hükümeti yazdım da açıkça, eleştirdim de bilirsiniz, ama sonra orada gördüğüm o buyurganlığı da kınayarak bir yaklaşım geliştirmek durumunda kaldım.

Berktaş:

Kınayabilirsiniz ama ikisinin eşit uçlar olmadığını...

Özipek :

Ama hiç demedim bunu, ben zaten ikisi de eşit uç demiyorum.

Kaya :

Hiçbir şey tabii ki Başbakan'ın aldığı ya da yaptığı manevraları meşrulaştıramaz.

Özipek :

Ayhan Bey biz bunu neyle ilgili konuştuk? Hani kutuplaşma kime yarıyor diye konuştuk ve kim yaptı diye. Burada mesela başlangıçtaki o kutuplaşmanın daha sonra siz Erdoğan'ın tercih ettiğini dediniz, ben

yaradığını söyledim. Eğer mesela orada o ikinci tutum olmasaydı oradaki o kent anlayışı yanlışına dikkat çeken bir eleştiriyle kalsaydı başka türlü hani biz yaptırmayız siz aslında sandıktan da çıksanız yapamazsınız denmemiş olsaydı o zaman bu restleşme ve bunun sonucu olmayacaktı.

Kaya :

Aslında öyle olmadı. Ben bunu kent hakkı olarak okudum. Yani burada yaşayan insanların burada yapılacak olanlara...

Özipek :

O zaman kent hakkı ise ... Referandum da kent hakkı çerçevesinde yapılır.

Çarkoğlu :

Alakasız yok. Alakasız yok yani. Sandıkla ilişkilendirdiğiniz anda hemen her şeyi sandıkla çözelim şeyi ortaya çıkıyor.

Özipek :

Ben öyle demiyorum.

Orada şu dendi mesela, sandık referandumunu yapalım dendi. Madem ki öyle Taksim'de ve İstanbul'da buraya ne yapılmasına dair referandum yapalım dendi.

Çarkoğlu :

Bu sürecin işlemesi önemli bir şeydir. Bu sürecin işlemesi insanlara sürekli olarak sen sandıktan çıkamazsın zaten, unuttum sizin söylediğinizi dediğiniz zaman süreç işlemiyor anlamına geliyor. İlki, sonrası o kadar mühim değil. .

Kaya :

İlk söylemek son söylemek, tartışmayı oraya çekecek olursak bütün bu tartışmaları Gezi'yi şekillendiren en önemli retoriklerinden birisi Başbakan'ın o gece daha ilk gece biz onların o çadırlarda ne yaptıklarını biliyoruz söylemi. Bu hiçbir şekilde kabul edilecek bir şey değil. Ve herkesin de diline dolandı. Bu ne kadar mesnetsiz, bu ne kadar dışlayıcı bu ne kadar buyurgan. O zaman o ilk cevaptı olmaz.

Berktaş:

O da öteki restleşmeyi getiriyor.

Özipek :

Ona itiraz etmedim ben, son demokrasiyle ilgili kısımda itirazım var. Tabii ki demokrasi azınlık haklarını... Liberal olarak tersini savunamam, en küçük azınlık da bireydir. Dolayısıyla modern demokrasi birey haklarını da gerekirse toplumun çoğunluğuna karşı garanti altına alan bir sistemdir. Ama en azından çoğunluğun, sandığın belirleyiciliğinin reddedilmemesi gerekiyor, bu birinci koşul. Sandık yeterli değil gerekli bir koşul ama yeterli bir koşul değil. Sandıktan sonra sandıktan çıkan iradenin de birey haklarıyla sınırlandırılması gerekiyor. Ama bu azınlık hakları ve birey hakları demek belli bir azınlığın kentli ya da daha seçkin olmasından kaynaklanan bir ayrıcalık talebini meşrulaştırmıyor. Gezi'de mesela, oradaki Taksim Dayanışması'nın dilinde o vardı.

Çarkoğlu :

Ama bakın aynı şey. Karadeniz'deki şeylerde de oluyor. Orada kentli değil, oradakiler de kırsal kesimde yaşayan insanlar ve enerji yatırımlarına karşı direndikleri zaman da aynı tür bir buyurganlıkla karşı karşıya kaldılar. Bence orda ayırt edici olan şey birinin kentli diğerinin olmaması değil.

Özipek :

Gezi'deki örnekte o belirleyici olmuştur, HES'te başka bir şey belirleyici olmuş olabilir.

Çarkoğlu :

Önemli olan, insanların kendi yaşam alanındaki bazı politikalara karşı koyma hakları var mıdır? Yok mudur?

Özipek :

....Cevap vermek zorunda kalıyorum. TOMA'yla bastırma hakkınız yoktur. Tekrara düşmek pahasına söyleyeyim.

Berktaş:

Berat'cım şöyle bir şey var. Şunu yapmasalardı şu olmazdı diyorsun ya aynı şey baştan itibaren geçerli. O olmasaydı belki o olmayacaktı. Falan falan. Yani dolayısıyla burada çok genel bir demokrasi sandık şu bu tartışması çıkaramayız demek istiyorum.

Özipek :

Çıkarabiliriz çünkü şundan dolayı, ben başlangıçta orada hükümetin Gezi'ye müdahalesini eleştiren yaklaşımın bir parçasıyken daha sonra aynı tavrı sürdürmedim. Pek çok insan da aynı tavrı sürdürmedi. Yani şu anlamda hükümetin hala yanlış yaptığını söylüyorum ve eleştirmeye devam ediyorum. Ama daha sonra oradaki buyurganlık oradaki biz biliriz, biz yaparız, siz sandıktan da çıksanız soh tahlilde kararı siz veremezsiniz yaklaşımı demokrasinin en temel, ilk olmazsa olmazını reddeden bir yaklaşımdı. Bunu dile getirdiğiniz zaman karşı taraftaki de reste rest çektiği zaman kazançlı çıkıyor bundan. Ve birileri bu kazancı anlayamıyor.

Keyman :

Gezi ve demokrasi anlayışı, çoğunlukçuluk veya çoğunluk, bunlar esaslı, bunlar kutuplaşmada konuşmamız gereken şeyler.

Berktaş:

Buyurganlık meselesine ben çok katılmıyorum mesela, buyurgan değil..... Burada vardığımız sonuç Gezi bağlamında, yani orantılı değil.

Çarkoğlu :

Muhalefetin buyurganlığı tabii ki önemli..

Özipek :

Şu anlamda ben kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum bu orantılı olup olmaması anlamında. Son tahlilde bir şekilde bir parkın ne olacağına orada ne yapılacağına karar vermemiz gerekiyor. Tartıştık, uzlaşamadık, müdahale yapıldı, müdahaleyi beraberce kınadık sonra bir başka anlayış belirdi. Aslında siz yapamazsınız bizim dediğimiz olması gerekir dedi. Karikatürize etmiyor muyuz? Son tahlilde söylediği oydu. Homojen değil herkes, ama Taksim Dayanışması'nın söylediğini hatırlayın mesela, oydu yani.

Çarkoğlu :

Ama bakın bu tür müdahaleler bu tür toplumsal olaylarda çok sık görülen bir şeydir ama..

Özipek :

Ama ne yapacağız mesela, ben o ne yapacağımız noktasında farklılaştım.

Keyman :

Gezi tartışması farklı düzlemlerde gidiyordu bana göre. Ama mesela kutuplaşmadan çıkmak için önemli bir tartışmaydı, çünkü bir masanın etrafında bunu nasıl yapacağız diye tartışıyoruz falan. Esasında Gezi bir kutuplaşmanın da turnusol kağıdı oldu. Çünkü bunlar tartışılmak yerine bölündü, herkes birbirini dinlemeden başka yerlerden kaydı, gitti.

Biraz anladık ama o siyasal yapı, o siyasal yönetim tarzı, devletin işleyiş tarzı, devletin topluma bakış tarzı, bir mentaliteyle ilgili değil mi? Bir bir kutuplaşmamız var. Ve özellikle güvensizlik... Mücadele etmekten ziyade kaybedenler ve kazananlar temelinde biraz örgütlenmesi...

Keyman: Esasında Gezi bir kutuplaşmanın da turnusol kağıdı oldu. Çünkü bunlar tartışılmak yerine bölündü, herkes birbirini dinlemeden başka yerlerden kaydı, gitti

Özipek :

Bir kesim kendisini mağdur hissediyor, doğru. Özellikle de yani ciddi bir sosyal değişim, dönüşümün yaşandığı bir toplumda gerçekten böyle bir duygu var ama bu duygunun ... bağımsızlığı da önemli. Sonuçta böyle bir algı varsa bununla uğraşmak zorundasınız ama şunu özellikle vurgulamak lazım.

Türkiye'de özellikle ayrıcalıklı bir kesim mesela daha önce çok belirleyici olan kesim statülerini, mevkilerini, makamlarını kaybettiğini düşünüyor ve bu kaybettiğinin mağduriyet duygusu bir şekilde yansıyor, olumsuzluklara da yansıyor. Mesela hissedilen olumsuzluklar, bilinç düzeyine böyle yansımıyor. Mesela bilinç düzeyinde şunu söylemiyor, o sosyal gruplar, sosyal kesimler: 'Biz

aslında ayrıcalıklarımızdan, mağdur olduğumuz için ya da ayrıcalıklarımız elimizden alındığı için kötü durumdayız.' Yaşanan her olumsuzluğu abartmak, olduğundan daha ağırlıklı bir şekilde algılamak önem kazanıyor.

Kutuplaşma söyleminin de böyle bir boyutu var. Yani tüm şikayet edilen şeyler yanlıştır, yoktur falan diye demiyorum ama onların hakikatle olan ilişkisi hissedildiği ölçüde her zaman değil diyorum. Bir de şeyi vurgulayayım ben; Türkiye'de kazananlar ve kaybedenlerden, daha çok olumsuzluklardan bahsedildi. Ben ikisinin bir arada olduğunu düşünüyorum. Bütün değişim ve dönüşüm dönemlerinde hem olumlu hem olumsuz şeyler bir arada olur.

Mesela Gezi Parkı meselesi gibi, bence onu da bir toplumsal kutuplaşma var etmedi, kalıcı bir toplumsal kutuplaşma, ciddi bir toplumsal gerilim, kavga yarattı ama içerisinden bir siyasi aktör çıkarabileceklerinde yanıldılar. Kalıcı etkileri oldu o ayrı ama bu yine kalıcı bir toplumsal kutuplaşma olmadı ama sonuçta olumsuzluğu ifade etti. Olumlu olan şeyler de var. Mesela Kürt barışının, Kürt barışıyla, çözüm süreciyle beraber ilk defa Türkiye'de çok ciddi tabuların kırıldığını ve Kürtlerin ve Kürt olmayanların yani birbirleriyle ilgili çok daha fazla anlama ve dinleme sürecine girdiğini söyleyebiliriz.

Mesela en fazla milliyetçi duyarlılıkların yoğun olduğu söylenen İç Anadolu'da çözüm süreciyle ilgili yapılan tartışmalar, akıl insanların siz de biliyorsunuz yaptıkları gezilerdeki feedbackler, tahmin edilen öfkenin, tepkinin olmayışı, tam tersine daha sıcak bir sürecin olması belki de birkaç şeyi değiştirmiştir, diyoruz.

Bana öncekinden daha iyi bir yorum olduğunu düşündürüyor Kürt meselesinde. Mesela ana dilde eğitim, işte ana dilde savunma falan konuşulduğu zaman öfke duyanlar şimdi marjinal kalıyorlar. Hatırlayacaksınız CHP içinde mesela 'Bundan sonra savunma için saldırıdayız' demişti bir milletvekili ama bunun toplumda bir karşılığı olmadı.

Başörtüsüyle ilgili olarak da şu an bir normal erişme yaşıyor. Bazı insanlar dış gıcırdatıyor olabilirler hala ama mesela o korkuların olmaması, eğer türban serbest bırakılırsa tüm kadınlar başını örtecek, öğrenciler baskı olacak dediler, olmadı. Yani örtmediler öyle bir şey olmadı. Yani mutlaka bir şey falan olmuştur, etkilenen baskı altında ama hani bu imam hatiplerin rakamlarıyla ilgili veriler falan on sene sonra bu böyle olursa şu şöyle olur deniliyor ama olmadı.

Özipek: Yaşanan her olumsuzluğu abartmak, olduğundan daha ağırlıklı bir şekilde algılamak önem kazanıyor. Kutuplaşma söyleminin de böyle bir boyutu var. Yani tüm şikayet edilen şeyler yanlıştır demiyorum ama onların hakikatle olan ilişkisi hissedildiği ölçüde her zaman değil diyorum

Dolayısıyla onların olmaması, bu alanlarda bir rahatlama sağladı. Ermeni meselesinde de öyle oldu mesela, Dersim meselesinde de geçmişle yüzleşme ve tarihte ne oldu sorusu biraz daha gündeme geldi. Burada anması oldu, Taksim'de, son birkaç senedir. Ve barışçıl bir şekilde gerçekleşti. Dolayısıyla da 80'lerde özellikle de kimliklerin yeniden derinleştiği dönemden itibaren günümüze birçok alanda da biraz önce söylenen olumsuzluk örneklerini de aktarmak da mümkün ama sadece ondan ibaret olmadığını söylemek için ben bu olumlulukları söylüyorum.

Fotoğrafın bir boyutunu tamamlamak için söylüyorum. Bunlar da olumlu yani, İslamlaştığını falan düşünmüyorum ama İslami olup da basına aktarılmış olan daha fazla kendisini ifade ediyor. Mesela ilk defa kadınların tesettürlü

bir şekilde girebileceği bir plaj açıldı Antalya'da. Mesela Halk Evleri gibi birçok küçük marjinal gruplar protesto etti. Genel olarak böyle yer yerinden oynamadı. 28 Şubat dönemini düşünün mesela insanların korkutulduğu o günleri düşünün. Muhtemelen bu böyle olmazdı o günlerde.

Dolayısıyla demek istediğim yani Kürt sorunu, ... özgürlük sorunları, azınlık sorunları önemli bazı rahatlama alanları olduğunu düşünüyorum. LGBT'nin burada ilk Pride yürüyüşü gerçekleşti İstanbul'da. Şimdi bu yani, böyle şey, tarih tek bir doğrultuda ilerlemiyor ya da şu an yaşadığımız ülke bazılarının göstermeye çalıştığı gibi siyah ya da bembeyaz değil. Onu söylemek lazım.

Berktaş :

Şimdi bu mesela Kürt meselesi konusunda önemli adımlar atıldığını düşünüyorum, doğrudur. Diğer sözünü ettiğim konulara da bir tür gerginlik azalması var gibi diyorsun ama bunu yüzeyin altında ne olduğunu bilmiyoruz. Bir tür hakikaten baskıyla gerçekleşen bir toplumsal konformizmle, o bence çok açık. Şimdi Ermeni meselesi, Kürt meselesi vs. bunların hepsi çok önemli ama bu konularda biz gerçekten, gerçek bir yüzleşme yaptık mı?

Şimdi hep şöyle bir şey oluyor. Gerçek anlamda yüzleşmeden, hesaplasmadan, bir şeylerin hesabını vermeden daha doğrusu pratikte çözülsün istiyoruz ve

Berktaş: Gerçek anlamda yüzleşmeden, hesaplaşmadan, bir şeylerin hesabını vermeden pratikte çözülsün istiyoruz ve sürece bırakıyoruz. Şimdi bu sorunlar gerçekten çözülüyor mu? Çok pragmatik bir tutum

sürece bırakıyoruz. Şimdi burada gerçekten çözülüyor mu? Çok pragmatik bir tutum. Bu her zaman böyle belki de...

Ermeni meselesinde daha geçen gün başbakanken Erdoğan, 'Affedersin Ermeni' dedi. Şimdi burada çözüm diye bir şey var. Yani bir yandan reel politığın zorunlu kıldığı admlar atılıyor ama zihniyet haritasında bir değişiklik yok. İşte Gezi'de 'Kızıl erkekli ne yapıyorlar o çadırlarda' diye bir refleks çıktı. Bunların hepsi, neredeyse doğal, otomatik refleksler. Aynı şey, yarın öbür gün bir empoza girersen, Kürt meselesi açısından da olacak mı olmayacak mı, ben ondan da çok şüpheli duruyorum.

Yani açık kamusal tartışma olmuyor. Böyle bir geleneğimiz yok, olduğu zaman da hem herkes birbirini susturuyor. Çünkü herkes kendi vezninden ötekine salvo atışında bulunuyor ve hemen hainlikle, şunla bunla, döneklikle suçluyor. Bu ama sonuçta kamusal alanın hakikaten çok olmasını gerektiriyor. Sansürü de hesaba katın, eleştiri sevmeleri hesaba katın vs.

Şimdi ben bilmiyorum yani çok mu karamsar ama mesela Erdoğan'ın 'Teammülleri biz yaratacağız' tutumunu, çok müthiş bir şekilde Fatih'in tutumuna benzettiğini iki kere daha düşünüyorum. Yani devletin tek hakim olduğunu, tekelleştirdiğini düşünün, öyle bir durum var. Yani biz eskiden bizim dedelerimiz atalarımız vezirlerle yemek yerlermiş. Biz öyle yapmıyoruz mesela. Erdoğan da 'Teammülleri biz koyacağız' diyor. Halbuki teamüller önemlidir. Yani değil mi, gelenekler önemlidir. Bunlar siyasal eyleme sınır getiren şeylerdir.

'Yasaları değiştireceğiz, biz yapacağız.' Yani bu yıllar içinde oluşmuş gelenekleri de muhafaza etmek ama buna karşılık hem muhafazakar olduğunu iddia ediyor hükümet, aynı zamanda Yeni Türkiye söylemiyle çok radikal ve devrimci bir söylemdir bu. Yaptığı şeyler de öyle

diye düşünüyorum. Bir yandan öyle bir söylem ama öte yandan... Fatih... O da çok ilginç geliyor bana yani.

Bir siyasal söylemi kullanmak açısından cumhurbaşkanlığı seçimleri yarışında Samsun'dan başladı. Şimdi bunun toplumda da karşılığı var. Biz karizmatik lider çok seviyoruz. Ben gene başa döneceğim. Bu kutuplaşmanın taraftarlık, ölümüne taraftarlık, Bizans'tan beridir, her neyse gelenekle çok yakından ilişkisi var. Toplum ve devlet, bu anlamda hükümet ve devletleşme yani bir anlamda beraber düşünülür. Birbirini çok tamamlıyor gibi geliyor ve bu bana çok tehlikeli geliyor. Kamusal tartışma, sansürsüz basın vs olmadan bunlar olursa valla geçmişte iyileştirdiğimiz her şey yeniden kendisini imha edecek gibi geliyor. Umarım gelmez.

Ben katılıyorum bir anlamda sizlere, fikrinize. Türkiye toplumunun sürprizleri var. Beni hep şaşırtma yeteneği olduğunu düşünmüştümdür ve yani bu toplumda ümit kesmemek için bence çok önemli bir nokta. Öyle bir şey de var. Ama uzun perspektiften baktığımızda hem Osmanlı, Türkiye yani cumhuriyet hem bugünkü dünya neoliberalizmin geldiği nokta bence sizin dediğiniz şey çok önemli. Bu iş bitirici mantığı ve bunun totaliter eğilimlerle buluşması ve hedeflerini kendi iktidar tekeline almak istemeleri çok da iyimser bir tablo ortaya çıkarmıyor.

Keyman :

Bir parantez daha açayım. O zaman yani hem akla kara değil de, çok hızlı değişimin de olduğu büyük bir dönüşüm sürecinde, 50'lerden başlattım. ama bu son 15 yıllık dönüşüm çok çok daha güçlü. Kırsal yaşam dediğin zaman, Türkiye'nin şu an yüzde 70 küsuru kentli; 2020'de bu 80 olup, Türkiye kentli bir Türkiye olacak. Büyük bir değişim var yani. Köylü değil, kentli bir Türkiye var. Gezi de esasında öyle oldu.

O yüzden yani bir değişim süreci var ama bu devlet ve devletin yönetim tarzı, onu çözmeden bunu çözmek mümkün değil yani. Oradaki ortak noktamız bizim bu devlet ve yönetim tarzı üzerine odaklanmak olacak.

Mesela kutuplaşmanın, ayrışmanın en önemli sorunlarından biri Kürt sorunudur. Şimdi Kürt sorunundan da Selahattin Demirtaş cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, 'Ben Türkiye Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanıyım, olacağım' dedi ve aday olarak başladı. İlginç olarak da bu söylem, performansla çok iyiydi ve bu söylemle karşılık bulup işte yüzde dokuz nokta yedilere... Bu da tabii mesela kutuplaşmanın hakikaten siyasal olduğunu, o zaman toplumdaki da buna yanıt gelebildiğini gösteriyor.

Şimdi kimlik araştırmalarına baktığımız zaman hakikaten tamamıyla siyaset ve siyaset yönetimi, devlet yönetiminde mi yatıyor yoksa toplumda bir şey aramamız gerekiyor mu ve o anlamda çözüm önerileriniz ne?

Kaya :

Şimdi yani toplumlar böyle, toplum ya da insan toplulukları bugünden yarına değişebilen şeyler değil. Siyasal anlamda iktidarlar her zaman değiştirebiliyor ama toplum çok da fazla değişmiyor yani aslında. 16. yüzyılda nasıl düşünüyorsa 20. yüzyılda da insanlar, topluluklar üç aşağı, beş yukarı aynı şekillerde düşünebiliyorlar.

Ben bugün yani AKP'nin iktidarına baktığımız zaman, nasıl kurulduğuna baktığım zaman, iki önemli iktidar ya da yönetselliği, yönetme sanatı olarak tanımlarsak, iki önemli sac ayağının olduğunu düşünüyorum. Bunlardan bir tanesi çok başarılı bir şekilde kullanılan mağduriyet söylemi, en başından bugüne hiç azalmadan, dozajını arttırarak devam eden bir mağduriyet ve bir dava söylemi. Ben bu davanın ne olduğunu hala anlayabilmiş değilim.

Özipek :

Mağdur oldukları kanaatinde de değilsiniz.

Kaya :

Tam oraya geleceğim. Bir mağduriyet söylemi ki bu çoğunlukçuluk üzerinden, yüzde elli söylemi üzerinden gayet böyle tırnak içinde başarılı bir şekilde iktidarın sarsılmadan yerli yerinde durduğunu görüyoruz. Yani bu şekilde yönetiyor aslında özellikle Erdoğan, AKP. Bu mağduriyet söyleminin kaynağına baktığımız zaman ben, bu mağduriyet söyleminin kaynağında laisizmi, işine geldiği gibi yorumlayan bir anlatı görüyorum. Laisizmi, din düşmanlığı, baş örtüsü düşmanlığı, imam hatip düşmanı ya da ne bileyim benzeri İslami söylemlerin ya da İslami söylemlerin düşmanı olarak lanse eden ve bu yolla toplumsal anlamda bir meşruiyet kazanma içinde olan bir iktidar görüyorum. Yani 2002'de değil bu sadece, bu 1970'lerin Selamet Partisi'nin de söylemi yani burada Milli Görüş hatta ondan öncesinde... İşte Selamet Partisi söylemleriyle bu mağduriyetin hiç eksilmeden var olduğunu düşünüyorum.

İşte bu arada benim müdahalem bu aslında. Ben bu kadar iddia edildiği gibi mağdur oldukları kanaatinde değilim, kesinlikle değilim. İşte din düşmanı olarak lanse edilen, Kemalizmin hiç de o kadar din düşmanı olduğu kanaatinde hiç hiç değilim. İhanet üzerinden, Sünni İslamı, egemen İslam şekli olarak lanse eden bir Kemalizm var karşımızda. Tam da tersini, iddia edildiğinin aksine İslam karşıtı değil, Sünni İslamı alarak yine kendi yönetselliğini kuran bir Kemalizmden bahsediyoruz.

Dolayısıyla bu mağdur olduğunu iddia eden siyasi okul bence bu Kemalizmin tedrisatından geçen bir ekoldür bir taraftan da. Dolayısıyla ben bir mağduriyet söyleminin tabii ki orada baş örtüsü konusu doğrudur, imam hatip konusu bence doğru değildir. Yine siyasallaştırılan bir araç olarak görülüyor.

Özipek :

Katsayının konulması zor olmuyor mu sizce?

Kaya :

Hayır ama işte imam hatiplerin en başına bakıldığı zaman 1930'da başlıyor sonra bir kaç sene sonra da talep olmadığı için kapatılıyor. Sonra tekrar Demokrat Parti döneminde sayıları artırılarak açılıyor.

Özipek :

İmam hatiplerle ilgili yaşanan mağduriyet?

Kaya :

Ama hep oradan almayın yani işte. Aynı söylem, mağduriyet söylemi. . .

Çarkoğlu :

Erdoğan'ın söylemini karşılaştırırsanız o zaman, Demirtaş mesela hiç mağduriyet söylemi kullandı diye hatırlamıyorum ben. Bugün Kürtler kullanmıyorlar mağduriyet söylemini.

Özipek :

Bugüne kadar Kürtler de kullanıyordu, bence öyle değil yani.

Kaya :

Bugün iktidar partisinin profesyonel entelektüelliği dediğimiz, bazıları bizim arkadaşlarımız, onları da bu mağduriyet söyleminden nemalanan insanlar olarak ben değerlendiriyorum. Çoğunluğu, işte bu eleştirdikleri ve mağduru olduğunu düşündükleri YÖK düzeninin burslarla, Milli Eğitim Bakanlığı, YÖK burslarıyla yurt dışına gönderdiği insanlar. Ya bu kadar net konuşmak gerekiyor. Dolayısıyla ben bu mağduriyet söyleminin bir söylem olduğu kanaatindeyim. Gerçeklik boyutunun işte tabi ki olduğu da doğrudur. Bir tek orada baş örtüsü bence gerçekliktir ama onun dışındaki mağduriyet anlatılarının ideolojik anlamda bir söylemden öteye gitmemesi gerektiğini düşünüyorum. O anlamda bizim laisizmi yeniden oturup tartışmamız gerekiyor ve dünyadaki yorum şekilleriyle bağlantılı olarak yeniden değerlendirmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Laisizm Fransız İhtilali'nden sonra işte 20. yüzyılın başında anayasaya konan bir şey. Laisizm aslında halkın dindarlığını kabul edip, dinin sadece ve sadece inananlar düzeyinde değerlendirilmesi gereken bir şey olduğunu savunan, ruhban sınıfını tamamıyla reddeden bir ekol, bir anlatı ve bu aslında ben o anlamda Sünni İslamın laik bir İslam olduğu kanaatindeyim. Böyle okumak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü Sünni İslam, tanrı ile birey arasındaki, inanan arasındaki aracıyı, ruhsal sınıfı reddediyor ama bugün itibarıyla bakıldığı zaman bu laisizm karşıtı söylemin mağduriyet söyleminin iktidarın en önemli kaynağı olduğunu ben görüyorum.

Öbür taraftan bakıldığında, Erdoğan kişiliğine bakıldığı zaman konuya biraz psikolojik çözümlemeler yapmaya çalıştığımız zaman da hep aslında Atatürk. . . nefret ettiği kişinin yerine geçme arayışı içerisinde olduğu kanaatindeyim ama en

sonunda Erdoğan'ın biraz daha ulvi şeyler içerisinde olduğu kanaatine vardım ben. Biraz daha peygamber edasıyla hem bir taraftan öyle algılanıyor öyle tanımlanıyor belirli kitleler tarafından ama bir taraftan da kendini daha fazla öyle algılamaya başladığı yönünde bir izlenim yaratıyor

Berktaş: Kutuplaşmada taraftarlık, ölümüne taraftarlık, Bizans'tan beridir, her neyse gelenekle çok yakından ilişkisi var. Toplum ve devlet, bu anlamda hükümet ve devletleşme yani bir anlamda beraber düşünülür. Birbirini çok tamamlıyor gibi ve bu bana çok tehlikeli geliyor

Berktaş:

Anıtkabir’de yazdığı mesajı anımsıyorum. ‘Sizden sonra ilk defa devlet ve millet bir araya geliyor.’ İktidarlık vurgusu...

Keyman :

1920-27 döneminde Türkiye'de Kürtler de eleştirilemezler, İslamcılar da eleştirilemezler. O yüzden bence Türkiye'de iki tane dönüm var; bir tanesi 1921-23 bir tanesi de bu ‘Yeni Türkiye.’

Kaya :

Ben aslında laisizmi ötekileştirmek suretiyle kendine meşrutiyet zemini arayan bir iktidar anlayışından bahsediyorum. İkinci nokta da bugün gelineen noktada hani çözüm açısından bakmak gerekirse laisizm kavramını yeniden tartışmaya açmamız gerekir. Tanımlanması gerektiği şekilde tanımlamamız gerekiyor. Ben laisizme çok daha farklı bakıyorum. Toplum kendi yolunu mutlaka bulacak yani öyle ya da böyle ben topluma bu anlamda her zaman güveniyorum. Mesela özellikle son dönemde dikkatimi çeken siyasal ittifaklar yapılıyor bu ülkede. İşte MHP-CHP örneğinde olduğu gibi bu önemli bir şeydir, çok da fazla sonuç vermiyor ama toplumsal ittifaklar da yapılıyor bu ülkede. . . Gezi o anlamda en önemli toplumsal ittifak anlayışıdır. Bunun ifade ettiği şekliyle çözölen toplumsalı yeniden aslında üretmeye yönelik kalkışmadır bu, önemlidir dolayısıyla. Bu açıdan bakıldığı zaman Türkiye'de Türk toplumunun çok daha ileri noktalarda olduğu kanaatindeyim.

Keyman: Türkiye'de bir değişim süreci var ama bu devlet ve devletin yönetim tarzı, onu çözmeden bunu çözmek mümkün değil yani. Oradaki ortak noktamız bizim bu devlet ve yönetim tarzı üzerine odaklanmak olacak

Yine çözüm bağlamında düşünmek gerekirse Kürt sorunu, Alevi sorunu, Ermeni sorunu gibi sorun olduğu iddaa edilen sorunların sorun olmadığını, asıl sorunun Türkiye'de demokratik olamayan devlet sorunu olduğunu düşünüyorum.

Dolayısıyla terminoljimizi biz de akedemisyenler olarak zaman zaman biz de Alevi sorunu, Kürt sorunu, Ermeni sorunu işliyoruz ama bunlar sorun değildir. Türkiye'de en başta başladığımız noktaya bence geri dönüyoruz. Türkiye'deki asıl sorun 1920-30-40'larda da bugün de demokratik olmayan devlet sorunudur. Bunu tartışmaya başladığımız zaman bence sorunları zaten çözerek, görüşerek devam edeceğimizi düşünüyorum.

Keyman :

Ali Bey, son dönemlerdeki eğilimlere göre çözüm nerede yatıyor?

Çarkoğlu :

Örneğin 90'ların sonundan 2000'lerin başına kadar kurumlara güven sorusunu sorardık. . . Politikacılara meclise, hukuk sistemine, üniversitelere, iş dünyasına. . . O tür sorular da sorduk, ne derece dürüst Türk toplumu diye. . . Genellikle bulunan bulgular askere, orduya çıkardı 90'larda. . . 90'ların sonu, 2000'lerin başı siyasete, iş dünyasına hiç kimseye güven çıkmaz. . . Meclis’e falan hiç güveni olmaz. . . 2000 krizi ve 2002 AKP iktidarından sonra ise birdenbire Meclis’e ve siyasetçilere güven yükseldi. Neden? Çünkü biz oy verdik, bizim oy verdiğimiz iktidarda, onlara güveniyoruz haline dönüştü. Ama bu da çok tipik bir şekilde. . . CHP’li MHP’li birisinin güveni yok AKP’ye oy vermişlerin Meclis’e de güveni var siyasetçilere de güveni var. Bir anlamda polarizasyon orada da çok göze çarpıyor. Orduya güvenin ise biraz düştüğünü görüyoruz ama hala tüm kurumlardan yüksek.

Berktaş:

Bunları yeni mi araştırıyorsunuz?

Çarkoğlu :

Evet şu sıralardaki araştırmalardaki genel eğilim böyle ama örneğin Finlandiya'da orduya güven Türkiye'dekinden çok daha yüksek. Nerdeyse Finlandiya'nın ordusu bile yok ama Soğuk Savaş'ta Rusya'ya, Sovyetlere karşı direnen bir ordu.

Berktaş:

Ne kadar eleştirdiğimiz şey varsa yeniden üretiliyor. Bunda bizim katkımız var mı?

Özipek :

Aslında bir anlamda farklı bir eleştiri şekli var ama bunu Ali Çarkoğlu anlatır.

Çarkoğlu :

İki nokta var benim söylemek istediğim. Mağduriyet meselesinde mesela prensip olarak mağduriyet ile gerçekleşen mağduriyet arasında ne kadar fark var aslında onu değerlendirmek önemli olur. Elimizde bu konuyla ilgili bir tane araştırma var. Bilimsel standartları yüksek olan bir saha çalışmasıdır. Binnaz Toprak ile Ersin Kalaycıoğlu yaptı ve bir tek o araştırmada türbanlı gençlere üniversiteye girememe sebeplerinin ne olduğu soruluyor. ‘Üniversiteye giremedim çünkü türbanlıyım’ cevabı çok nadir çıkıyor. Esas yüksek çıkan şey sosyo ekonomik yetersizlik. Bu da tabii çok doğal, anlaşılır, sürpriz olmayan bir sonuç. Fakat prensip olarak kapanan genç kızların türbanlı oldukları için üniversiteye alınmadıklarını hepimiz gördüğümüz için burda bir çıkarımda bulunup bunu yaygın bir mağduriyet sebebi olarak, mobilizasyonun temeli olarak var sayıyoruz. Aslında mobilizasyonun temeli bu bir algı olabilir ama gerçekleşen sahadaki insanların söyledikleri, ‘Zaten üniversitenin kapısına dahi giremiyoruz ki sosyo ekonomik yetersizliğimiz dolayısıyla. . .’

Bu önemli bir farklılık yani elbette ki kapıda kontrol yapılması kabul edilebilir bir şey değil fakat bunu Türkiye'deki türban mağduriyetinin gerçek olgusu olarak anlattığımız zaman esas büyük sosyal sorunu reddetmiş oluyoruz.

Kadınlar sosyo ekonomik yetersizlik dolayısıyla okula gitmiyorlar, gidemiyorlar ve yüksek öğrenime katılmıyorlar. Bu bir yerde ideolojik ve siyasal bir projenin bir parçası olarak kullanılmak amacıyla bu algı yaratılıyor. Bu intiba bende açıkcası var.

Berktaş:

Türban yasağı kalktı ama kadınlar ne kadar okula gidiyor böyle de bir sorun var.

Keyman :

Kadınların yüksek eğitime katılımında yine büyük bir azlık var. Esasında kutuplaşmayı nasıl çözeceğiz derken yasal düzenlemeyle ya da bir anlamda bu devlet geleneğinden gelen yapılara bakmak kadar esasında onların gerisinde olan o şeylere de bakmak önemli.

Mesela kadınların üniversiteye gitmeleri, baş örtüleriyle gitmeleri o yasal şeylerin kalkması, gitmelerini sağlamak çok önemli fakat gerekli ve yeterli ayrımını yaparsak gerekli fakat yeterli olmuyor. Çünkü bakıyoruz ki sosyo ekonomik koşullardaki veya ataerkillikle ilgili olanlardaki düzenlemeler yapılmadıkça belki yüzde 20-40 artacakken yüzde 5-7 artıyor.

Berktaş:

Muhafazakar İslami kesimdeki işverenlerin işine yaradı. Orada eğitilmiş kadınları daha az parayla daha az ücretle çalıştırmalarına yol açtı. Bu İslamcı kapitalistlerin, İslamcıların söylediği firavunlaşma oldu yani. Bu kesim içindeki sosyo-ekonomik ve sınıfsal farklılıkların derinleşmesi meselesi çevrenin merkeze geldikçe nasıl dersiniz diyin bu çok önemli bir şey. Burda Başbakanımızın dediği mutaassıp kadınlar en çok zarar görüyor. Kadınlar ister baş örtüsüz ister örtülü ister muhafazakar kesim sürekli okkanın altına gidiyorlar.

Keyman :

O yüzden bu son dönemde kimlik sorunlarıyla ilgili Türkçülük, İslamcılık onları tartıştığımız kadar esasında vatandaşlık, eşit vatandaşlık, sınıf, o sınıf bağlamındaki gelir düzeyleri bağlamındaki eşitlik, fakirlik bunları tartışmamız da boşuna değil esasında; çözümü aradığımız zaman bunlara yönelik yapmalıyız.

Çarkoğlu :

Şununla bitirmek isterim; ben muhafazakar bir parti liberal bir dönüşüm yaratabilir mi diye bir soru sormak isterim. Çünkü Türkiye'de karşı karşıya olduğumuz sorunların

çözümü aslında liberal bir ortam yaratmaktan geçiyor. Eğitim sisteminde kamusal alanda renklileştirici bir iz vermesi gerekiyor. Sadece Anadolu kentlerinde böyle gri yok. Kamusal alanlar karşı karşıya değil İstanbul'da bugün. Avrupa'nın büyük şehirlerine karşılaştırdığımız zaman pek çok zaman fikir çeşitliliği, fikir dünyasındaki farklılaşmaların kamusal alana yansımada İstanbul'un o kadar da ilerde olmadığını görüyoruz. Biz çok övünüyoruz, İstanbul muazzam Avrupa'da en hareketli kent falan diye ama ben halen fikri düzlemde ne Londra'da ne Roma'da ne Paris'te gördüğüm tartışmayı burda göremiyorum.

Bunun yapılabilmesi için bütün eğitim alanında, tarihin yorumlanmasında vs. hepsinde farklı yorumların dillendirilmesinin mümkün olması lazım.

Türkiye halen böyle özgürleşme sürecinden geçebilmiş değil. Burda Ermeni soykırımı tartışmalarının bu kadar belirleyici öneme sahip olmasının bir nedeni de bu. Çünkü tarihin bazı alanlarının tartışılmaz, dokunulamaz ilan edilirdiği durumunda, aslında pek çok alana sirayet eden bir eğilimimiz oluyor. Ne Osmanlı'yı eleştirel bir şekilde tartışabiliyorsunuz ne Cumhuriyetin ilk yıllarını ne 80'li yıllardaki liberal dönüşümü adam gibi tartışabiliyoruz.

Dolayısıyla bu tartışma ortamının yaratılması Türkiye'deki güvenin ve kutuplaşmanın engellenebilmesinin bence yegane yoludur. Bunun gerçekleştirilebilmesi için çalışılması gerekiyor. Bunda da tabii iktidarın oynayacağı liderlik rolü çok önemli. İktidar buyurgan bir kutuplaştırıcı retorik benimsediği takdirde bunun gerçekleştirilebilmesi bence çok zor. Bunu entelektüellerden, sanatçılardan, fikir önderlerinden dizilerden falan beklemek boşuna. Fikrin ve özgürlüğün artırılması için yukardan bütün siyasal liderliğin bu bilinç içerisinde, bu hoşgörü içerisinde olması gerekiyor.

Keyman :

Peki Berat Bey siz ne diyorsunuz?

Özipek :

Bende çözüm önerileri var ama kısa kısa geçeyim. Liberal muhafazakar partiler dönüşümü gerçekleştirebilir mi? Bu halihazırda bir ölçüde gerçekleşti. Ben liberal bir demokrat olarak muhafazakar AKP hükümeti, gerçi ne kadar muhafazakar olduğu tartışılır, bu anlamda hem ekonomik hem siyasal liberalleşme açısından şimdiye kadar çok rövaşata attı diye düşünüyorum, bir

sürü hatasına rağmen. Bir siyasal aktörü anlam sağlamak için bir başka siyasal aktörle karşılaştırırsın. Bir dönemi de bir önceki ve sonraki dönemle karşılaştırırsınız. Şimdi iki açıdan da AKP-MHP-CHP ekseninde ya da şu anki dönemi 80'li , 90'lı yılların başlarıyla kıyasladığında ben ciddi anlamda bir demokratikleşme, özgürleşme görüyorum. Ama tuhaf bir şey, biz aslında toplumda olmayan bu bölünmüşlük, ayrılmış yanlış bilinç. Mesela ben dinlerken bu anlamda farklı olduğumuzu gördüm. Dedikleriniz verdiğiniz örnekler doğru ama sadece bir tarafını ifade etmek istiyorum, Fatmagül Hanım'ın söylediği... Evet 'Affedersiniz Ermeni' dedi Erdoğan ama onu tam olarak da öyle söylemek istemedi; kötü, çirkin şeylerle çevirdiler. Sonuçta kendini mesafelendiren bir umutsuzluk var onu kabul ediyorum.

Berktaş:

Bu otomatik refleks kötü bir şey değil ki ben bunu zihniyet kalıpları açısından söylüyorum.

Özipek :

Hepimizde var, söylemek istediğim bu değil sadece. Bir de çıktı, taziye yaptı; bu bir devrimdir, bir ilerlemedir. Toplumsal gelişim böyle düz giden bir şekilde olmuyor zikzaklı oluyor ama her seferinde değişimin nerede olduğu ne kadar ilerlediği önemli. Kendisinden önce oluşturan kadar bu kim olursa olsun, ondan sonraki siyasal aktörün de böyle birşeyi oluşturmaya kalkışmak, yapmak hakkı.

Onlarca yıllar içinde oluşmuş bir Cumhuriyet yönetim şekli bahsediyoruz. Ama çok kötü anti-demokratik bir yönetim şekli aynı zamanda. Mesela sivil-asker ilişkileri çok kötü bu anlamda. Teamüller uzunca bir süre kalıbında olmuş olmasına rağmen iyi anlamına gelmiyor bu. Bu tabii ki değiştirilebilir ve koyan kadar değiştirmek için tersini yapan da hak sahibi.

Neoliberalizm için de söyleyeceklerim var ama kötü anlamda kullanıldı. Bir liberal olarak hem öyle düşünmüyorum hem de kendisine neoliberal diyen liberal rastlamadım. Gerçekten de öyle. Yani tek boyutlu bir eleştiri olunca fotoğrafın tek tarafı olunca söylediğiniz doğru olsa bile sonuç, ortaya çıkan fotoğraf yanlış oluyor, eksik oluyor. İkisini bir arada katmak lazım.

Mağduriyetle ilgili mesela sizin söylediğinize hiç katılmıyorum. Mesela mağdur olanı iddia ediyorsunuz, insanlar mağdur gerçekten vicdan özgürlüğü üzerinden

Kaya: Bir mağduriyet söylemi ki, bu çoğunlukçuluk üzerinden, yüzde elli söylemi üzerinden iktidarın gayet başarılı bir şekilde sarsılmadan yerli yerinde durduğunu görüyoruz. Ben bu kadar iddia edildiği gibi mağdur oldukları kanaatinde değilim, kesinlikle değilim

Yani lise son sınıfa gelip de üniversiteye gelip de doktor filan olmak isterken bir anda kat sayı koyuyoruz senin geleceğin karartıldı denilen insanlar oldu.

TÜSİAD da savundu bu katsayıyı ayrıca. Şimdi mesela kutuplaşmadan şikayet ediyor ama en fazla katsayıyı savunulardan birisi de TÜSİAD'dı o yedi sekiz sene boyunca.

Kaya :

O noktada yapılan tartışmanın üzerine gidersek, sayılara baktığımız zaman asıl mağdur meslek lisesi öğrencileriydi. Ama kimse onların mağduriyetinden söz etmedi. Ama ben sadece imam hatip lisesi mağduriyeti üzerinden değil asıl yüzde 80 – 90 civarındaki meslek lisesi mezunlarının mağduriyeti üzerinden oran belirtiyorum.

Özipek :

Hepimiz biliyoruz ki asıl amaç imam hatiplerin önünü kesmekti. Çünkü aslında büyük sermaye eleman ihtiyacını haklı olarak gözetiyordu ama buradaki o politik şey TÜSİAD'ın daha önce hazırlattığı bütün raporlarda da gördük; demokratikleşme raporlarında da hep aynı sorun vardı. Türkiye'nin sorunlarına işaret ediyordu ama bir taraftan da savunuyordu. Egemen laiklik anlayışın, antipatik laikliğin devam etmesini istiyordu. Dolayısıyla güvenin tesirinden bahsedelim. Sivil toplumun da hükümet kadar atması gereken adımlar var ama daha önce mağdur edilmesi için uğraştığımız insanların çoğunlukta olmakla oluşmuş dayatmalarında ciddi anlamda siyasi bir süreç söz konusu ise burada güvenin tesir etmesi zaman alıyor. Bu anlamda hiçbir kesim belki sorumluluktan bağıışık değil.

Son tahlilde hükümetin böyle bir algısı varsa, yani mağduriyet algısı varsa asıl sorun hükümettir. Ama sivil toplum, o anlamda iş dünyası da bu anlamda bu sorumluluğun bir parçası ve onlar da taşıyor bu yükü.

mağdur. Müslümanlar da mağdur, gayrimüslimler de mağdur, Aleviler de mağdur, Sünniler de mağdur. Sünni Müslümanların mağduriyeti çoğunluğu baş örtüsünden değil. Cemaatlerin, tarikatlerin yasaklandığı bu ülkede dini eğitim alma hakları elinden alındı, idam edilenler oldu ve günümüzde çok eskilere gitmeyeyim, tek parti dönemine kadar gitmeyeyim, mesela AKP'nin kaldırmaya çalıştığı yasalara baktığımız zaman da, hani bir mağduriyet algısı dediğimiz zaman da bunun aslında gerçekten yaygın ve sebepsiz bir şekilde hakları ihlal edilen insanlara çok büyük haksızlık olduğunu düşünüyorum.

Belki önyargı biraz böyle bir şey; önyargı dost kesimlerden mağduriyet payesini getiriyor bize. Şimdi YAŞ kararlarıyla ordudan sorgusuz sualsiz atılanlar oldu, namaz kıldığı için ya da başörtülü olduğu için ya da başka bir sebeple... Bunlar oldu, intihar edenler oldu.

28 Şubat'ta siz de üniversitedeydiniz. Üniversitede ne kadar insanın atıldığını biliyorsunuz. Benim bir arkadaşım intihar etti. Bütün bunların gözümün önünde gerçekleştiğini görüp birisi çıkıp sadece mağduriyet dediği zaman çok üzülüyor insan. Gerçekten biz çoğu zaman çevremizdeki insanların sesleriyle kulaklarımız doluğu için başka bir tarafı göremeyebiliyoruz. Bu çok acı verici bir şey.

Son olarak şunu söyleyeyim; Kürt sorunu, Ermeni sorunu, Alevi sorunu gibi dediğiniz sorunlar demokratik olmayan devlet sorunudur, yani demokratik olmayan bir devlet asıl sorundur, doğru, ama onun varlığında kendilerini kötü hissedebiliyorlar. O yüzden Kürt sorununa Kürt sorunu demek doğru bence.

Son olarak asıl bakılması gereken devletin ideolojik tarafsızlığını garanti altına almak, liberal anayasa hareketinin hedefini anlamaya, hayata geçirmek, devletin tüm vatandaşlarını etnik, siyasi, kültürel, cinsel kimlikleri karşısında eşit mesafede tutmak ve onların haklarını koruyan bir çizgi çekmek, pratik olarak da Kürt barışının tamamına erdirilmesi, Alevi sorunu için iktidarın elini taşın altına koyması lazım. Azınlık haklarının iade sürecinin tamamlanması lazım.

Çarkoğlu :

Sizin bu fikriniz bana yeterince dönüştürücü gelmiyor. Bir şey yapmasın, herkes eşit mesafede dursun noktasına gelmemiz bence Türkiye'yi bir yere götürmeyecektir. Şu anda eksik bir katılım var, eşitsiz bir muamele var. Bunların hepsinin ortadan kalkması için devlet mekanizmasının aktif bir şekilde dönüştürölüp değiştirilmesi lazım. Aksi takdirde ne olacak, herkes ne yapıyorsa yapmaya devam edecek.

Özipek :

Dönüşümün niteliği önemli. Mesela pozitif ayrımcılığın ya da mağdur edilen kimliklere telafi edici bir adalet anlayışıyla yaklaşılmasının da başka problemleri var, onu ayrıca konuşuruz.

Çarkoğlu :

Ben o noktada değilim ama devletin aktif olarak bu eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için gayret sarf etmesi lazım. Aksi takdirde istemediğimiz bir yerde kalmaya devam ederiz.

Berktaş :

Bu mağduriyet üzerine gayret makul fakat sahtelik göstergesidir. Mağduriyet üzerinden yapılan politika sonuç olarak kimlik politikasıdır ve kimlik politikası da dışlayıcı bir politikadır. Grup içinde sadakate yönelik, kabile sadakatini

unutturan bir politikadır. Mağduriyet politikasını kadınlar da yapıyor feministler de yapıyor, onları da çok eleştiren var, ben buna katılmıyorum. Politika denilen şey ortak hedefler uğrunda birlikte konuşmak, çözüm üretmek vs... Ben bu mağduriyete her zaman karşı çıkmaya çalıştım.

Şimdi orada ikinci nokta bizim de katkımız var derken hakikat anlatıcı olarak, kamusal alan sorumluluğu hakikati söylemektir. Tam da bu nedenle askeri vesayet varken, Kemalist ideoloji insanlara zorla empoze edilirken kendi adıma konuşayım Kemalist ideolojiyi, ordunun hakimiyetini eleştirdim. Akademisyenler, aydınlar olarak bizim görevimiz egemen ideolojiyle uğraşmaktır ama bugün bu durum değişti. Bugün durum ne kadar değişti, ne yaptı, onunla uğraşmak gerekiyor. Halen benim yazdığım yazıların başka bir bağlam için kullanıldığını görmekteyim. Bu tek taraflı bir şey anlatabiliyor muyum? Bugün sürekli olarak egemen olan nedir, onu tespit edip hakikatı sorgulamak lazım. Eski mağduriyetler, eski şeyler değil yani, durum değişti, 1998'de değiliz.

Özipek :

Ayhan hoca mağduriyet söylemini sahte bir şey olarak söylemeseydi ben bundan bahsetmeyecektim.

Berktaş :

Hakikat anlatıcısı olacaksın her durumu yeniden analiz edip taraf olmak değil tavrı almak diye düşünüyorum ben. Dolayısıyla durum değişti diyorum ben.

Kaya :

Bu mağduriyet konusunda bir şeyin düzeltilmesini istiyorum. Yani bunların sahte olduğunu söylemedim ben. Bir gerçeklik vardır bir de gerçekliğin temsili vardır söylemsel düzeyde. Mağduriyetlere baktığımız zaman ben bugün iddia edildiği kadar Sünni Müslümanların bu ülkede mağdur olduğu kanaatinde değilim. Bunun özellikle altını çizmek istiyorum. Bu ülkede mağdur olanlar var ise, İslami anlamda mağdur olanlar var ise 16. yüzyıldan bu yana mesela Alevi toplumdur ama onların ürettiği bu kadar eko yapmadığı için biz bunu çok da fazla konuşmuyoruz. Sürekli başörtüsü üzerinden, sürekli imam hatipler üzerinden... Bilimsel olarak benim en çok rahatsız olduğum çoğunluğun gücüdür. Ben her zaman çoğunluğun gücünden, hükümden korkarım. Çoğunlukla da haksız bulurum.

Çarkoğlu: 90'ların sonu, 2000'lerin başı siyasete, iş dünyasına hiç kimseye güven çıkmaz, Meclis'e falan hiç güveni olmazdı. 2000 krizi ve 2002 AKP iktidarından sonra ise birdenbire Meclis'e ve siyasetçilere güven yükseldi. Ama bu sadece AK Panti'ye güven gibi algılanmaya başladı

Özipek :

Çoğunluklar da baskı altında olabilir. Alevilerle Sünnileri mağdur eden bir yasa, uygulama aynı kaynaktan geliyor. İkisinin de dedesinin pirinin tekkesini tarikatını yasaklamıştır.

Berktaş:

Bir tane Alevi müsteşar, bir tane Alevi komutan göremezsiniz. Bugünün hükümetinde değil, bütün

cumhuriyette görebilirsiniz. İşte böyle baktığınız zaman bu çoğunluk ya... Biz çoğunluğun parçası olmamalıyız.

Özipek :

Hepsinin de kaynağının, kökeninin aynı olduğunu düşünüyorum. İmam hatipleri ya da Sünni eğitim veren Sünnilerin okullarını, mesela bir Nakşibendi lisesini veya üniversitesini yasaklayan bir zihniyet ve uygulamayla Heybeliada'yı yasaklayan aynı. Aynı yasayla yasaklanmış. Bir de mağduriyet üzerinden yapılan politika sahte bir politikaysa öyle olmayabilir diye düşünüyorum ben. Her zaman zaten o zaman toplum prim vermez. İnsanlar irrasyonel varlıklar değil. Ben en eğitilmiş olanın da en eğitimsiz insanın da kendi içinde bulunduğu nesnel yaşam koşullarına göre hareket edebildiğini düşünüyorum.

Dolayısıyla bir siyasetçi gelip ona mağduriyet söylemi üzerinden ajitasyon yaptı diye oy vermez. Tayyip Erdoğan'ı çoğu insanın tercih etmesi veya oy vermesi çok güzel konuşması falan değil, yaşadığımız 28 Şubat sürecini, ağır ekonomik bunalımları, baskıyı düşünün, mağduriyet algısı gibi görünen ama ciddi anlamda yaşanan şeylerin sonucu olarak onu seçtiler. Ve unutmayın aynı insanlar bir başka

lidere de oy verebiliyorlar. Mesela Konya'nın Erbakan'ın kalesi olduğu düşünülüyordu, hatırlayın seçimlerde silme AKP'ye oy verdiler, Erbakan'ın partisine oy vermediler. Yani insanlar böyle mesela milliyetçilik, ajitasyon üzerinden ya da birileri sen mağdursun dedi diye değil de gerçekten mağdur oldukları için o siyasi iktidarı değiştiriyorlar.

Berktaş:

Berat kardeşim tabii ki öyle ama mesela Kürt meselesinde Kürtler sadece mağduriyet üzerinden bir şey götürürlerse kimlik politikasından öteye geçemezler demek istiyorum. Aynı şeyi İslamcılar yapamazlar demek istiyorum .

Özipek :

Buna katılıyorum ama bu başka bir şey. Kürtler de mesela bugüne kadar kimlik ve orada yaşanan sorun üzerinden gitti. Demirtaş olmasaydı zaten o oyu almazlardı.

Keyman :

Şimdi ben şöyle dört beş maddeyle özetleyeyim. Bir kutuplaşma sorununuz var fakat ayrışma düzeyinde değil.

İkincisi kutuplaşma sorununa bakarken toplumdan daha çok devletin yönetimi, devletin ikilikler yaparak yönetimi, kamusal alanı daraltan, devletin bir anlamda tartışma ortamını, yaşam tarzını, tercihlerini belirlemeye kadar giden bir yönetim tarzı. Bu evvelde de vardı bugün de var. O yüzden de biraz devletten kaynaklanan ve devletin yönetiminden kaynaklanan bir sorun oldu.

Üçüncüsü bir kutuplaşma sorununun orada biraz ayrışma var ama ortaklık yani toplumsal düzeyde topluma bakarak da, direk toplumdan giderek de, direkt kimliklerden giderek de düşünüldüğü, hatalı olduğu o yüzden de esasında toplum belki de bunun çözümünü yaratacak.

Dördüncüsü hızlı değişen bir ülke olduğu için esasında hızlı değişen ülkede bu tür sorunların olabileceği ve o yüzden de bu soruna bir reel sorun olarak bakmak gerektiği, ayrışma temelinde değil kutuplaşma temelinde bakılması gerektiği ortaya çıktı. Bu da tabii aralarda bunun Türkiye'ye yönelik değil dünyanın geneliyle ilgili ve özellikle güvensizlik herkes tarafından paylaşıldığı...

Bir de tabii mağduriyet, çoğunluk çoğulculuk... 'Gezi'den çıkan tartışma bence önemli bir tartışma. Çünkü ilginç bir durumla da karşı karşıyayız. 2002 yılında başlayan, 2014 yılında da yeni bir Türkiye inşaatıyla, o söylemiyle de seçim

kazanan hatta bundan sonraki seçimleri de büyük ihtimal kazanacak olan bir çoğunluk yapısı varken mağdurluk ve çoğunluk... Son nokta olarak devletin toplumu yönetme tarzının değişmesi. O yüzden de AKP nasıl yönetecek bundan sonraki yeni Türkiye'de? Liberal ortaklığı anlayacak mı? Yoksa bu çoğunlukla çoğulluk arasındaki dengeler hep önemsenecek mi? Burda esaslı bir ortaklaşma bence oluyor.

Burda bir ilk belki de... Görüş Dergisi olarak bu kutuplaşma olayını biraz daha düşünmemiz de gerekiyor. Örneğin ekonomi alanında TÜSİAD, MÜSİAD ve diğerleri bunlar artık kapsayıcılık geçirecek mi yoksa egemenlik tek temelli mi olaca?

Kimliklere baktığımız zaman eşit vatandaşlık mı olacak? Sivil topluma baktığımız zaman sivil toplum eskisinden daha güçlü mü olacak? sivil topluma bir anlamda eşit mesafede mi yaklaşılacak? Sivil toplumu esasında kaale alan bir yönetim mi olacak?

Bu kutuplaşma sorununu tartışılması gerektiğine, çözümüne belki biraz daha açıklık getirdik.

Kendi adıma teşekkür ederim. Anlamak ve detayları görmek için faydalı oldu. Herkese teşekkürler..

IRAK'IN GELECEĞİ VE SENARYOLAR

Prof. Deniz Ülke Arıboğan / Bilgi Üniversitesi

Donald Rumsfeld'in hiç bir terörist devletin insanların güvenliği ve dünyanın istikrarı için Irak'taki Saddam Hüseyin rejiminden daha büyük bir tehdit oluşturmadığını (CBS,Face the Nation, 14 Mart 2004) söylemesinden bu yana sadece 10 yıl geçti. Rumsfeld'e göre ABD'nin Irak'taki müdahalesi 5 gün, 5 hafta, haydi bilemediniz 5 ay kadar sürebilirdi, ama asla ondan daha fazla uzaması söz konusu değildi.

Esasen ABD'nin Irak'a askeri müdahalesi en net biçimde 1991'de başlamıştı ve aralıklarla yaklaşık 25 yıldır sürüyordu. 1. Körfez Savaşı'nın maliyeti çeşitli hesaplamalara göre 60-80 milyar dolar arasındaydı. ABD ekonomisi açısından önemli etkileri olmakla birlikte, küresel askeri endüstriyel kompleksin damarlarına epeyce kan pompalamayı başarmıştı. 2003 müdahalesinin bedeli ise çok daha büyüktü. Joseph Stiglitz ve Linda Bilmes'in 2008 yılında yayınlanan "3 Trilyon Dolarlık Savaş" adlı kitabında direk ve dolaylı maliyetlerin ortaya dökümüyle çıkan toplam maliyet inanılmazdı. Stiglitz, Bloomberg'e verdiği bir mülakatta savaşın sonunda bu maliyetin 5 trilyona kadar varacağından söz ediyordu. Üstelik konu sadece savaşın ABD'ye yüklediği finansal yük değildi. ABD'nin Irak müdahalesine giriştiği yıllarda 25 dolar olan petrolün varil fiyatı 2008'e geldiğinde 140 dolara fırlamıştı. Batı ittifakının dışarıdan ithal edilen petrole bağımlı ekonomileri çöküşe sürüklenirken, başlıca rakip Rusya ve diğer petrol ihracatçıları için tablo giderek güzelleşiyordu. Durumu açıklamak için varil başına her 1 dolarlık artışın yalnızca Rusya'nın kasasına 3.5 milyar dolar olarak girdiğini söylemek yeterliydi. Venezuela , İran gibi ABD'nin çok sevgili dostları da (!) bu süreçten nemalananların başında geliyordu.

Obama'nın ABD başkanı seçilirkenki en önemli vaatlerinden birisi de kuşkusuz dünya politik dengelerini yeniden farklı bir kurgu üzerine oturtacak bir modelin inşasıydı. Irak ve Afganistan'daki askerlerini geri çekecek, savunma bütçesini

Irak üzerine senaryolar ABD'nin Körfez savaşına müdahalesinden bu yana tartışılan bir konu. 1. Dünya Savaşı sonrası bölgede binlerce yıldır var olan halkların yapılarına, inançlarına hiç bir sosyal ve siyasal duyarlılık gösterilmeden çizilen Ortadoğu haritasına yeni güç dengeleri çerçevesinde taze bir şekil verme arayışı analistler tarafından sıkça dile getiriliyordu

küçülterek, kaynakları sosyal reformlara ayıracaktı. Lakin 2010 yılına geldiğinde, savunma harcamaları 700 milyar doları geçerek rekor seviyeye ulaşmıştı. Obama 2. döneminde vaatleri konusunda biraz daha duyarlıydı ve 600 milyar dolar seviyelerine çekilen askeri harcamalarını daha da azaltacağından söz ediyordu. Nitekim 2011 yılının Mayıs ayında Bin Laden'in cenazesi (tabutta onun cesedinin olduğunu varsayıyoruz) okyanusa bırakıldığında teröre karşı savaş döneminin bittiğine ve yerini yeni bir anlayışa bırakacağına inanılıyordu. ABD Başkanı Obama 2 Mayıs tarihinde ulusuna seslenirken artık "dünyanın eskisinden daha iyi ve daha güvenli bir yer olduğunu" müjdeliyordu.

Daha güvenli bir dünya!

2014'e girildiğinde sıcak gündemdeki popülaritesini kaybeden El Kaide hikayesinin ardından, masada yeni bir düşman vardı; "İŞİD"(Irak Şam İslam Devleti). Önce Suriye, ardından Irak'ta bütün taşları yerinden oynatan bu düşman figürü ; şimdiki adıyla İD (Islamic State) kısa sürede Batı sistemi için gelmiş geçmiş en büyük tehdit olarak tanımlanmaya başlamıştı. Eylem alanı Ortadoğu coğrafyası olmakla birlikte Batı ittifakı tarafından çok ciddiye alınıyordu. Konunun sadece kafaları

kesilen gazetecilerle ilgili olduğunu düşünmek oldukça naif bir yaklaşımdı. Bölgede zaten yüzbinlerce insan bir kaç sene içerisinde hayatını kaybetmiş, şehirler yıkılmış, milyonlar mülteci hale gelmişti.

İD insanları öldürmekten daha önemli bir şeyler yapıyor olsa gerekti. Zira Birleşmiş Milletler, Nato, Arap Birliği benzeri bütün uluslararası kurumlar ayaktaıdı. Dünyanın dört bir tarafından Suriye ve Irak topraklarına akın eden cihadçıların oluşturduğu bu terör konsorsiyumu, bir yandan 100 yıllık Sykes-Picot düzenini sarsarken, bir yandan bütün bölgesel ve küresel aktörlere meydan okuyor; her türlü etik ve hukuk düzeni altüst ederek ağır savaş suçları işliyor; diğer yandan da Siyasal İslamın yeni bir yorumuyla Halifeliğini ilan ediyordu.

İD lideri Bağdadi, Bin Laden gibi bir mühendis ya da sonraki lider Eyman el Zevahiri gibi bir doktor değildi. İslami İlimler doktorası yapmış bir teolog ve Hz. Muhammed’in soyundan geldiğine inanılan Bağdadi ailesinin bir ferdi idi. Bölgedeki siyasal açmazların ve zaafların farkındaydı. Halifeliğini ilan ettiğinde hem Vahabi Selefi geleneğini sürdüren bölge ülkelerinin, hem İhvan geleneğini sürdüren grupların, hem laik Müslümanların, hem de Şiilerin aynı anda ödünü kopartmayı başardı. El Kaide’nin merkez yönetimini bile karşısına almaktan çekinmiyordu. Bir süredir birbirine düşman hale gelmiş olan bütün grupları aynı anda karşısına almakta tereddüt etmeyen bir yapının lideri olarak Bağdadi, Fareli Köyün Kavalcısı misali, İslam dünyasının etrafa saçılmış bütün cihadçı çocuklarını yanına toparlıyordu. Örgüt içerisindeki yabancı savaşçıların sayısı kısa sürede 15 bine ulaşmıştı. Suriye ve özellikle de Irak topraklarındaki Sünni Araplar artık

Dünyanın dört bir tarafından Suriye ve Irak topraklarına akın eden cihadçıların oluşturduğu bu terör konsorsiyumu, bir yandan 100 yıllık Sykes-Picot düzenini sarsarken, bir yandan bütün bölgesel ve küresel aktörlere meydan okuyor; her türlü etik ve hukuk düzeni altüst ederek ağır savaş suçları işliyor; diğer yandan da Siyasal İslamın yeni bir yorumuyla Halifeliğini ilan ediyordu

aynı çatının altına girmişlerdi. Irak’taki yüzlerce Sünni Arap aşireti IŞİD markasını kolayca kabullenmiş, hem Şiilere, hem de Kürtlere yönelik bir savaş başlatan bu hareketi benimsemişti. Onlar açısından Şii Maliki’ye ve Saddam’ı deviren ABD’nin işbirlikçisi Kürtlere yönelen her hareket meşruıdu.

IŞİD’in ilk stratejisi Sünni Arap nüfusunun yoğun olduğu alanda Suriye ve Irak’ı kapsayacak bir yaşam alanı oluşturmak oldu. İki ülke arasındaki sınır kaldırıldı ve halifelik ile birlikte bir İslam devleti ilan edildi. Irak’taki sünni nüfus 10 milyonun üzerindeydi ve ülke nüfusunun yaklaşık % 35’ini oluşturuyordu. Suriye’deki Sünni Arap bölgesiyle birleştiklerinde 10-15 milyonluk Sünni Arap nüfusun yaşadığı bir coğrafyada egemenlik tesis etme arayışındaki IŞİD, çevresindeki kendisinden olmayan herkesle dövüşmekten çekinmiyordu.

Irak merkezli olarak kurulan bu Sünni örgütün Suriye’de ilk görüldüğü dönemlerdeki stratejisi Esad karşıtlığı üzerinden gelişecek diye düşünülürken, IŞİD liderleri, hem El Kaide uzantılarına hem de Özgür Suriye Ordusuna aynı anda savaş açmayı tercih etti. Irak coğrafyasındaki ani ve olağanüstü gelişimi ise hem Sünni Kürtlere, hem de Şii Araplara karşı cephe açmak yoluyla olmuştu. Kendi yaşam alanını tesis ettikten ve yerel Sünni Arap halkın desteğini arkasına aldıktan sonra yayılma alanı olarak petrol bölgelerine doğru ilerlemeyi seçiyorlardı. Musul’un düşmesi bu anlamda kritik öneme sahipti. Savaş derinleşiyor, Batı’dan gelen açıklamalarda ise IŞİD ile savaşmanın ve örgütü tamamen bitirmenin zorluklarından söz ediliyordu.

Şimdi ne Olacak?

Irak üzerine senaryolar ABD’nin Körfez Savaşı’na müdahalesinden bu yana tartışılan bir konu. 1. Dünya Savaşı sonrası bölgede binlerce yıldır var olan halkların yapılarına, inançlarına hiç bir sosyal ve siyasal duyarlılık gösterilmeden çizilen Ortadoğu haritasına yeni güç dengeleri çerçevesinde taze bir şekil verme arayışı analistler tarafından sıkça dile getiriliyordu. Ancak bu stratejik bir terzilik faaliyetiıdi ve bu tür kesme, biçme, ekleme faaliyetleri yapılırken, küçük bir alanda başlatılan değişimin bütün bölgeyi etkileyeceğinin bilinmesi gerekiyordu. Esasen Ortadoğu’da yeni düzen arayışlarının farklı bir versiyonu Büyük Ortadoğu projesi taslağıyla gündeme getirilmiş ve fakat benimsememişti. Arap Baharı ise yapı çözücü etkisine karşın yeni bir sistemin inşasında başarılı olamamıştı. Şimdilerde IŞİD, terzinin elindeki en keskin makas rolünü üstlenebilirdi.

Irak’ın 3’e bölünmesi daha 1990’lı yıllarda konuşulmaya başlanmış, Stratfor’un 2002 tarihinde Gary Halbert imzasıyla yayınladığı bir raporda Saddam sonrası Irak’ın bölünerek 3 ayrı devletten oluşacağı kaleme alınmıştı. Dick Cheney’in planı Irak’ın Arap-Sünni nüfusunun yaşadığı bölgenin Ürdün ile birleşerek, başkentin Amman’a taşınmasını öngörüyordu. Birleşik Haşimi Krallığı adı verilen bu yeni devlet, Ürdün Kralı’nın yönetimine verilecekti. Plan sonraki aşamalarda da geliştirilebilecek boyutlara sahipti. Örneğin bir sonraki aşamada bu bölgenin Batı Şeria’yı da içine katması mümkün olabilirdi. Bu boyutuyla Filistin meselesine de alternatif bir çözüm olarak sunulan Batı Şeria Ürdün’e, Gazze Mısır’a formülü için ideal bir zemindi. Planlanan devlet İran ve Suriye arasındaki coğrafi bağlantıyı keserek, İran’ın Akdeniz koridorunu açmasını engelleyecek bir jeopolitik hattı kontrol ediyordu.

Cheney planında Kürt Bölgesi de otonom bir devlet olarak kurgulanırken, hem Musul’u hem de Kerkük’ü kapsayacak şekilde petrol bölgelerini Şii merkezden kopararak Batı ittifakı sistemi içerisindeki Kürtlere vermeyi öngörüyordu. Irak’ın güneyi ise Şii Araplara bırakılıyor; güney sisteminin Kuveyt’e kadar uzanabileceği söyleniyordu.

2002 yılında Stratfor tarafından gündeme getirilen bu planın değişik bir versiyonu 2007 yılında demokrat senatör Joe Biden tarafından Senato’ya sunuldu ve tasarı ezici bir çoğunlukla kabul gördü. Biden’in “yumuşak bölünme” (soft partititon) olarak adlandırdığı plan, Bosna’daki 1995 modeli baz alınarak kurgulanmıştı. Tasarıya göre Kürdistan, Şiistan ve Sünniistan bölgeleri gevşek bir Irak çatısı altında varlıklarını sürdürüyorlardı. Artık birarada olmaları giderek imkansız hale gelen bu grupların gevşek bir siyasal yapıya geçişini ise ABD ordusunun varlığı kolavlastıracaktı.

Irak’ın 3’e bölünmesi daha 1990’lı yıllarda konuşulmaya başlanmış, Stratfor’un 2002 tarihinde Gary Halbert imzasıyla yayınladığı bir raporda Saddam sonrası Irak’ın bölünerek 3 ayrı devletten oluşacağı kaleme alınmıştı. Dick Cheney’in planı Irak’ın Arap-Sünni nüfusunun yaşadığı bölgenin Ürdün ile birleşerek, başkentin Amman’a taşınmasını öngörüyordu

Şimdilerde şahit olduğumuz üzere bu tür planların hayat geçirilişi çok da kolay olmuyor. Kimilerine göre ABD ordusunun erken çekilmesi, kimilerine göre tarihsel travmaların gün yüzüne çıkması, kimilerine göre de enerji savaşları bu zorlukların bir kan banyosuna dönüşmesine zemin hazırlayan ana faktörlerdi. Irak’ta sadece geçtiğimiz ağustos ayı içerisinde hayatını kaybeden insan sayısı BM’nin İnsani İşler Koordinatörlüğü’nün verilerine göre 1420 idi. Aynı ay içerisinde 600 bin insan da evini barkını terk ederek başka ülkelere kaçmak zorunda kalmıştı.

Bu rakam aslında Irak açısından yeni bir duruma da işaret etmiyordu. 2003 yılında ABD ordusunun Irak’a girişinden 2013 yılına kadar geçen 10 yılda hayatını kaybeden Iraklı sayısı IBC-Irak Body Count adlı kuruluşa göre 162 bin idi. Ülkesini terk eden Iraklıların sayısı ise BM Yüksek Komiserliği’nin rakamlarında göre yaklaşık 1.5 milyona varıyordu. Kısaca Saddam sonrası Irak’ta Batılıların demokratikleştirme hamlesi ağır bir yıkım yaratmıştı.

Bugün ortaya çıkan IŞİD ve benzeri uzantılar da aynı savaşın sürekliliği içerisinde ortaya çıkan semptomlardan başka bir şey değil. IŞİD’i kim yarattı diye sormanın bir manası da yok. IŞİD artık bir üst marka ve altında toplaşan farklı cihadçı gruplarla bir yandan ABD önderliğindeki Batı’nın ürettiği modele karşı direndiğini iddia ederken, diğer yandan da tam da o modelin hayata geçişini sağlayacak köprüleri inşa etmekle meşgul. IŞİD ve türevleri asla sonsuza kadar varlıklarını sürdürmese de egemenlerin stratejik terzilik faaliyetlerinde en işlevsel araçlar olmayı sürdürüyor.

SINIRLI BİR MÜDAHALE...

Prof. Mensur Akgün / Kültür Üniversitesi

Bu yazının kaleme alındığı sıralarda 101 gündür IŞİD'in elinde rehin kalan 49 konsolosluk personeli ve aileleri kurtulmuş, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan BM Genel Kurulu'nda yapacağı konuşma vesilesiyle gittiği New York'tan Amerikalı yetkililerle konuşup geri dönmüştü.

Türkiye askeri müdahaleyi tartışmakta, Metropoll Araştırma Şirketi'nin verileri IŞİD'e yapılacak olası bir müdahaleye desteğin yüksek olduğunu göstermekteydi.

Yakın zamana kadar IŞİD tehdidini hafife almaya çalışan, doğrudan hedef almaktan kaçınan, karşıtlığında oluşturulan koalisyona mesafeli duran Türkiye, rehinelere serbest kalmasından sonra tampon bölgelerden, uçuşa yasak alanlardan bahsetmeye başlamıştı.

Caydırıcılığa dayanan böylesi bir stratejinin müttefikleri tarafından desteklendiği, meşruiyeti en azından onlar tarafından sorgulanmadığı takdirde Türkiye'ye fazla külfet vermeden başarıya ulaşma şansı vardı

ABD'de yapılan temasların olumlu geçtiği, IŞİD ve en az onun kadar önemli olan Suriye'nin geleceği konusundaki tutumların birbirine yakınlaştığı yapılan açıklamalardan anlaşıyordu.

IŞİD karşısında benimsenen bu yeni pozisyonun Türkiye'nin bir süredir gergin olan Batı ve özellikle Batı kamuoyu ile olan ilişkilerine katkıda bulunacağına şüphe yoktu.

Hatırlanacağı gibi İsrail'le 2008 Gazze müdahalesiyle gerginleşen ve Mavi Marmara baskınıyla iyice zorlanan siyasi ilişkiler Washington'da da yankısını bulmuş, Türkiye'nin ekseninin kaydığı söylenmeye başlanmıştı. Gezi Parkı olayları sırasında ve sonrasında da bu duygusal kopukluk derinleşmişti.

IŞİD tehdidiyse Ankara ile Washington'un yakınlaşmasına yol açmış, ABD Başkanı Obama ile Cumhurbaşkanı Erdoğan aylar sonra birbiriyle Galler'deki NATO Zirvesi sırasında görüşmüştü. New York'ta da görüşme trafiği ABD Başkan Yardımcısı Biden'la sürmüştü.

Dahası Eylül ayının son haftası itibarıyla Amerika basınının Türkiye'ye bakışında yumuşama belirtileri görülmekteydi. IŞİD'e karşı atılacak her adım Türkiye'yi Amerika'ya, Avrupa'ya, hatta Arap dünyasına daha yakınlaştıracığı izlenimi doğurmaktaydı.

Ayrıca, IŞİD karşısında takınılacak tutumun Türkiye içinde de sonuçları olmaması imkansızdı. IŞİD'e desteğin ülke çapında çok az olduğunu söyleyen Metropoll araştırması aynı zamanda Türkiye'den insanların bu örgüte katıldığını da ortaya koymaktaydı. Türkiye IŞİD'e karşı Irak ve Suriye'de tedbir aldığı anda bunun Türkiye içinde de yansıması olacaktı.

BM Güvenlik Konseyi'nin IŞİD'le mücadele etmek için aldığı 2170 ve 2178 sayılı kararları hükümlerine zaten uymak zorunda olan Türkiye, bu örgütü öven, yaptıklarını makul karşılamaya çalışan yayınlar konusunda daha etkin tedbirler almak durumunda kalacaktı.

Antiemperyalist reflekslerle ya da inanca dayalı dayanışma duygusuyla IŞİD'e katılımı mazur göstermeye çalışan birey ve grupların sesinin alınacak tedbirlerle kısılması kaçınılmaz hale gelecekti.

Üstelik IŞİD'e karşı verilecek mücadelenin ön saflarında yer almanın bölge siyaseti üstünde daha fazla söz sahibi olmak anlamına geleceği de açıktı. Belki

hepsinden önemlisi Türkiye'nin IŞİD karşısında alacağı tavır Kürt sorununun çözüm sürecine katkıda bulunacak, PKK/PYD kanadından gelen eleştirilere cevap niteliği taşıyacak, sarsıntı geçiren çözüm sürecinin tekrar rayına oturmasına yardımcı olacaktı.

Ancak böylesi bir siyaset değişikliği Türkiye için fırsatlar kadar sorunlar da yaratabilirdi. Terör Türkiye'ye taşınabilir, göç dalgaları daha da artabilir, şehit cenazeleri ve ekonomik yükler Türkiye'yi zorlayabilirdi.

Obama'nın IŞİD ile mücadele için minimum üç yıllık bir süreden söz etmesi, Suriye'deki geçiş için Suudi Arabistan'da bir yıl boyunca eğitilecek 5 bin kişinin bekleneceğinin anlaşılması, muhalifler için Amerika tarafından sadece 500 milyon dolarlık bir kaynağın ayrılması, hepsinin ötesinde de koalisyon ortaklarının her birinin farklı siyasi öncelikleri olması girişilecek işin uzun ve meşakkatli olacağına işaret ediyordu.

2 Ekim'de Anayasa'nın 92. maddesine göre TBMM'ne getirilen tezkere de IŞİD karşısında Türkiye'nin ne tür tedbirler alacağı, nasıl bir askeri müdahalede bulunacağını açığa kavuşturmadı.

CHP, HDP ve MHP farklı gerekçelerle Hükümet Tezkeresi'ni eleştirdiler, Hükümet ve AK Parti adına yapılan konuşmalarla gerekçeleri savunuldu. Ancak

Bir müdahale zemindeki meşru Suriye muhalefeti ve PYD ile daha yakın ve kapsamlı işbirliğini gerekli kılacak, onların kara unsuru olarak IŞİD’le savaşabilmesi için Suriye rejiminden gelebilecek saldırılara, özellikle de hava saldırılarına karşı korunmalarını zorunlu hale getirecekti.

kabul edilen tezkerenin tam olarak ne şekilde kullanılacağı belli olmadı.

Türkiye müstakbel ortaklarından beklentilerini açıklarken de, beklentilerinin karşılanması halinde IŞİD’e karşı yürütülen mücadeleye nasıl bir katkıda bulunacağını bildirmedi.

Belli olmaya başlayan mülteciler, sınırdaş yerleşim birimleri ve meşru kabul edilen Suriye muhalefeti için güvenli bölgeler oluşturulmasının istendiği. Zaten makul ve optimum müdahale Türkiye’nin sınırına yakın bölgelerde tek taraflı da olsa güvenli bölgeler ilan etmesi, bu bölgelere yapılacak saldırıları püskürteceğinin açıklanmasıydı.

Aslında Hükümet Tezkeresi’nin görüşüldüğü güne denk gelen Süleyman Şah Saygı Karakolu’nun bulunduğu alanı kapsayan bölgeye yapılacak bir saldırı halinde ne şekilde müdahale edileceğine ilişkin gazetelere ve televizyonlara yansıyan planlama bir anlamda ilk güvenli bölge deklarasyonuydu.

Caydırıcılığa dayanan böyle bir stratejinin müttefikleri tarafından desteklendiği, meşruiyeti en azından onlar tarafından sorgulanmadığı takdirde Türkiye’ye fazla külfet vermeden başarıya ulaşma şansı vardı.

Doğal olarak bu tür bir müdahale zemindeki meşru Suriye muhalefeti ve PYD ile daha yakın ve kapsamlı

işbirliğini gerekli kılacak, onların kara unsuru olarak IŞİD’le savaşabilmesi için Suriye rejiminden gelebilecek saldırılara, özellikle de hava saldırılarına karşı korunmalarını zorunlu hale getirecekti.

Türkiye de böylece hem Kobani gibi Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı, PKK’nın çözüm sürecinin önkoşulu olarak gördüğü yerleşim birimlerini savunabilme imkanına kavuşacak, hem de yardım örgütleri yerinden edilen ve edilecek insanlara Suriye sınırları içinde daha rahat destek sağlayabilecekti.

Ayrıca bu sayede Suriye meşru muhalefeti güçlenecek, rejimin üstünde ciddi bir baskı unsuru oluşturacak, rejimi deviremeye dahi müzakereye zorlayabilecekti. Tüm bunlarsa yazının kaleme alındığı günlerde henüz muğlaklığını koruyan Amerika’nın tutumuna bağlıydı.

Amerika Ekim başı itibarıyla hala kararsızdı. Kendisi için önemli gördüğü bir kaç hedefi vurmak ve bir koalisyon oluşturmak dışında neler yapmak istediğini henüz belli etmemişti. Mısır’da Müslüman Kardeşler iktidarından

dahi hoşlandığı söylenemeyecek olan Washington’un Suriye’de şu anki rejimi ehveni şer görüp görmeyeceği anlaşılamamıştı.

En yakın ortakları İsrail’in çıkarlarının hangi koşullarda daha iyi korunacağı, Rusya ve İran’la olan ilişkilerin ne şekilde seyredeceği belli ki onlar için de net değildi. Ukrayna krizinin seyri Washington’un Suriye politikaları üstünde etkili olacağı benziyordu. Rusya’nın neyi veto edeceğini, ilişkilerini ne kadar zorlayabileceğini kestiremiyorlardı.

Türkiye ise önündeki resim netleşene kadar zaman kazanmaya çalışmakta, şimdilik sadece önceliklerini ve beklentilerini ifade etmekle yetinmekteydi. Ama görünen müdahaleye hazırlık yaptığı, yapmayı düşündüğü müdahalenin esnek ve orantısız olacağıydı.

Umarız Türkiye bu yazı yayınlandığı sırada ve sonrasında da itidali elden bırakmamış, müdahalesini esnek, orantısız ve mümkün olduğunca insani olanla sınırlı tutmuş, caydırıcılığı ve inandırıcılığı zafiyete uğramamış olsun...

KÜLTÜR, SANAT VE SPONSORLUK

Görgün Taner / İKSV Genel Müdürü

Kültür-sanat, yalnızca Türkiye’de değil, tüm dünyada ekonomik hassasiyet dönemlerinden ilk ve en çok etkilenen alan. Son finansal kriz sonrasında Avrupa’da da birçok örneğini gördüğümüz şekilde özellikle böyle dönemlerde kamu kaynaklarından kültür ve sanatın gelişimine ayrılan bütçe, toplumun ihtiyaç duyduğu yoğunluktaki çalışmalar için yetersiz kalıyor. Yenilikçi programlar kurgulayabilmek, büyük yapımlar gerçekleştirebilmek, etkinliklerin sürdürülebilirliğini sağlamak ve bunu yaparken de tek bir kaynağa bağımlı kalmamak için kâr amacı gütmeyen kurumların mali yapılarını sponsorluklarla destekleme ihtiyacı ortaya çıkıyor. Bu desteğe rekabetçi bir ortamda yalnızca bilet satışına yönelik etkinlikler yerine öncü yapıtları izleyiciyle buluşturabilmek ve kültür-sanat üretimini desteklemek için de ihtiyaç duyuluyor. Bunlara paralel olarak da özel sektör şirketleri, kültür-sanat alanında giderek artan ölçülerde sorumluluk yükleniyorlar.

İş dünyasından kuruluşların kültür-sanat sponsorlukları üstlenmesinin arkasında birçok farklı neden yatabiliyor. Bu nedenlerin başında, kurumların kültür-sanat yaşamının

Kültür ve sanata uzun soluklu destek veren kuruluşlar, bir yandan toplumsal hayata katkıda bulunurken bir yandan da destekledikleri etkinlikler aracılığıyla kurum itibarını kuvvetlendiriyorlar

zenginleşmesinin toplumsal hayattaki önemine olan inançları geliyor. Ekonomik büyümenin ancak toplumsal gelişimle paralel ilerlediği sürece gerçek, kalıcı ve sürdürülebilir olduğuna yönelik bir inancı paylaşan kurumlar, topluma karşı sorumluluklarını kültür ve sanat etkinliklerini destekleyerek gerçekleştirmeyi tercih edebiliyor. Destek verdikleri etkinlikler aracılığıyla yerel yaratıcı endüstriye ivme kazandırıyor, iş yaptıkları topraklardaki yaratıcı iklimin kuvvetlenmesinde aktif rol oynuyorlar. Belirli yasal düzenlemelerle kültür girişimlerine verilen desteklerin vergi avantajları yaratması da

Kâr amacı gütmeyen kültür ve sanat etkinliklerinin sürdürülebilirliği için özel sektör desteğine ihtiyaç duyulacağını kabul ettiğimiz noktada, ortaya çıkan etik sorunların çözümü konusunda çaba sarf etmek gerekiyor

sponsorluk ilişkilerinin kurulmasında kolaylaştırıcı bir rol üstleniyor. Gerçekleştirildikleri şehirler ve ülkelerde önemli ekonomik yararları olduğu da görülen kültür-sanat etkinliklerini desteklemek bu şirketler için dolaylı yoldan ekonomiye de katkı sağlamak anlamına geliyor.

Tüm bunlara ek olarak kültür ve sanata uzun soluklu destek veren kuruluşlar, bir yandan toplumsal hayata katkıda bulunurken bir yandan da destekledikleri etkinlikler aracılığıyla kurum itibarını kuvvetlendiriyorlar. Bu tür sponsorlukların kurum içi kültür üzerinde de olumlu etkileri görülüyor. Kuruluşlar, geniş kitlelere ulaşan bu etkinlikler vesilesiyle kurum kimliklerine dair olumlu bir algı yaratıyor, iletişim çalışmalarını kamuya farklı kanallar kullanarak ulaştırabiliyorlar. Sponsor kuruluş etkinliğin afişlerinde ve bilet, kitapçık gibi basılı malzemelerinde logosuyla yer alabiliyor, etkinliğe ilişkin basın toplantısına katılarak medya görünürlüğü kazanıyor, etkinliğin açılışında yaptığı konuşmayla izleyicilere doğrudan ulaşabiliyor. Ayrıca sponsor kuruluşun davetlilerine özel etkinlikler yapılabilir, konukları için etkinliğe davetiyeler verilebilir. Bunların yanında etkinlikle ilgili her türlü tanıtım çalışmasında sponsorun desteğinin altı çiziliyor. Böylece sponsor kuruluş, destek verdiği etkinliğin hayata geçmesine katkıda bulunurken, kendisi için de hedef kitlesine hem doğrudan hem de dolaylı yoldan ulaşacak yeni bir alan yaratmayı başarıyor. Tüm bu olumlu etkilerin ancak sponsorluk uzun dönemli olduğunda tam olarak gerçekleşebildiğinin altını çizmekte de fayda var.

Kültür-sanat sponsorluğu ve sponsorluk etiği, özellikle son yıllarda dünya çapında kamu katkısının git gide azalması ve etkinliklerin özel sektör desteğine daha çok ihtiyaç duymasıyla sıcak tartışma konularından biri haline geldi. Kimilerine göre kültür ve sanata aktarılan maddi kaynakların nereden geldiği değil, nereye harcandığı

önem taşımaktayken, kimileri de iş dünyasının bu alandaki desteğinin, kültür-sanat kurumlarının özgürlüklerini sınırladığı görüşünü savunuyor. Daha çok güncel sanat alanında yaşanan bu kavramsal tartışmalar sonrasında birçok kültür-sanat kurumunun sponsorluk prensipleri ve etik kuralları hakkında çalışmalar yaptığını ve deklarasyonlar yayınladığını görüyoruz. Sponsorluğun etik boyutuna dair tartışmalarda özel sektörün yanı sıra kamu katkısı ekseninde de etik tartışmalar ortaya çıkıyor. Bu eksenindeki sorunsallar devlet kurumlarının destekleyeceği sanatsal faaliyetlerin seçim kriterlerinden, kamu desteğinin hangi alanlara ve aktörlere aktarılmasının daha doğru olacağına kadar uzanıyor.

Kâr amacı gütmeyen kültür ve sanat etkinliklerinin sürdürülebilirliği için özel sektör desteğine her zaman ihtiyaç duyulacağını kabul ettiğimiz noktada, bu alanda ortaya çıkan etik sorunların çözümü konusunda çaba sarf etmek gerekiyor. Kültür ve sanat sponsorluklarının belirli prensipler çerçevesinde gerçekleştirilmesiyle bu endişelerin büyük ölçüde bertaraf edilebileceğini söylemek mümkün. Hem sanat kurumlarının hem de sponsor kuruluşların belirli ilkeler çerçevesinde hareket ettikleri ölçüde saygınlık kazanabildiği de bir gerçek. Bunun için belirlenen prensiplerin ve önceliklerin hem sponsor hem de desteklenen kurum tarafından net olarak ifade edilmesi gerekiyor. Sponsor kuruluşların hazırlanan programları sanatsal ve metinsel içeriğe müdahale etmeksizin desteklemesi, kâr amacı gütmeyen kurumların da sponsorlarının hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak onlara etkinliklerde görünürlük olanakları sağlaması mümkün olabilir. Sponsorluk yapan kuruluşlar kültür ve sanat etkinliklerinin sadece ticari işletme kriterlerine göre yönetilemeyeceğini, bir sanat etkinliğinin başarısının piyasa koşullarıyla değerlendirilemeyeceğini kabul edebilir. Dolayısıyla sponsorluk ilişkileri kurulurken sponsor ve desteklenen kurum belirli bir çerçevede anlaştığı sürece her iki tarafın birbirinin değerlerine katkıda bulunacağı yenilikçi işbirliği modelleri geliştirilebilir.

Sponsorluk etiği hem kültür-sanat kurumlarının hem de sponsor kuruluşların üzerine kafa yorması gereken, çetrefilli, çelişkiler ve gri alanlarla dolu, zorlayıcı ve çok kapsamlı bir konu. Ancak tüm bu tartışmaları sürdürürken, özel sektör sponsorluğunun devamlılığının kültür ve sanat dünyası için yaşamsal önem taşıdığının ve bir yandan da Tate Modern’in Direktörü Nicholas Serota’nın ifadesiyle, "paranın hiçbir şekilde tertemiz olmadığı" unutulmaması gerekiyor.

EVRENDE NELER VAR?

Prof. Mehmet Ali Alpar / Bilim Akademisi Başkanı-Sabancı Üniversitesi

Yaz geceleri deniz üstünden, dağ başından gözlediğiniz Samanyolu'nun kıvrım kıvrım bir kuşak gibi görkemli akışını düşünün. Nedir Samanyolu?

Gökte gördüklerimizin nerelerde olduğunu anlamak için bizden uzaklıklarını belirlemek gerekir. Dünyadan baktığımızda birbirine yakın konumdaki iki yıldız aslında üç boyutlu uzayda çok farklı derinliklerdedir. Boğa burcunun iki boynuzunda, dünyadan bakınca yanyana görünen iki yıldızın ikisi de benden çok uzaktalar ama aynı uzaklıkta değiller. Biri bize daha yakın diğeri çok daha derinlerde. Uzayda başka noktalardan bakılsa birbirinden çok uzak konumlarda oldukları görülürdü. Eskiden insanlar gökyüzünü her tarafı bizden aynı uzaklıkta bir kubbe olarak algıladıkları için kubbede yan yana olan yıldızları da birbirine yakın bilirdi. Yıldızların uzaklıkları ölçüldükçe bunların üç boyutlu uzayda farklı

Modern bilimden önce insanlar akılsız değildi. Dünya işlerini dünyaya bakarak öğrenme yöntemi ancak daha dikkatli gözlemlerin modernleşen toplumun işleri için gerekli ve mümkün hale gelmesi ile oldu.

derinliklerde oldukları anlaşıldı. Boğanın boynuzlarında diye algılanan yıldızlar aslında birbirinden o kadar uzak yerlerdeler ki, bırakın kaderinizi etkilemeyi, aynı nesnenin parçası bile değiller: Üç boyutlu uzayda Boğa burcu diye bir bütün, parçaları bir arada bulunan bir nesne yok! Bunu anlamak, astrolojinin, yıldız falının palavra olduğunu gösteren en basit argümandır.

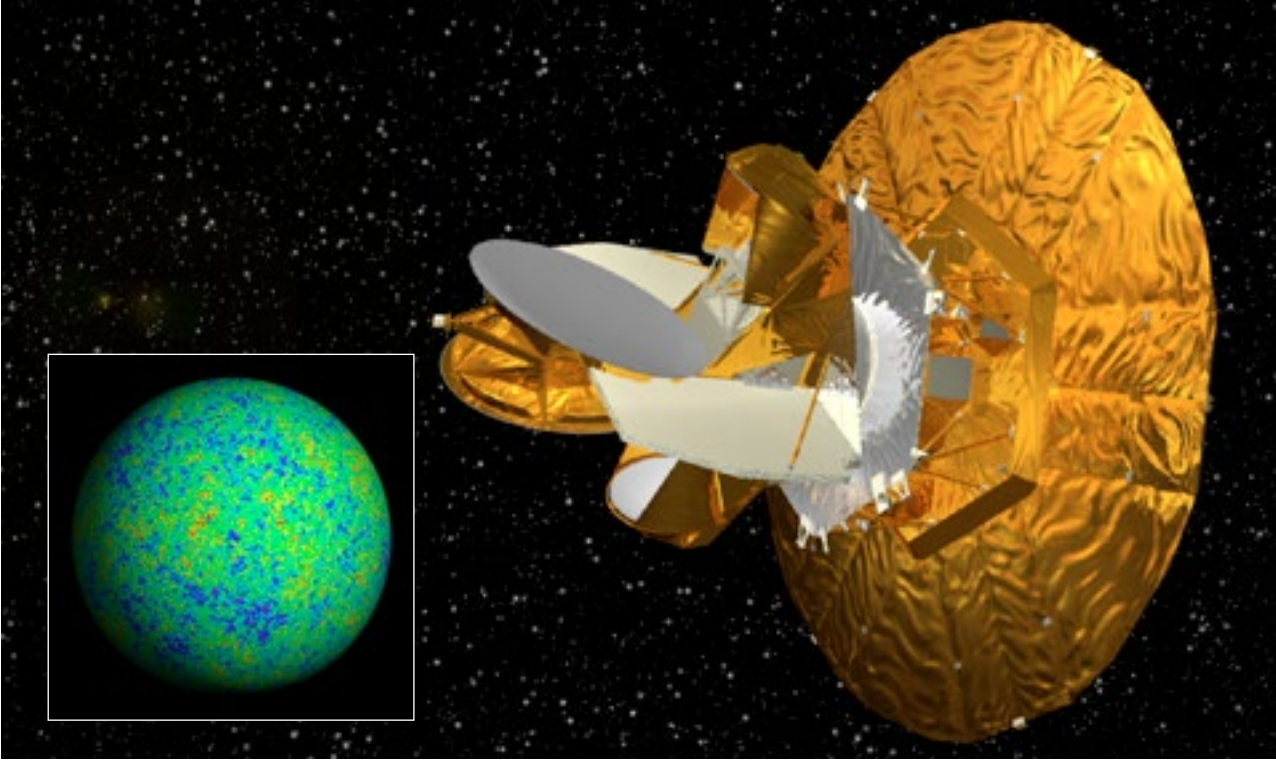
Gökte gördüğünüz parlak cisimlerden birkaçı gezegendir –izlerseniz, gökteki sabit desene göre hareket ettiklerini görürsünüz. Yüzyıllar boyunca gezegenlerin ve güneşin dünya etrafında döndükleri sanıldı, ama Kopernik'ten beri dünyanın da diğer gezegenlerin de Güneşin etrafında döndüklerini biliyoruz. Yıldızların oluşturduğu büyük desen hiç bozulmadan Kutup Yıldızı etrafında günde bir dönüş yapar, desenin tüm parçaları doğudan doğup batıdan batarlar. Meraklı bir çocuk desenin bir parçasını meselâ Büyük Ayı gibi bir takımyıldızı gece birer saat arayla izleyerek dönmeyi kendi başına keşfedebilir. Gökteki desenin gündelik dönmesi eskiden gökkürenin dünya etrafında dönmesi olarak algılanırdı. Elbette modern bilimden önce insanlar akılsız değildi. Dünya işlerini dünyaya bakarak öğrenme yöntemi ancak daha dikkatli gözlemlerin modernleşen toplumun işleri için gerekli ve mümkün hale gelmesi ile oldu.

Yıldızların uzaklıklarını belirlemenin ilk yolu, haritacıların da kullandığı, adına “paralaks” denen basit yöntem: kolunuzu öne uzatın, başparmağınızı kaldırın, sol gözünüzü kapatıp sağ gözünüzle bakınca başparmağınız karşı duvarda neyin hizasında görünüyor dikkat edin. Şimdi de sağ gözü kapatıp sol gözle bakın, parmağınız biraz farklı bir yönde görünecek. İki yön arasında küçük bir açı var. Bu açığı ölçerek, iki gözünüz arasındaki uzaklıktan, kolunuzun uzunluğunu hesaplayabilirsiniz. Dünya güneşin etrafında dönerken, altı ay arayla aynı yıldızı gözlerseniz, yıldızın yönünde ufak bir kayma olacak. “Paralaks” denen bu açı dünyanın güneş etrafındaki yörüngesinin çapı (300 milyon km) bölü yıldızın Güneşten uzaklığı. Yıldız ne kadar uzaksa açı o kadar küçük. Uzak yıldızlar için paralaks öylesine küçük ki hassas aletler bile ölçemiyor, yani uzak yıldızlar kayma göstermiyor. Yakın olanlarsa uzak yıldızların oluşturduğu sabit desene göre kayma gösterecek. Paralaks aynı zamanda dünyanın güneş etrafında hareket ettiğinin kanıtı. Bu kanıt beklentisi Galileo tarafından dile getirilmişti, ama paralaks ancak 1838 de ölçüldü. Uzaklığı belirlenen bize en yakın yıldız Alpha Centauri, 1.3 açı saniyelik paralaks gösteriyor, bu da bizden uzaklığının 40 trilyon km olması demek. Kilometre olarak çok büyük sayılar; başka birimler lâzım. Bir yıldızın paralaksı tam bir açı saniyesi (bir derecenin 360⁰'de biri) kadarlık olsa

bizden uzaklığı yaklaşık 30 trilyon km olurdu. Bu uzaklığa “1 parsek” deniyor. Astronomide kullanılan diğer uzunluk birimi de “ışık yılı”, yani ışığın saniyede 300,000 km hızla koşarak bir yılda aldığı mesafe. Bir ışık yılı yaklaşık 10 trilyon km.

Güneşten 4 ışık yılı uzaklara kadar, başka yıldız yok! Yıldızlar arasındaki mesafeler böyle, birkaç ışık yılı mertebesinde. Üstelik çıplak gözle binlercesini teleskoplarla milyonlarcasını seçtiğimiz gökcisimlerinden sadece yüz mertebesinde yıldızın paralaksını ölçebiliyoruz, gördüklerimizin çoğu daha uzak olmalı. Uzaklık ölçme yöntemlerinden en işe yarayanı Henrietta Leavitt'in 1912 de bulduğu periyod-parlaklık ilişkisi. Leavitt periyodik olarak, 3-5-10 günlük devrelerle parlayıp sönükleşen yıldızları incelemiş. Mesafesi bilinen bir yıldızın dünyadan ne kadar parlak görüldüğüne bakıp mesafesini kullanarak uzaya saniyede ne kadar enerji saldıgını bulabiliriz. Meselâ Güneşin parlaklığı 400 trilyon kere trilyon watt. Leavitt mesafesi (dolayısıyla kaç wattlık olduğu) bilinen değişen yıldızların parlaklıklarının periyodlarına bağlı olduğunu keşfetmiş. Çok işe yarar bir anahtar: herhangi bir değişen yıldızın periyodundan kaç watt parlaklığı olduğunu bulabiliriz. Bunu o yıldızdan dünyaya ne kadar ışık geldiği ile karşılaştırarak yıldızın uzaklığı bulunur. Kalabalık yıldız kümelerinde Leavitt'in değişen yıldızlarından mutlaka vardır. Böylece o yıldız kümesinin mesafesini ölçeriz.

Samanyolu'nun yapısı 1920'lerde bu yöntemle çözülmüş. Samanyolu 50,000 ışık yılı yarıçapında, ortasındaki yıldız yoğunluğunun çekimi ile bir merkez etrafında dönen 200 milyar kadar yıldızdan oluşan, tabak gibi bir düzleme çökelmiş bir sistem. Bizim Güneş sistemimiz merkezden yaklaşık 27,000 ışık yılı kadar uzakta, yani kenarlarda bir yerde. Peki Samanyolu Evrenin tamamı mı? 1920'lerde Andromeda Nebülası'nın uzaklığı Leavitt'in yöntemiyle ölçülmüş. Andromeda bizden tam 2 milyon ışık yılı uzakta, demek ki Samanyolu'nun dışında. Nebülaların (bulutsuların) birçoğu Andromeda gibi her biri on milyarlarca yıldızdan oluşan “galaksi”ler. Milyarlarca ışık yılı uzaklara kadar, on milyarlarca galaksi var. Bunların çeşitleri, sayıları, yani evrenin görünümü 500 milyon parsekten büyük ölçeklerde her yanda, her yönde aynı. Evrenin bir de toplu hareketi var. Hubble

1924'te galaksilerin mesafelerini bizden uzaklaşma hızları ile karşılaştırmış. (Bu hızların nasıl ölçüldüğü de hoş bir hikâyledir). Şaşırtıcı bir sonuç çıkmış: bir galaksi ne kadar uzaksa, o ölçüde yüksek hızla bizden uzaklaşmakta: $v(\text{hız}) = H(\text{Hubble sabiti}) \times d(\text{mesafe})$. İlk başta sanki bizim galaksimiz merkezde, herkes bizden uzaklaşıyor gibi, ama bu gözlem bizim galaksiye özgü değil. Bu düz orantılı formül başka her galaksiden bakıldığında da aynı şekilde geçerli olacak. Yani evrenin bir merkezi yok, tüm galaksiler birbirinden giderek artan hızlarla uzaklaşıyorlar: Evren açılıyor. Öyleyse eskiden daha sıkıştıktı, galaksiler birbirine daha yakındılar. Gerilere doğru gittikçe 13 milyar yıl kadar önce evrenin sonsuz yoğunlukta olduğu bir duruma, Büyük Patlama'ya ulaşıyoruz. Hubble ilk defa evrenin tümünün ortak bir hareketini gözlemekle maddi evrenin başlangıcı var mı, sonsuz mu, hareketi, encamı gibi konuları dinî veya felsefî inanç konusu olmaktan çıkararak gözlemsel araştırma konusu haline getirmiş oldu.

Büyük patlamanın Hubble Kanunu'ndan tamamen bağımsız başka gözlemsel kanıtları da var: 1964'te Mikrodalga Fon Işımasını, yani evrenin ilk zamanlarında atomlar oluşurken salınan ultraviyole ışınımın evren açıldıkça soğuyarak bugün her tarafı dolduran mikrodalga ışınımına dönüştüğünü gözleyen Penzias ve

Hubble ilk defa evrenin tümünün ortak bir hareketini gözlemekle maddi evrenin başlangıcı var mı, sonsuz mu, hareketi, encamı gibi konuları dinî veya felsefî inanç konusu olmaktan çıkararak gözlemsel araştırma konusu haline getirmiş oldu.

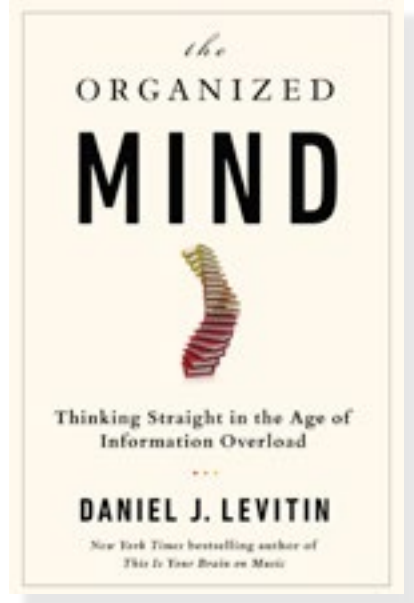
Wilson 1978 Nobel Fizik Ödülü'nü aldılar. Mikrodalga ışınımının özelliklerinde farklı yönlerde 100,000'de bir ölçekte değişiklikler olduğunu ölçerek evrenin gelişimi ve galaksilerin oluşumuna ışık tutan WMAP uydusu ekibinden Mather ve Smoot da 2006 Nobel ödülünü kazandılar. Ve Hubble yasasındaki son aşama: Evrenin genişlemesi hızlanıyor! (Nobel Fizik Ödülü 2011: Perlmutter, Schmidt ve Riess). Oysa Evrensel Kütle Çekimiyle bütün madde ve enerji birbirini çektiğine göre Hubble açılmasının giderek kütle çekimiyle frenlenmesi gerekir. Kütle çekimine baskın çıkan evrensel bir itici etki olmalı. Einstein'ın "kozmojik sabiti" ile ifade edilen bu "Karanlık Enerji" Evrendeki tüm enerjinin % 75'ini karşılıyor, neyin nesi olduğunu da henüz hiç bilmiyoruz.

İKİNCİ MAKİNE ÇAĞININ EŞİĞİNDE

Cemal Yardımcı

Son yirmi yılda yayınlanan genel okuyucuya yönelik bilim kitaplarına bakılırsa, geçen yüzyıl boyunca meraklı zihinlerde fiziğin tuttuğu yeri artık bilişsel bilimler almış durumda. Psikolojiden nörobilim ve biyolojiye, yapay zekâdan felsefe ve dilbilime, bir dizi bilimin kesişim alanında kurulmakta olan bu yeni disiplin hem hızla gelişen bir akademik araştırma alanı niteliği taşıyor, hem de ürettiği sonuçlar ve buluşlarla başta ekonomi olmak üzere sosyal bilimlerin her dalında taze bakış açılarını besliyor, yeni teknolojilere ilham kaynağı oluyor.

Daniel J. Levitin. *The Organized Mind: Thinking Straight in the Age of Information Overload* (Örgütlü Zihin: Aşırı bilgi Yükleme Çağında Düzgün Düşünme). New York: Dutton, 2014.

Daniel J. Levitin bu genç disiplinin önde gelen araştırmacılarından biri.

Müzisyenliğinin de etkisiyle yoğunlaştığı işitsel zihin süreçleri alanındaki çalışmalarıyla tanınıyor. Buna ek olarak bulgularını ve insan beyninin evriminde müziğin rolüne ilişkin görüşlerini ortaya koyduğu ve çok satan listelerinin tepelerine tırmanan iki kitabının gösterdiği gibi usta bir yazar aynı zamanda. Ayrıca zihnin işleyiş

Düşünme ve karar verme tarzımızın on binlerce yıl içinde evrimleşmiş olması gerekiyor. Beyin bu haliyle taş devri insanların gereksinimlerini gayet iyi karşılamış olsa da, genlerimiz modern hayatın gereklerine yetişebilmiş değil

ilkelerine ilişkin yeni kavranan bir dizi bilgiyi modern hayatın ve iş dünyasının sorunlarına uygulayan bir danışman olarak da çalışıyor.

Levitin’in son kitabı Örgütlü Beyin daha çok bu son türdeki faaliyetinin bir ürünü olarak görülebilir. Kitap yarısına yakını nörobilim alanındaki yeni kavram ve bulgulardan türetilen düşüncelerin anlaşılır bir dille okura sunulmasına ayrılmış. Geriye kalan kısmı ise bilgi sağanağı karşısında yetersizlikleri, kör noktaları daha belirginleşen ve sıkıntı yaratan insan zihnini daha etkin kullanmak için öneriler içeriyor. Bu önerilerin bir bölümü oldukça yaratıcı, bir bölümü ise zihni etkin kullanma deyince hemen akla gelen türden. Ancak en sıradan öneriler bile arka plandaki

zihnin organizasyonuna dair bilimsel bulgular sayesinde farklı bir nitelik kazanıyor. Basit önerilerin neden işe yaradığına kavramayı sağlayan insan zihninin yapısına ilişkin açıklamalar, kendine özgü, yaratıcı çözümler geliştirmenin de önünü açıyor. Levitin’in çıkış noktasında “düşünme ve karar verme tarzımızın insanlığın avcı ve toplayıcı olarak yaşadığı on binlerce yıl içinde evrimleşmiş olması” bulunuyor. Beyin bu haliyle taş devri insanların gereksinimlerini gayet iyi karşılamış olsa da, genlerimiz modern hayatın gereklerine yetişebilmiş değil. Buna karşılık bilgi birikimimiz zihinsel kapasitemize destek olacak araçlar geliştirmeye imkân veriyor. Bu tür destekleyici araçların, bir anlamda “beyin protezlerinin” tarihi, tarih kadar eski aslında: Levitin’in hatırlattığı gibi, yazı bu araçların ilki. Belleğin sadece unutmayla malul olmadığı, aynı zamanda anıları yeniden düzenleyip boşlukları doldurarak, sahte anılar yaratarak düpedüz yanıltıcı da olabildiğine ilişkin çok sayıda

bilimsel bulgu var. Alınan notlar, tutulan kayıtlar belleğin yükününün bir bölümünü bir dış ortama aktararak beyne yardımcı oluyor. Ancak zihinsel işlevler arasında bir dış desteğin varlığından yararlanabilecek olanlar bellekle sınırlı değil. Şu anda neyin önemli olduğunun, neye dikkat etmek gerektiğinin saptanması, bellekte yığılı malzeme içinde neye başvurmak gerektiğinin ayırt edilmesi kritik zihinsel işlevler. Bilgi ve veri bombardımanı altında yaşadığımız bugün bu işlevler daha da can alıcı önem taşıyor. Levitin’in haklı olarak vurguladığı gibi belli bir şeye dikkat etme kapasitesi “bir organizmanın sahip olduğu en önemli zihinsel kaynaktır” ve bu kaynağın verimli kullanımı giderek zorlaşıyor.

Levitin beynin işleyişine, aldığı verileri süzme, sınıflandırma ve depolama tarzına, depolanmış verilere erişme, bunları yeni verilerle birlikte kullanma yöntemlerine, dikkati bir noktada odaklama ve bir noktadan diğerine aktarma mekanizmalarına ilişkin genel bilgi sahibi olmanın sınırlı zihinsel kaynaklarımızı etkin kullanmada büyük yarar sağlayacağını söylüyor. Zihnin örgütlenme ilkelerine ilişkin bilginin evimizi, zamanımızı, iş hayatımızı ve sosyal ilişkilerimizi organize ederken kullanabileceğimiz pek çok yaşamı kolaylaştırıcı ipucu vereceğini belirtiyor.

Örgütlü Zihin kitabı üç bölümden oluşuyor. İlk bölüm, yaratmış olduğumuz bilgi sağanağı dünyasında birey olarak insanın olabildiğince çok bilgiyi özümsemek, organize etmek ve kullanmak için sahip olduğu zihinsel imkânları konu alıyor. Dikkat ve bellek mekanizmalarına ilişkin son araştırmalardan ilginç ve ufuk açıcı örnekler veriyor ve nörobilim tarafından ortaya çıkarılan özelliklerine uygun bir biçimde bu mekanizmaların nasıl desteklenebileceğini tartışıyor.

İkinci bölümde yazar aşırı bilgi yüklemesinin insanların ev ve iş hayatları ile sosyal ilişkileri üzerinde yarattığı etkilere yöneliyor ve bu alanların insan zihnini daha az zorlayacak tarzda nasıl örgütlenebileceğini ele alıyor. İnsan beyninin kategoriler oluşturma mekanizmasından hareketle kişisel eşyaların saklanma düzenine ilişkin öneriler geliştiriyor. Empati, bağlanma, bilişsel yanılsamalar, aldatma gibi kavramları ele alıp bir yandan bu kavramların beyin kimyasına ilişkin nörobilimsel köklerine uzanıyor, bir yandan da bu temel üzerinde ilişkilerimizi etkin bir biçimde düzenlemek için ipuçları sunuyor. Zaman yönetimine ilişkin tavsiyelerini zaman algısının biyolojik temellerine,

dikkat mekanizmasının işleyişine ilişkin deneysel verilere dayandırıyor. Zor kararlar almak gerektiğinde insanın nasıl davranması gerektiğini, insan zihninin karar alma mekanizmasındaki (mesela olasılıkları sezgisel olarak değerlendirmede beceriksizlik gibi) temel zaafılar üzerinden açıklıyor.

Kitabın üçüncü ve son bölümü ise aşırı bilgi yüklemesi çağının daha henüz başlarında olduğumuz gerçeğinden hareketle bugünün çocuklarına nelerin öğretilmesi, hangi yeni yeteneklerin kazandırılması gerektiğini tartışıyor. Teknolojinin kolaylaştırıcılığıyla üzerimize boca edilen bilgi yığını neyin daha önemli olduğunu akılda tutmayı gittikçe güçleştiriyor. Üstelik beynimizin doğal süzgeçleri modern toplum koşullarında bilinçli olarak önemsedığımız şeyleri dikkatimizin odağına taşıma konusunda yeterince başarılı değil. Yani bu konuda kendiliğindenliğe, sezgilerimize bel bağlayamayız. Bu yüzden bugüne kadar bilgi ve bilgiye erişim yollarını öğretmek eğitimin ana yönelimiyken, Levitin’e göre önemliyi önemsizden, gerekliyi gereksizden, güvenilir kaynağı çöp bilgi yayanlardan ayırt etme yeteneği kazandırmak eğitimin temel hedeflerinden biri olmak zorunda artık.

Daniel J. Levitin kendini “nörobilimci, müzisyen ve yazar” olarak tanımlıyor. Levitin MIT’de elektrik mühendisliği ve Berklee Müzik Koleji’nde müzik okuduktan sonra öğrenimini yarıda bırakarak bir dizi müzik grubuyla çalışmaya başladı. Otuzlu yaşlarında üniversiteye geri döndü ve bilişsel bilimler alanında Stanford’da lisans, Oregon Üniversitesi’nde doktora dereceleri aldı. Nörobilim alanındaki çalışmaları özellikle müzik ve işitme alanlarında yoğunlaştı. Şu anda psikoloji ve davranışsal nörobilim profesörü olarak McGill Üniversitesi’nde çalışıyor. Akademik çalışmalarının yanı sıra çok satan listelerine giren iki kitabı, *This Is Your Brain On Music: The Science of a Human Obsession* (Müzik Beyninizi Böyle Etkiler: Bir İnsani Takıntının Bilimi) ve *The World in Six Songs: How the Musical Brain Created Human Nature* (Altı Şarkıda Dünya: Müziksel Beyin İnsan Doğasını Nasıl Yarattı) ile geniş bir okuyucu çevresinde tanındı.

Hubble ilk defa Evrenin tümünün ortak bir hareketini gözlemekle maddi Evrenin başlangıcı var mı, sonsuz mu, hareketi, encamı gibi konuları dinî veya felsefî inanç konusu olmaktan çıkararak gözlemsel araştırma konusu haline getirmiş oldu

Levitin'in tavsiyeleri, bu halini on binlerce yıl önce almış yaşlı beynimize bir takım yeni numaralar öğretmeyi amaçlamıyor. Bu tavsiyeler esas olarak, kendine has işleyiş tarzını hesaba katarak beynimizin işini kolaylaştıracak biçimde çevremizi ve çevremizle etkileşim yöntemlerimizi örgütleyp düzenlemeyi hedef alıyor. Levitin'in pratik önerilerinin çoğu "çok başarılı kişiler" olarak adlandırdığı, başarılı iş insanları, bilim insanları ve sanatçıların (ve bu konuda onlara yardımcı olan sekreter ve asistanların) yöntemlerinden türetilmiş. Tek tek öneriler büyük bir yenilik ve özgünlük taşımasa da ve elbette okurların büyük bölümü çok başarılı kişiler gibi kendilerine destek olacak bir yardımcıları topluluğu istihdam edecek durumda olmasa da Levitin'in tavsiyeleri hem doğrudan doğruya, hem de çağrıştırdıklarıyla hayatı kolaylaştıracak bir nitelik taşıyor. Mesela gelen yazışmaları aciliğine göre sınıflandıracak bir asistanın yardımı olmasa da, e-postaları günde sadece iki ya da üç defa kontrol etmek,

her defasında hemen cevaplanacaklar için beş –on dakika ayırmak, üzerinde düşünmeyi gerektirenleri günün başka bir saatine ertelemek pekâlâ uygulanabilir bir yöntem olabilir. Ya da farklı türde işler için farklı bir mekân kullanmak mümkün olmasa da farklı bir masa, en azından farklı bir masa düzeni kullanılabilir. Bütün önerilere kaynaklık eden, ya da herkesin bildiği verimli çalışma ilkelerini temellendiren ana fikir, yükü nöronların üzerinden alıp dış dünyaya aktarmak. Levitin'in kitabı bu basit yöntemlerin hangi zihinsel darboğazları aşmaya yardım ettiğini gösterdiği için benzer bir etki yaratacak kendi çözümümüzü üretmek için de bir zemin sunuyor.

Örgütlü Zihin, son on- on beş yıl içinde insan beyninin bilgiyi nasıl düzenlediğine, niye kimi şeylere dikkat edip kimi şeyleri unuttuğuna ilişkin nörobilimcilerin son on- on beş yıl içinde öğrendiği ama henüz ortalama okurun bilgi dağarcığına katılmamış birikimi erişilebilir hale getirdiği için büyük bir ilgi uyandırdı. Evde, işte ve sosyal hayatta daha düzenli, örgütlü ve verimli olmanın yollarını anlatan çok sayıda kitap arasında önerilerini bilimsel olarak temellendirmesiyle bir ilk niteliği taşıdığı için çıktığı hafta NYT Çok Satan Kitaplar listesine 2. Sıradan girdi, Kanada'da ilk sıraya yükseldi. Nörobilim alanının canlılığına bakılırsa benzer kitapların sayısı önümüzdeki yıllarda daha da artacak. Yeni bulguları okura sunacak o kitapları beklerken, Levitin'in Örgütlü Zihin'i, içerdiği hayatı kolaylaştırıcı öneriler kadar insan zihninin işleyişine ilişkin bilim insanların öğrendikleriyle tanışmak açısından da okumaya değer bir kitap olarak öne çıkıyor.

TUSİAD

Üniversite Öğrencilerine Yönelik KISA FİLM YARIŞMASI

REC

Kadın - Erkek Eşitliği Hakkında Her Şey

MEDYA SPONSORU

Hürriyet

AİLE İÇİ
ŞİDDETE
SON!

BAŞVURU KOŞULLARI İÇİN
www.tusiad.org

1. Kategori: En çok 1 dakika süreli
2. Kategori: En çok 5 dakika süreli

Ödüller

Her bir kategori için;

Birincilik: **7.500 TL**

İkincilik: **5.000 TL**

Üçüncülük: **3.000 TL**

Jüri:

| Nuri Çolakoğlu | Prof. Dr. Yıldız Ecevit | Nur Ger | Tomris Giritlioğlu |
| Şener Şen | Alin Taşçıyan | Yavuz Turgul | Hülya Uçansu | Uğur Vardan | Serra Yılmaz |

1nota

Müziğin Geleceği İçin Bir Olduk!

Müziğin evrensel gücüne
inanan Allianz, klasik müziğin
yaşayan en genç efsanesi
Lang Lang'ı Türkiye'ye getiriyor.

Gençler ve müzikseverler
Lang Lang ile buluşuyor.

A'dan Z'ye güvenceniz

Allianz

www.allianzsigorta.com.tr
www.allianzemeklilik.com.tr
www.allianzyasamemeklilik.com.tr

    /AllianzTurkiye